

Mening i det sociale arbejde

- En undersøgelse af, hvad socialrådgiverne i de kommunale familieafdelinger oplever som meningsfuldt eller meningsløst i arbejdet

Pi Hornbech Schønemann

Studie nr.: 20121099

Anslag inkl. mellemrum: 239.938

Vejleder: Merete Monrad

Speciale 2016

Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde – Aalborg Universitet København

Pi Hornbech Schønemann
Aalborg Universitet København
Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde

Abstract:

The objective of this study will be on social workers in the municipalities' family departments in Denmark, which is an area of work characterized by a multiple stress. While economy is restricting the social work, the legislation must still be obliged. At this point opinions could be that exposed children and adolescents are given secondary priorities. The resulting pressure on social workers induces a poorer mental working environment compared to other professions. Given the challenges of working in the municipality system with human beings, the mental working environment of social workers is particularly important. As there are numerous perspectives on working environment this study will be focusing on sensemaking in the social work, as this is seen to be an important aspect.

Based on qualitative semi-structured interviews with six social workers from family departments in various municipalities, it is analyzed which situations social workers find either meaningful or meaningless. The perceptions of sensemaking in the interviews are interpreted using the hermeneutics theory of science method. As a basis for the analysis a thematic coding has been performed on the transcribed interviews with an interaction between empiricism and theoretical conceptions. In order to further qualify the interpretations of sensemaking in social work the conceptions of partial factors by Ib Ravn and of sensemaking processes by Karl Weick has been employed.

My own prejudices and pre-understandings suggested that the social work would tend to be evaluated as meaningless, which is an understanding being contradicted in the analysis.

It is found that the social workers regard some specific situations as meaningful and other as meaningless. One of the common links is that they tend to value the sequences with close relations to the citizens as more meaningful, which is due to their perceptions of their own identity.

Another important aspect is that the legislative frame and control is central to social workers idea of sensemaking. In relation to this it is found that most of the social workers find their work meaningful, although tendencies of control and uniform procedures characterize it.

It is found that meaningless work especially occur in situations where the social workers do not find their work valuable to the citizens. With regard to the situations of meaningless work, it is further noted that the social workers are trying to cope with them by turning them into positives.

Pi Hornbech Schønemann
Aalborg Universitet København
Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde

In the discussion sensemaking is related to practice, as an area of conflict is outlined between two perceptions social work in practice and as a profession. It is discussed whether these perceptions will harmonize or cause implications for the social work. An important outline from this discussion is that the majority of interviewed social workers have a way of sensemaking, which is makes them supportive of control and uniform procedures. In this regard it is somehow surprising that skepticism is not more widespread among the social workers.

Indholdsfortegnelse

Abstract:	3
1.0 Indledning:	7
2.0 Problemfelt:	9
2.1 Arbejdet i familieafdelingerne:	9
2.2 Udfordringer i arbejdet som socialrådgiver:.....	10
2.3 Mening i arbejdslivet:.....	12
2.4 Problemformulering:	13
3.0 Videnskabsteori:	14
3.1 Videnskabsteori – hvorfor og hvad?:	14
3.2 Hermeneutikken:.....	15
3.3 Fordomme og forforståelser:	19
3.4 Overvejelser om fænomenologien:	21
4.0 Metode:	23
4.1 Kvalitativ metode og interviewdesign:	23
4.2 Informanter:	27
4.3 Databearbejdning og Analysestrategi:.....	30
4.4 Refleksion over informanter og vidensproduktion:.....	34
5.0 Teori:	37
5.1 Teori – del 1:	37
5.1.1 Teorien om sensemaking:	37
5.1.2 Syv karakteristika i meningsdannelsen:	39
5.2 Teori - del 2:	43
5.2.1 Ib Ravn – mening i arbejdslivet:	43
5.1.2 De fire delfaktorer:.....	44
5.3 Refleksioner om brug af teori:	47
6.0 Analyse:	48
6.1 Analysedel 1 - hvad er meningsfuldt arbejde:	48
6.1.1 Den meningsfulde relation:	49
6.1.2 Skabelse af værdi i relationen:	51
6.1.3 Identiteten som socialrådgiver:.....	53
6.1.4 Arbejdspladsen som meningsskaber:	57
6.1.5 Delkonklusion 1:	61
6.2 Analysedel 2 - Det meningsløse arbejde:	62
6.2.1 Den gode foranstaltning:	63
6.2.2 Fokus på loven og DUBU:	66
6.2.3 Meningen for borgeren er mening for mig:	70
6.2.4 Værdiskabelsen:	72
6.2.5 Delkonklusion 2:	75
6.3 Analysedel 3 – indholdet af det sociale arbejde:	76
6.3.1 Arbejdspladsen og kollegaernes rolle:.....	77
6.3.2 Hvad er det produktive fællesskab?:	80
6.3.3 Et anderledes produktivt fællesskab og oplevelsen af at bidrage:.....	81
6.3.4 Delkonklusion 3:	86
7.0 Diskussion:	88

8.0 Konklusion:	95
9.0 Litteraturliste:	102
10.0 Bilag:	106
Bilag 1- Præsentation af informanter:	106
Bilag 2 - Interviewguide til socialrådgiverne:	108
Bilag 3 - Interviewguide til socialrådgiver Karen:	113

1.0 Indledning:

Jeg vil i dette speciale fokusere på socialrådgiverne i de kommunale familieafdelinger, som arbejder inden for myndighedsområdet. Jeg har selv arbejdet nogle år som socialrådgiver i en familieafdeling, hvilket har givet mig en viden om praksis, som har givet inspiration til dette speciale. Jeg har gennem mit arbejde også oplevet et højt arbejdspress, konstante organisatoriske ændringer og krydspres af modsatrettede interesser. Disse oplevelser fylder også i medierne i kraft af fx en historie som Tønder-sagen; om børn svigtet af systemet grundet et højt arbejdspress, socialfaglige fejl, lovbrud osv.

"Jeg oplever lydhørhed, og vi arbejder hele tiden sammen med ledelsen om de aktuelle udfordringer, og vi er kommet igennem med forbedringer. Problemet er, at kommunerne i dag er så topstyrede af økonomi, direktiver og anden lovgivning centralt fra, at overholdelse af budgetterne har førsteprioritet, mens sikring af kravene i Serviceloven kun er næst vigtigst samtidig med, at de mange tiltag på børn- og ungeområdet har øget kravene til socialrådgiverne" [Rasmussen 2014: 13].

Overholdelse af budgetterne prioriteres altså højest i det sociale arbejde med børn og unge ifølge tillidsmanden i Tønder kommune. Det betyder, at det at overholde lovgivningen, og dermed den kommunale forpligtelse til at varetage støtten for udsatte børn og unge, kommer i anden række. Min oplevelse af praksis har endvidere været, at socialrådgiverne havde et højt sygefravær, som ofte var på grund af stress. Samme tema er blevet behandlet og dokumenteret i en rapport udarbejdet af Dansk socialrådgiverforening om socialrådgiveres psykiske arbejdsmiljø. Rapporten konkluderer bl.a., at: *"Socialrådgivere har på mange områder et dårligere psykisk arbejdsmiljø end gennemsnittet af ansatte i Danmark. Der er en klar overvægt af dimensioner i det psykiske arbejdsmiljø, hvor socialrådgiverne vurderer deres arbejdsmiljø dårligere end andre faggrupper. Socialrådgiverne er væsentlig mere udsat for krav i arbejdet som potentielt belaster det psykiske arbejdsmiljø."* [Pedersen et al., 2013: 9]. Socialrådgiverne oplever altså et dårligt psykisk arbejdsmiljø, hvilket ifølge rapporten bl.a. kan forklares ved krav om et højt arbejdstempo, følelsesmæssige krav og belastninger i arbejdet.

Pi Hornbech Schønemann
Aalborg Universitet København
Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde

Med denne viden både fra praksis, litteraturen og medierne kan man undre sig over, hvorfor socialrådgiverne vælger at blive i deres job, og hvad der er med til at motivere dem i deres arbejde. Det er de spørgsmål, som jeg søger svar på i dette speciale.

2.0 Problemfelt:

2.1 Arbejdet i familieafdelingerne:

Jeg har i opgaven fokus på det sociale arbejde og dem, som udfører det i de kommunale familieafdelinger. For at kridte banen op vil jeg give et groft overblik over socialrådgivernes primære arbejdsopgaver.

Familieafdelingerne har eksisteret i over 30 år og er organiseret på mange forskellige måder i kommunerne. De er dog alle i forankret i den kommunale forvaltning. Socialrådgiverne som arbejder i de kommunale familieafdelinger kaldes også myndighedssagsbehandlere og har alle en uddannelse som socialrådgivere. Socialrådgivernes opgave i familieafdelingerne ligger helt overordnet i at varetage den kommunale forpligtelse over for børn, unge og deres familiers særlig behov [Limborg & Hvenegaard 2008: 17; Rask 2013: 295]. Formålet med det sociale arbejde i familieafdelingerne er beskrevet i Servicelovens paragraf 46: *"Formålet med at yde støtte til børn og unge, der har et særligt behov herfor, er at sikre, at disse børn og unge kan opnå de samme muligheder for personlig udvikling, sundhed og et selvstændigt voksenliv som deres jævnaldrende. Støtten skal ydes med henblik på at sikre barnets eller den unges bedste, (...)"* [Social- og Indenrigsministeriet, 2015 B]. Myndighedssagsbehandlerne arbejder primært inden for Servicelovens paragraffer og kan med hjemmel i lovgivningen igangsætte støtte og hjælp til udsatte børn, unge og deres familier. Socialrådgiverne får ofte viden om, at et barn eller ung ikke trives, gennem underretninger. Underretninger kommer ofte fra barnets private netværk eller fra offentlige ansatte, som er bekymret for barnets tarv. Herefter er det socialrådgiverens opgave at lave en vurdering på, om barnet hører ind under målgruppen i familieafdelingen, om barnets behov for støtte kan afhjælpes med forebyggende foranstaltninger, eller om der skal træffes afgørelse om en igangsættelse af en paragraf 50-undersøgelse¹ – også kaldet en børnefaglig undersøgelse. Paragraf 50-undersøgelsen kan fokusere på forskellige dele i barnets liv, som socialrådgiverne vælger ud fra det allerede

¹ *"Hvis det må antages, at et barn eller en ung trænger til særlig støtte, herunder på grund af nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne, skal kommunalbestyrelsen undersøge barnets eller den unges forhold. Undersøgelsen, der betegnes som en børnefaglig undersøgelse, gennemføres så vidt muligt i samarbejde med forældremyndighedsindehaveren og den unge, der er fyldt 15 år. Undersøgelsen skal gennemføres så skånsomt, som forholdene tillader, og må ikke være mere omfattende, end formålet tilsiger."* [Social- og Indenrigsministeriet, 2015 A].

eksisterende kendskab til sagen, socialrådgiverens egne forforståelser, private eller fagligt baserede erfaringer samt teoretisk og empirisk baseret viden [Rask 2013: 295-298].

Undersøgelsen skal til sidst ende ud i en socialfaglig vurdering. Den socialfaglige vurdering er et afgørende element, når man skal finde ud af, om der er behov for støtte, samt evt. hvilken støtte, der er behov for. Lisbeth Rask beskriver, hvad en faglig vurdering indeholder; *"(...) overvejelser over graden af konkrete, aktuelle og tidligere belastninger i forhold til barnets mestringsstrategier, og hvilke konsekvenser dette kan have for barnets udvikling. Der sker en faglig vurdering af, i hvilken grad barnets udviklingsmæssige behov aktuelt tilgodeses, og om dette på forsvarlig måde skønnes at kunne ske fremover."* [Rask 2013: 303]. At lave en sådan faglig vurdering af barnets behov nu og fremover er en svær disciplin. Efter udarbejdelsen af den børnefaglige undersøgelse peges der på en evt. foranstaltning. Formålet med foranstaltningen beskrives herefter i en handleplan², som udarbejdes af myndighedssagsbehandler, og der vil efterfølgende løbende være opfølgning på, hvorvidt foranstaltningen skønnes at hjælpe [Rask 2013: 303-304]. Nu ved vi altså, hvad en familieafdeling er, og hvad socialrådgivernes arbejde typisk indeholder.

2.2 Udfordringer i arbejdet som socialrådgiver:

Når man arbejder som socialrådgiver i en familieafdeling, vil man højst sandsynlig også udsættes for de psykosociale belastninger, der kan være, når man arbejder med mennesker. Arlie Russell Hochschild beskrives at være en af de første, som dokumenterede de særlige følelsesmæssige belastninger, der opstår i relationsarbejdet med mennesker. Hun lagde i dette arbejde vægt på nødvendigheden for, at socialrådgiverne kan mestre coping-strategier for at kunne håndtere de belastninger, der er i at arbejde med mennesker. Disse særlige belastninger kan være af forskellig art. Man kan fx opleve en emotionel dissonans, som kan opstå ved at socialrådgiveren skal vise andre følelser, end det socialrådgiveren oprigtigt føler [Limborg & Hvenegaard 2008: 13]. Det ses i flere undersøgelser, hvordan en ubalance i forholdet mellem oplevelse af dissonans og belønning og anerkendelse i arbejdet, i højere grad er årsagen til en oplevelse af utilfredshed i arbejdet, end dissonansen i sig selv [Limborg & Hvenegaard 2008: 14]. Det er altså en kombination af det psykosociale og organisatoriske,

² "Handleplanen skal sikre en tilstrækkelig systematik i en børnesag, sikre en god opfølgning på effekten af indsatsen, give familien et overblik over sagens forløb og give mulighed for en konstruktiv overlevering af sagen ved et eventuelt sagsbehandlerskift i kommunen." [Ankestyrelsen, 2013].

som har en betydning for oplevelsen af belastningsgraden i arbejdet. I den forbindelse er begrebet udbrændthed også relevant at kende, da det menes at være en konsekvens af store krav på det følelsesmæssige plan, behovet for at skjule følelserne, og en oplevelse af lav indflydelse. Udbrændthed er et fænomen, som særligt kendes fra den offentlige sektor, og som opleves hos engagerede medarbejdere, som gennem en lang periode har involveret sig i borgerens problemer. Konsekvensen ved denne form for stress kan fremadrettet betyde et mindre engagement hos medarbejderne [Limborg & Hvenegaard 2008: 12].

Udover de psykosociale belastninger, er socialrådgivernes arbejdsvilkår også et vigtigt element at være opmærksom på, når der kigges på de udfordringer, socialrådgiverne oplever i deres arbejde. I arbejdet som socialrådgiver er det ofte et arbejdsvilkår, at økonomi og ressourcer ikke nødvendigvis matcher borgernes behov. Derudover er der en forventning om, at arbejdet skal dokumenteres, så effekten kan ses. Dokumentationsarbejdet giver en ekstra belastning i arbejdet i form af målings og registreringsopgaver. Et andet vilkår i arbejdet er, at organisatoriske ændringer og strukturer ofte forekommer. Disse ændringer er dog sjældent noget, socialrådgiverne har indflydelse på. De bestemmes på ledelses- eller et politisk niveau. Yderligere er der den faktor, som også nævnt i indledningen, at medierne kan have ekstra opmærksomhed på fx børnesagerne. Dette kan være en ekstra belastning, da arbejdspladsen herved fremstilles som særligt dårlig [Limborg & Hvenegaard 2008: 16]. Limborg og Hvenegaard beskriver dette, som "*(...) – en slags medieformidlet 'offentlig gabestok'*" [Limborg & Hvenegaard 2008: 16]. Limborg og Hvenegaard fastslår, at arbejdsopgaverne kan virke belastende, når der opleves en ubalance i de krav der stilles, de ressourcer der er til rådighed, og en evt. manglende tillid eller anerkendelse. De gør dog samtidig opmærksom på det vigtige aspekt, at oplevelsen af belastningsgraden afhænger af medarbejdernes og i denne opgave socialrådgivernes, egne opfattelser af opgaverne [Limborg & Hvenegaard 2008: 16].

Ovenstående afsnit er kun et lille udpluk af de emner, begreber og forståelser, der findes om arbejdsmiljøet. Arbejdsmiljø er et interessant emne at tage fat på, men også et meget bredt begreb og emne. Det er derfor også nødvendigt, at afgrænse det yderligere.

2.3 Mening i arbejdslivet:

Limborg og Hvenegaard kommer ind på, vores egen opfattelse af opgaverne og belastninger i arbejdet. Det er et relevant perspektiv, når man skal undersøge oplevelsen af belastning, hvilket fører mig videre til socialrådgivernes egen opfattelse deres arbejde. Her påpeger bl.a. Ib Ravn, at oplevelse af mening i arbejdet er en væsentlig brik i det psykiske arbejdsmiljø [Ravn 2008: 59]. Undersøgelser om motivation og det psykiske arbejdsmiljø kan være svære at adskille. Der har i den forbindelse været en tendens til i forskning om motivation, at sætte lighedstegn mellem dårligt psykisk arbejdsmiljø og lav motivation og omvendt. Det psykiske arbejdsmiljø og forskningen inden for dette område tager i stedet udgangspunkt i, hvordan arbejdet belaster medarbejderne. Annette Kamp og Eva Munk-Madsen påpeger i den forbindelse, at mening i arbejdet først for nyligt er blevet introduceret i forskning om det psykiske arbejdsmiljø [Kamp & Munk-Madsen 2008: 7]. I den forbindelse påpeger Kamp og Munk-Madsen, at mening i arbejdet er blevet centralt i forskning om det psykiske arbejdsmiljø, fordi der er dokumenteret en empirisk sammenhæng mellem mening i arbejdet og psykisk arbejdsmiljø. Der ses nemlig en sammenhæng mellem oplevelsen af stress og en negativ besvarelse på oplevelse af mening [Kamp & Munk-Madsen 2008: 7].

Det gør det videre relevant at kigge på, hvad der ligger i ordet mening. Begrebet mening kan identificeres inden for fire forskellige niveauer, herunder kosmisk mening, livsmening, lokal mening og situationel mening. Denne opgave vil primært fokusere på situationel mening og skal forstås som, at *"hver situation, man befinder sig i, vil man søge at forstå og skabe mening i, (...)"* [Ravn 2008: 63]. Der vil altså i denne opgave være et fokus på meningen i de arbejdssituationer, socialrådgiverne befinder sig i.

Der er mange forskellige måder at definere mening. Der er dog enighed om, at mening er en subjektiv oplevelse, samt at konteksten har betydning for mening. Mening i denne opgave vil tage udgangspunkt i Ravns definition, som lyder: *"Noget har mening, når vi ser, hvordan det indgår i – eller kan komme til at indgå i – en større helhed eller kontekst. Fænomener, vi ikke evner at se som del af en relevant større sammenhæng, opleves som meningsløse."* [Ravn 2008: 64]. Det vil altså være denne generelle definition af mening, som opgaven bygger på.

Ovenstående viden om socialrådgivernes arbejde og de udfordringer, der kan være heri, samt beskrivelsen af mening i arbejdslivet, som et væsentligt aspekt i det psykiske arbejds miljø, fører mig videre til problemformuleringen i opgaven.

2.4 Problemformulering:

Problemformulering:

Hvad oplever socialrådgiverne i de kommunale familieafdelinger som meningsfuldt og meningsløst i deres arbejde, og hvorfor er netop disse oplevelser meningsløse eller meningsfulde?

Underspørgsmål:

Hvordan kan socialrådgivernes oplevelser af meningsfuldt og meningsløst arbejde påvirke det sociale arbejde i praksis?

Underspørgsmålet vil jeg belyse i diskussionen. Det er derfor en diskussion, jeg vil tage op i forlængelse af min empiri, men ikke et spørgsmål jeg vil belyse i selve empirien.

3.0 Videnskabsteori:

3.1 Videnskabsteori – hvorfor og hvad?:

”Videnskabsteorien omhandler ikke teorier om samfundet eller naturen, men beskæftiger sig med, hvorledes man skaber viden gennem videnskaben, og hvad det er for en slags viden, videnskaben kan levere.” [Juil & Pedersen 2012: 9].

Videnskabsteorien er en form for styring eller ramme, som bruges, når vi skaber viden. Videnskabsteorien fortæller på hvilket grundlag, vi har skabt viden, samt hvilken viden, det er. I den forbindelse er de to begreber, ontologi og epistemologi, som ligger tæt op ad hinanden, vigtige begreber at forstå. Ontologi beskrives som *”(...) antagelser om virkeligheden og dens beskaffenhed, om det værende, om tingenes væsen.” [Juil & Pedersen 2012: 14]*, hvor epistemologien beskæftiger sig med *”antagelser om erkendelsens væsen, hvad viden er, hvad vi kan opnå viden om, og hvordan man bør gå frem i videnskaben for at opnå viden.” [Juil & Pedersen 2012: 14]*. Hvordan disse to begreber kommer i spil ift. denne opgave, afhænger af det videnskabsteoretiske ståsted, som jeg tager. Jeg har i opgaven primært arbejdet ud fra den hermeneutiske videnskabsteori, som har haft indvirkning på hele opgaven, fra udarbejdelsen af interviewguiden til analysen og konklusionen.

Videnskabsteorien har en central plads i opgaven, fordi den danner et begrundet og reflekteret grundlag i forhold til fremgangsmåder, og til hvordan resultaterne omkring socialrådgivernes forhold til mening i deres arbejde er frembragt. Videnskabsteorien tjener altså det formål at gøre undersøgelsen så gennemsigtig for læseren som mulig, så det er synligt hvilke skridt, der er taget, hvorfor [Juil & Pedersen 2012: 11], og i sidste ende hvordan dette har påvirket resultaterne af min undersøgelse. Søren Juul og Kirsten Bransholm Pedersen begrunder bl.a. videnskabsteoriens betydning med, at den videnskabsteoretiske indsigt giver læseren mulighed for at forstå den ontologi og epistemologi, som undersøgelsen bygger på. Læseren har derved mulighed for at kunne stille sig kritisk over for undersøgelsen og det frembragte resultat, hvilket i sidste ende medvirker til forskningsmæssig opkvalificering [Ibid: 9;12]. Et mål for mig med dette speciale er bl.a. at få læseren til at forstå

min undersøgelse, og hvis jeg skal være lidt mere ambitiøs; at medvirke til en forskningsmæssig opkvalificering.

Jeg vil i næste afsnit redegøre for den hermeneutiske videnskabsteori, og hvorfor jeg har truffet dette videnskabsteoretiske valg, samt hvordan det kommer til udtryk i specialet.

3.2 Hermeneutikken:

Når jeg tager udgangspunkt i den hermeneutiske videnskab, så er det, fordi denne tilgang kan hjælpe mig med at besvare min problemformulering. Årsagen til det, vil dette afsnit nærmere vil begrunde.

Jeg har, som beskrevet i *indledningen*, praksiserfaring inden for børne- og ungeområdet. Jeg har derfor også forforståelser og fordomme, som er genererede gennem praksiserfaring. Jeg har i valget af specialeemne været bevidst om, at jeg stiller mig kritisk over for det sociale arbejde, som udføres i de kommunale familieafdelinger. Det er noget, jeg i opgaven er bevidst om, og noget, der er taget højde for i undersøgelsesprocessen. Jeg har et ønske om at indfange socialrådgivernes umiddelbare beskrivelser af, hvad de oplever som meningsfuldt eller meningsløst arbejde. Således har jeg i specialet fokus på subjektet i form af socialrådgivernes fortællinger – og ikke alene mine egne forforståelser.

Det har været svært at finde balancen mellem mine forforståelser og mit fokus på subjektet, hvilket har gjort, at jeg har været i tvivl om mit videnskabsteoretiske ståsted. Fx har jeg haft overvejelser om den fænomenologiske videnskabsteori, og hvad denne tilgang tilbyder, når der skabes viden. Derfor vil jeg senere i opgaven kort redegøre for de fænomenologiske overvejelser, jeg har haft i opgavens startfase, selvom jeg primært læner mig op ad den hermeneutiske tilgang.

Der er nemlig forskellige årsager til, hvorfor jeg ikke valgte den fænomenologiske tilgang til genstandsfeltet. En af årsagerne er, at jeg stiller mig kritisk i forhold til, om det er muligt for mig at sætte mine forforståelser og fordomme i parentes, som fænomenologien kræver. Om det er muligt at tilsidesætte egne forforståelser er ligeledes et emne, som bl.a. Søren Juul behandler: "*Spørgsmålet er herefter, om den fænomenologiske forestilling om, at man kan sætte*

sin forforståelse i parentes og gå åbent til „sagen selv“ kan opretholdes. (...). Kan vi nogensinde foretage en ren skuen og beskrivelse, som er fuldstændig befriet for fordomme? [Juul 2012: 72;73]. Søren Juul stiller her det afgørende spørgsmål: Kan vi gå til genstandsfeltet uden vores forforståelser og fordomme? Jeg mener ikke, at det sikre en opkvalificering af de resultater, som produceres i opgaven, hvis jeg benægter og fortrænger min erfaring og viden i stedet for at bruge den. Samtidig ser jeg ikke den viden, som jeg har fået gennem min praksiserfaring, som negativ erfaring. Jeg mener også, at mine forforståelser og fordomme kan være et positivt element, fordi de fx kan bruges som redskab til at hjælpe mig med at vurdere, hvor der er et problem, og hvor jeg skal lede videre.

I min interviewguide gør jeg meget brug af "hvorfor"-spørgsmål, da jeg ønsker at forstå, hvorfor socialrådgiverne oplever noget som meningsfuldt og andet som meningsløst i forbindelse med socialt arbejde. Jeg ønsker altså ikke alene at undersøge socialrådgivernes oplevelser af det meningsløse og meningsfulde arbejde, men også de meningsprocesser, som er på spil. Derfor gør jeg i høj grad – gennem undersøgelsesprocessen og analysen – brug af forståelse og fortolkning. Begreberne forståelse og fortolkning er to begreber, som er grundlæggende for hermeneutikken, og som sker, før forklaringen gør det. Fortolkning beskrives i hermeneutikken som et grundlæggende vilkår for vores tilgang til verden. *"Mennesker indgår for det første i nogle sociale relationer, og i de relationer tales og handles der ikke altid klart og tydeligt. Det er ikke sådan at ethvert udsagn eller handling er direkte forståeligt, oversætteligt eller modtageligt."* [Højberg 2009: 309-310]. Citatet her beskriver, hvordan man ikke alene ud fra observation af fx en situation kan forstå, hvorfor mennesker handler, som de gør. Der er også brug for at fortolke på deres handling, for at den giver mening. Dette er et relevant perspektiv for den forståelse, jeg lægger ned over min problemformulering. Det er relevant at forstå og fortolke på de beskrivelser, som socialrådgiverne giver om det meningsfulde eller meningsløse arbejde for overhovedet at kunne trække en mening ud af deres beskrivelser.

Henriette Højberg beskriver lignende, når hun redegør for, hvordan en hermeneutisk analyse tager sig ud; *"(...) det datamateriale, som forskerne benytter sig af, består af "meningsfulde fænomener", dvs. de sociale aktører, der analyseres, er menings- og betydningsbærere. (...). En*

sådan antagelse indebærer, at den referenceramme, hvorfra aktørerne taler, handler og orienterer sig (forståelseshorisonten), udgør en meningsfuld (og ikke hermed sagt modsigelsesfri) sammenhæng, og det er denne der danner grundlag for fortolkning af aktørernes praksis.” [Højberg 2009: 338]. Socialrådgiverne er altså i denne opgave det, som Højberg kalder for menings- og betydningsbærere. Gennem interviewsene gives der indblik i socialrådgivernes forståelseshorisont. Interviewsene skal bidrage til at give et meningsfuldt og sammenhængende grundlag, som gør det muligt at fortolke på socialrådgivernes beskrivelser for at finde ud af hvilke processer, der bevirker, at socialrådgiverne oplever noget arbejde mere meningsfuldt og andet som meningsløst. Derudover vil jeg bruge fortolkning til, at se på hvad socialrådgiverne i familieafdelingerne lægger vægt på i det socialt arbejde, og hvorfor det netop er disse elementer som gør sig gældende.

Ovenstående redegørelse for hvilken plads, fortolkning har i opgaven, er bl.a. grunden til, at jeg har valgt den hermeneutiske retning.

”Inden for de forskningstemaer, hvor man ønsker at forstå sociale aktørers handlinger som meningsfulde fænomener, at forstå hvilke betydninger de sociale aktører tillægger bestemte handlingsformer og sociale sammenhænge, eller hvordan mening og betydning bestemmer aktørernes praksis, er en hermeneutisk analyse relevant.” [Højberg 2009: 339].

Dette citat af Højberg belyser, hvad der i afsnittet her argumenteres for; nemlig hvorfor den hermeneutiske tilgang er relevant i forhold til at besvare problemformuleringen, og således hvorfor hermeneutikken er valgt i denne opgave [Ibid: 309-310]. Jeg mener altså, at den hermeneutiske videnskab bedst kan bidrage til at besvare min problemformulering. Som tidligere nævnt, kan jeg ikke sige mig fri for, at mine forforståelser og fordomme præger opgaven. Jeg udelukker derfor heller ikke, at de også kan have en indvirkning på de spørgsmål, jeg stiller de sociale aktører for at udforske den mening, de tillægger deres praksis – hvis man skal tale Højberg’sk. Det betyder også, at jeg ontologisk befinder mig i den hermeneutiske cirkel, som er et kernebegreb inden for den hermeneutiske videnskab. Hvordan den hermeneutiske cirkel skal forstås, beskrives bl.a. af Højberg, som en; *“(…) vekselvirkning der foregår mellem del og helhed. Delene kan kun forstås, hvis helheden inddrages, og omvendt kan helheden kun forstås i kraft af delene. Det er således sammenhængen*

mellem delene og helheden, der muliggør, at vi kan forstå og fortolke" [Højberg 2009: 312]. Der er, som i andre videnskaber, forskellige retninger inden for hermeneutikken. Hvordan den hermeneutiske cirkel forstås afhænger af retningen. Jeg tager udgangspunkt i den filosofiske hermeneutik, som beskriver, at forskeren ikke vil stå uden for den hermeneutiske cirkel, men selv være en del af den – og er dermed selv en del af den verden som fortolkes [Juul 2012: 111]. Det betyder også, at den vekselvirkning, der sker, ikke skal ses som om, at den har en begyndelse og en slutning. Det er en cirkulær bevægelse, som virker mellem forskeren og det undersøgte [Højberg 2009: 321]. Vekselvirkningen har indflydelse på opgaven i både interviewguiden, interviewspørgsmålene, databehandlingen og analysen. Når jeg møder genstandsfeltet, herunder også socialrådgiverne, møder jeg dem også med mine forforståelser og fordomme. I interviewet med socialrådgiverne vil mine forforståelser og foredomme udfordres, når de mødes af socialrådgivernes beskrivelser. Der sker det, som også kaldes en horisontsammensmeltning.

Det ses fx i interviewet med Sofie, hvor jeg spørger, hvornår hun oplever, at hendes arbejde lykkedes for hende? Jeg har forinden en forforståelse om, at hun vil beskrive, at hun synes arbejdet lykkes, når hun føler, hun har gjort en forskel for de børn og unge, hun arbejder med. Men i stedet udfordrer hun denne forforståelse: *"Jamen, jeg tror egentlig også, at det drejer sig lidt om, at helt fra starten, så har jeg egentlig sagt til mig selv, at mit succeskriterium i det her arbejde, det kan ikke være, at børnene får det bedre, fordi jeg kan ikke sådan direkte .. altså det kan jeg godt have indflydelse på, men det er ikke noget jeg selv kan sørge for, (...) men jeg kan godt sørge for, at jeg hele vejen igennem har behandlet dem korrekt, (...)"* [Interview E]. Sofie beskriver ikke det, som jeg forinden havde forventet. Hendes beskrivelse gør derimod, at jeg får nye erfaringer; fx at alle socialrådgivere muligvis ikke har et mål om at gøre en forskel for børnene, så de får det bedre. En succes kan altså også være at føre børnene gennem systemet og sikre, at deres rettigheder overholdes. I interviewet med Sofie ses derved en horisontsammensmeltning. Begrebet horisontsammensmeltning beskrives som: *"(...) den hændelse, der sker i det forestående møde med genstanden (...). Det er i horisontsammensmeltningen, at forståelse og mening opstår (...). Den cirkulære vekselvirkning mellem del og helhed, mellem subjekt og objekt, betegner bevægelsen i horisontsammensmeltningen."* [Højberg 2009: 324]. Denne horisontsammensmeltning, som

eksemplificeret foroven i interviewet med Sofie, betyder for opgaven, at jeg lavede et tema i min kodning, der hedder, *Hvad er succes for socialrådgiverne?* Dette tema vil videre bruges i analysen.

Den beskrevne hermeneutiske proces er ikke en afsluttende proces. Den er i konstant udvikling. Det betyder, at de nye erfaringer, som jeg gør mig gennem undersøgelsen og analysen, også i sidste ende udgør min konklusion med en "ny" forståelseshorisont, skabt gennem denne opgave [Højberg 2009: 325]. Begrebet forståelseshorisonten er med til at sætte styring for, hvordan vi orienterer os, forstår verden, og er meningsskabende for os. Det er ikke kun en forståelseshorisont, som alene tilhører mig som enkeltindivid, men også noget, som jeg deler med andre mennesker [Ibid: 323-324].

I næste afsnit vil jeg redegøre for mine fordomme og forforståelser. Dette knytter endnu et perspektiv på hvilken betydning, den hermeneutiske cirkel har for opgaven. Med beskrivelsen af det ontologiske ståsted er jeg også bevidst om, hvor jeg befinder mig epistemologisk i opgaven. Her taler bl.a. Gadamer om, at: *"Sandhed er en hændelse – noget der sker og opstår i meningsdannelsen (horisontsammensmeltningen). (...) Derfor har jeg en sandhedsforventning til verden, men jeg når aldrig til en "endelig og objektiv sandhed om verden."* [Højberg 2009: 331]. Citatet tydeliggør, at der inden for hermeneutikken ikke menes at være objektiv og endelig sandhed, men i stedet en sandhedsproces. Det betyder også, at: *"Sandheden viser sig ifølge Gadamer i uendelig mange og mangfoldige fortolkninger – både i samtidige, fortidige og fremtidige fortolkninger."* [Højberg 2009: 331]. Mine undersøgelsesresultater vil derfor heller ikke afspejle en endegyldig sandhed, men i stedet være et kvalificeret bud på, om de resultater og fund, der gøres i denne undersøgelse, også kan gøre sig gældende andre steder, fx hos andre socialrådgivere eller i andre kommuner. Dette vil yderligere også blive berørt i afsnittet *Refleksion over informanter og vidensproduktion*.

3.3 Fordomme og forforståelser:

Som berørt i ovenstående afsnit *Hermeneutikken*, er ens forforståelse og fordomme som forsker en vigtig faktor i undersøgelsesprocessen og dermed også for det endelige resultat. Det er vigtigt at gøre klart, at den filosofiske hermeneutik, og herunder Gadamer, ikke beskriver forforståelser og fordomme som udelukkende negative. Gadamer pointerer, at:

"Sådanne fordomme er (...) ikke bare at betragte som et problem, der gør forskeren „biased” og forhindre forståelsen. Tværtimod er de produktive for erkendelsen, og uden fordomme ville forskeren være fortabt.” [Juul 2012: 122]. Jeg har tidligere arbejdet som socialrådgiver i en kommunal familieafdeling, og den viden, jeg har fra denne praksis, har betydet, at jeg har nogle allerede eksisterende forståelser, fordomme og erfaringer inden for dette område. Det er vigtigt at slå fast. Her læner jeg mig også op ad Gadamer i holdningen om, at dette kan være en produktiv egenskab i forhold til at producere ny viden og nye erkendelser omkring mit genstandsfelt. Jeg er gennem mit arbejde som socialrådgiver blevet interesseret i socialrådgivernes arbejdsmiljø i familieafdelingerne, samt hvad arbejdsmiljøet, herunder bl.a. ledelse, kollegaer, arbejdspress og organisering, betyder for det sociale arbejde, som udføres i familieafdelingerne. I denne forbindelse har jeg en forforståelse af og fordom om, at socialrådgiverne vil beskrive deres arbejdsmiljø med et meget kritisk blik. Jeg forventer, at de vil beskrive, at de har svært ved at finde en mening i deres arbejde. Grundet bl.a. det høje arbejdspress, kontrol fra ledelsen og den store mængde af dokumentationsarbejde, som kræves, har jeg en hypotese om, at socialrådgiverne har svært ved, at finde mening i deres arbejde. Jeg har derudover en forforståelse af, at socialrådgiverne mener, at de er sat i verden for at hjælpe udsatte børn og unge, men at de oplever, at de ikke har en reel mulighed for at give den nødvendige hjælp, da der er andet, som fylder mere. Min fordom er videre, at der kan sættes spørgsmålstegn ved, om socialrådgiverne reelt vil beskrive det arbejde, som de laver, som socialt arbejde, da det i høj grad præges af papirarbejde for systemets skyld – og ikke for børnenes. Til sidst har jeg en forståelse af, at det socialfaglige skøn er grundlaget og et særegne vidensgrundlag for det sociale arbejde. Muligheden for at gøre brug af den socialfaglige vurdering og skøn, oplever jeg mindskes i det sociale arbejde, hvilket også vil påvirker socialrådgivernes oplevelse af mening.

Med disse forforståelser og fordomme har jeg formuleret en begyndende problemformulering samt interviewguide. Som det kan ses i interviewguiden, har mine forforståelser og fordomme haft en indflydelse på spørgsmålene, fx *oplever du, at du har mulighed for at handle på det, du synes, er meningsfuldt socialt arbejde – hvorfor eller hvorfor ikke?* Hertil har jeg en klar forventning om, at socialrådgiverne ofte vil beskrive, at de ikke synes, at de har mulighed for at handle på det, de finder meningsfuldt. Det er dog ikke altid tilfældet, at socialrådgiverne

bekræfter mine forforståelser og fordomme, bl.a. heller ikke til det ovenstående spørgsmål. I de situationer var det vigtigt, at jeg ikke forsøgte at få mine forforståelser og fordomme bekræftet ved at stille ledende spørgsmål og tvinge min subjektive sandhed ned over informanternes. I det tilfælde ville den positive tilgang til hermeneutikken blive vendt til noget negativt.

Mine forforståelser og fordomme giver mig en rettesnor til at finde ud af, hvad jeg vil undersøge. Jeg er dog samtidig opmærksom på, at jeg anlægger et meget kritisk blik på det sociale arbejde, som udføres i familieafdelingerne. Derfor har jeg også haft nogle fænomenologiske overvejelser undervejs i undersøgelsesprocessen, som det næste afsnit kort vil berøre.

3.4 Overvejelser om fænomenologien:

På grund af min kritiske tilgang til det sociale arbejde, som laves i familieafdelingerne, bliver jeg nødt til i nogle situationer at nedtone mine fordomme og forforståelser og åbne op for andres forståelser. I denne sammenhæng er det vigtigt at vide, hvornår forforståelserne bruges aktivt, og hvornår de bliver en hindring. Jeg har i nogle situationer forsøgt at sætte mine fordomme og forforståelser i parentes, ligesom fænomenologien ligger vægt på. Denne fremgangsmåde begrundes i en tanke om at sikre, at førstepersons-perspektivet ikke overskygges af de teorier, erfaringer og fordomme, som kan opstå grundet mit eget kendskab til faget [Juul 2012: 71].

"Men det er naturligvis ikke altid „afnød“, fordi der savnes teorier eller begreber om et konkretforskningsfelt, at en åben fænomenologisk tilgang kan være relevant. Ofte er der tale om et bevidst fravalg af teorier og en tilstræbt „forudsætningsløshed“, fordi vi anser det for at være fremmede for erkendelsesprocessen." [Juul 2012: 74].

Jeg har af samme argument, som Søren Juul bruger i dette citat, forsøgt at gå åbent til interviewsituationerne. Helt konkret betød det, at jeg forsøgte at lægge mine forforståelser og fordomme til side og stille mine spørgsmål mere åbent. En konsekvens ved at stille spørgsmålene mere åbentvar, at der er lange beskrivelser i data, hvor socialrådgiverne redegør for en kontekst, fx sagsbehandlingsprocesser eller lovgivningen. Et eksempel på dette

ses i interviewet med Sofie. Jeg stiller spørgsmålet: *"Hvad tænker du så?"* [Interview E], for ikke at lede hende, men derimod se, hvilken vej hun vælger. Jeg ved i denne sammenhæng godt, hvordan deres sagsbehandling- og lovgivningsproces forløber, men vælger ikke at nævne dette. Det betyder, at Sofie bruger en del tid på at forklare, hvordan de i deres kommune håndterer at modtage en underretning. Derudover kommer hun også ind på IT-systemet DUBU³, og de punkter, som skal gennemgås, for at kunne lukke underretningen i DUBU-systemet [Interview E]. Det er en beskrivelse, men den giver ikke svar på, hvad Sofie her beskriver som meningsfuldt eller meningsløst arbejde. Mit valg om at følge hende viser sig dog med tiden at være frugtbar. Ved netop at stille åbne spørgsmål og lade socialrådgiverne styre, hvor de vil hen, og ikke forsøge at lede dem eller afbryde talestrømmen, får jeg adgang til Sofies oplevelser. Fx kommer Sofie til sidst i hendes beskrivelse ind på: *"ja okay, den kan jeg altså godt selv regne ud ik"*, - så synes jeg bare, åh hvor er det træls, at det skal stå i lovgivningen, et eller andet sted, når vi har en sund fornuft, altså for det har vi faktisk." [Interview E]. Citatet illustrerer, hvordan Sofie, efter hendes lange beskrivelse af sagsbehandlingen og lovgivningen, beskriver, at hun finder det frustrerende, at hendes arbejde i høj grad skal dikteres af IT-systemer og lovgivning. Videre berører Sofie også, at hun har en oplevelse af, at der ikke er tiltro til hende som socialrådgiver og det arbejde, hun udfører. Dette er et perspektiv, som muligvis ikke ville være blevet berørt, hvis jeg ikke nogle gange traf et valg om at følge socialrådgiverne i deres beskrivelser og stille spørgsmålene meget åbent.

Jeg bevæger mig altså i interviewene i et spændingsfelt mellem på den ene side at være åben og følge socialrådgivernes beskrivelser og på den anden side at trække på mine forforståelser og fordomme. Det gør jeg i selvsamme situation i interviewet med Sofie, da jeg efter ovenstående citat siger: *"Så det jeg egentlig hører dig sige er, (...)".* Jeg trækker derved det ud af Sofies beskrivelse, som jeg synes har en betydning, og sætter derefter de forforståelser, jeg har, ind, og spørger til dem.

³ "DUBU er en fælles offentlig it-løsning, (...) på området Udsatte børn og unge.

Brug af systemet sikrer, at de lovmæssige krav til dokumentation overholdes, og giver overblik over sagsbehandling og dokumentation på området - samtidig med, at det kan forbedre den økonomiske styring. Løsningen bygger på den socialfaglige systematik "Integrated Children's System" (ICS).

DUBU blev lanceret med 43 deltagende kommuner i 2011, og der er i dag i alt 76 tilsluttede kommuner." [Kombit, 2016].

4.0 Metode:

4.1 Kvalitativ metode og interviewdesign:

Jeg anvender en kvalitativ metode til undersøgelsen i form af interviews, fordi denne metode er karakteristisk ved at gå i dybden, som eksemplificeret foroven i interviewet med Sofie. Det er i et interview et væsentligt element, at skabe mening ud fra informanternes udsagn. Det er netop relevant for den undersøgelse, som jeg ønsker at foretage, samt for det videnskabsteoretiske ståsted, jeg har – og ikke mindst er det relevant i forhold til at kunne besvare min problemformulering [Thagaard 2004: 18]. At fortolkning er et centralt redskab i den kvalitative metode for at skabe mening og forståelse af det undersøgte, hænger godt sammen med den plads, fortolkning har i den hermeneutiske tilgang [Ibid: 15]. For efterfølgende at vælge en metode til interviewene har jeg derfor haft hermeneutikken og fortolkning som rettesnor. Her har Kvale og hans metode forskningsinterview været et godt bud. *"Forskningsinterviewet er en samtale om den menneskelige livsverden, hvor den mundtlige diskurs er transformeret til tekster, der skal fortolkes."* [Kvale 1997: 56]. Fortolkning er centralt i forskningsinterviewet, og forskningsinterviewet bruges, når det ønskes at nærme sig subjektets beskrivelser, hvor der i denne opgave tænkes på socialrådgiverne. Kvale bruger faktisk livsverden-begrebet i ovenstående citat, som et typisk begreb for den fænomenologiske tilgang. Det ligger i god tråd med mine overvejelser omkring første-persons perspektivet, som jeg ønsker at indfange.

Hvordan forskningsinterviewet præger denne opgave vil blive behandlet senere i indeværende afsnit. Det skal dog nævnes, at hermeneutikken ikke dikterer en bestemt metode, som skal bruges til fortolkning [Thagaard 2004: 39].

"Samtale er et godt udgangspunkt for viden om, hvordan enkeltpersoner oplever og reflekterer over deres egen situation. Kvalitative studier kan også gælde udforskning af adfærd og samspil mellem mennesker" [Thagaard 2004: 13]. Tove Thagaard beskriver her kort, hvad den kvalitative metode bl.a. kan bruges til. Citatet er meget rammende for, hvad jeg bruger metoden til i denne opgave. Jeg ønsker med mine interviews at få indsigt i socialrådgivernes oplevelser og beskrivelser af deres arbejde, og det som påvirker deres arbejde, som fx ledelse,

borgere og kollegaer. Mit valg om at gøre brug af interview som metode er netop beskrevet af Thagaard, "*Noget særligt ved interviewinformation er, at de data, der indsamles, består af genfortælling af hændelser. De er derfor præget af informantens forståelse af det, han eller hun har oplevet.*" [Thagaard 2004: 86]. At interviewene er præget af socialrådgivernes egne beskrivelser, er netop ønsket. Derfor er denne metode også relevant, da den egner sig godt til personlige og følsomme emner, da der er en form for interaktion og relation mellem forsker og informant [Thagaard 2004: 14-15].

Som nævnt er jeg er til en vis grad blevet inspireret af Steinar Kvaales beskrivelse af det kvalitative forskningsinterview, både i udarbejdelsen af interviewguiden og i udførelsen af interviewene. Jeg er til en start gået åbent til værks med at udarbejde interviewguiden – uden at være teoretisk forankret i en bestemt teori. Jeg har dog som beskrevet haft nogle forforståelser, en viden og en problemformulering, som har haft indvirkning på udarbejdelsen af min interviewguide. Selvom jeg til en start har forsøgt, at gå åbent til værks i forhold til udarbejdelsen af interviewguiden, har jeg gjort brug af Kvaales beskrivelse af det kvalitative forskningsinterview. Det kvalitative forskningsinterview har været et redskab og en ramme til at lave interviewguiden. Jeg har i interviewguiden til en start lavet forskningsspørgsmål, som er mere abstrakte spørgsmål, ift. hvad jeg ønsker at undersøge fx *Hvad betyder det for socialrådgiverne, at de oplever arbejdet som meningsløst – og hvad betyder det for det sociale arbejde de laver?* [Bilag 2]. Forskningsspørgsmålene er udformet ud fra den viden, de fordomme og erfaringer, jeg har fra det sociale arbejde. Forskningsspørgsmål kan være svære at svare på som interviewspørgsmål, og jeg har derfor efterfølgende udformet interviewspørgsmål, hvor jeg bruger et hverdagsprog, som også bruges i en almindelig dagligdags samtale, fx: *Kan du komme i tanke om nogle opgaver du har lavet den sidste måned, som du har følt/tænkt var meningsløse?* [Bilag 2]. Jeg har valgt at bruge interviewguiden og interviewspørgsmålene som en skitse over temaer, der kan dækkes, og forslag til spørgsmål, jeg kan stille, i forhold til hvad jeg gerne vil undersøge. Det er ikke en interviewguide, som jeg ønsker at skulle følge slavisk. Der er plads til, at der er andre emner, som dukker op undervejs, og nogle spørgsmål, som springes over, hvis de ikke virker relevante i interviewsituationen. Derfor har jeg lavet det, som Kvale kalder et halvstruktureret interview [Kvale 1997: 133-135]. Jeg har valgt den halvstrukturerede interviewform, da jeg på den ene

side har noget viden og nogle forforståelser, jeg forfølger, men samtidig også ønsker ny og mere viden for at kunne besvare problemformuleringen og derved udvide min forståelseshorisont. Derfor gør jeg i nogle situationer også brug af det, som Kvale kalder for bevidst naivitet. Det betyder, at jeg som interviewer er åben over for nye og uventede fænomener. Her har fx et tema som familierådslagning været et emne, som er dukket op i en del af interviewene, og som, inden interviewene, ikke var et emne, som jeg havde forudset [Kvale 1997: 41 & 133-134]. Det har samtidig betydet, at de forventninger, jeg havde inden om at få en mere abstrakt kritisk refleksion om det sociale arbejde ikke blev opfyldt. Jeg oplevede i stedet at få beskrivelser som nedenstående eksempel:

Interviewer: *Oplever du, at der er en form for fælles enighed og faglighed ift. hvordan socialt arbejde skal udføres i jeres team eller afdeling – er det noget I bruger tid på at diskutere, eller der er meget enighed om?* Lea: *Men der er en stor fælles faglighed og forståelse for, at det er sådan det er, fordi der er bare nogen rammer, som du ikke kan ændre på, og det ligger jo i lovgivningen, tænker jeg.* [Interview A]. I citatet beskriver Lea, hvordan hun oplever, at der er en stor fælles faglighed i deres team. Den går dog ikke på diskussioner om, hvordan socialt arbejde skal udføres, og hvilke erfaringer, de har i arbejdet med børn og unge, men i stedet en enighed om, at det sociale arbejde laves ud fra de rammer, som lovgivningen bl.a. lægger ned over deres arbejde, hvilket de acceptere. Det er ikke min oplevelse, at mine spørgsmål giver socialrådgiverne anledning til at reflektere og stille spørgsmålstegn til det arbejde, de udfører, eller til lovgivningen på området. Måske de har disse diskussioner, og at det er spørgsmålet, der ikke fordrer, at socialrådgiverne beskriver dem. Men det er også en mulighed, at socialrådgiverne blot ikke har sådanne diskussioner i deres team, hvorfor Lea fx svarer, som hun gør i ovenstående citat.

Grundet de ovenstående oplevelser har jeg også overvejelser om min position som interviewer. Som tidligere beskrevet i afsnittet *Overvejelser om fænomenologien*, har jeg som interviewer bevæget mig i et spændingsforhold, hvor jeg på den ene side har ønsket at stille meget åbne spørgsmål, og følge socialrådgivernes beskrivelser, og samtidig har nogle fordomme og forforståelser, som i nogle situationer kommer i spil under interviewet. At bevæge sig i et sådan spændingsforhold kan være kompliceret. Jeg har derfor fundet det nødvendigt at have løbende overvejelser om min position som interviewer. Det er ikke kun

mig, der synes, at det kan være svært at finde balancen i dette spændingsfelt. Også i litteraturen er der stor uenighed om, hvilken position man som forsker skal indtage i et interview, for at resultaterne er så valide, som muligt.

"Guides to interviewing (...) – are primarily concerned with maximizing the flow of valid, reliable information while minimizing distortions of what the respondent knows (Gorden, 1987). The interview conversation is framed as a potential source of bias, (...)" [Holstein & Gubrium 2004: 141].

Jeg er i mine overvejelser om min position som interviewer blevet inspireret af Holstein og Gubrium, som taler om det aktive interview. De beskriver: *"The general point is that interviewers are deeply and unavoidably implicated in creating meanings that ostensibly reside within respondents (...). Both parties to the interview are necessarily and unavoidably active."* [Holstein & Gubrium 2004: 141]. Holstein og Gubrium påpeger i citatet, at man som interviewer er en aktiv del af interviewet; man er med til at skabe mening sammen med den interviewede. Det betyder, at det ikke i sig selv er problematisk, at jeg som interviewer er en aktiv del af interviewet. Det er dog væsentlig at tydeliggøre, hvilken position jeg som interviewer har.

Jeg har i tidligere beskrivelse været inde på, hvordan socialrådgiverne bruger en del tid på at beskrive sagsbehandlingsgange, lovgivningen og i det hele taget konteksten for mig. Min fortolkning er, at socialrådgiverne positionerer mig som en udenforstående. En interviewer, som ikke kender til feltet, og som skal have forklaret, hvordan der arbejdes i en familieafdeling. Det betyder selvfølgelig noget for det datamateriale, som indsamles, at der er en del kontekstbeskrivelse. Jeg forsøger i flere af interviewene, fx med Lea, at stille spørgsmål som, *"Arbejder I med Dubu?"* [Interview A], for at lade hende vide, at jeg kender til feltet og for at signalere, at hun derved kan tale til mig som en, der kender til faget. Dette gør jeg i et håb om at komme tættere på hendes oplevelser og springe noget af kontekstbeskrivelsen over. Det mindsker dog ikke hendes kontekstbeskrivelse, da hun fx efterfølgende beskriver, hvad det betyder, når unge er i efterværn.

Jeg starter også i nogle af interviewene med at fortælle, at jeg selv er uddannet og har arbejdet som socialrådgiver i en familieafdeling. Det ændrer dog heller ikke på, at kontekstbeskrivelserne fylder meget i socialrådgivernes beskrivelser. Jeg ser det ikke som problematisk, at jeg for socialrådgiverne er en udenforstående, men mere som et vigtigt element at være opmærksom på. Hvis de modsat havde positioneret mig som en insider, så ville der måske være nogle ting, som de tog for givet i deres fortællinger, som måske vil være et problem ift. forståelsen af deres mening. Fx beskriver Anne i mit interview: *"Jeg ville ikke ønske at være et sted, hvor det kun handler om at slukke ildebrande."* [Interview C]. Hverken Anne eller jeg kommer ind på i interviewet, hvad ildebrande er, og drøfter heller ikke videre, hvorfor ildebrandene ses som en negativ ting. Det er et eksempel på, at det er indforstået, at vi begge er indforståede omkring, hvad det handler om. Derimod bliver jeg i interviewet med Karen positioneret som en ung nyuddannet socialrådgiver; *"ergo må du også sådan være rimelig nyuddannet, gætter jeg på? Men det handler jo ikke om dig, det her, (...)"* [Interview F]. Karen bruger meget tid på at beskrive forskellen på nyuddannede socialrådgivere og erfarne socialrådgivere. Hun beskriver det sociale arbejde ud fra et perspektiv, hvor hun taler om socialt arbejde nu i forhold til tidligere. Disse eksempler illustrerer, at det har betydning for den data, som skabes i interviewene, hvordan man som forsker går til den interviewede, samt hvordan de interviewede positionerer interviewerens.

4.2 Informanter:

Informanterne i opgaven er udvalgt efter forskellige kriterier. For at jeg kan besvare den del af problemformuleringen, hvor jeg ønsker at undersøge, hvad socialrådgivere i en kommunal familieafdeling beskriver som meningsfuldt eller meningsløst arbejde, er det et krav, at alle informanterne skal arbejde i en kommunal familieafdeling. Det indebærer også, at de sidder med myndighed, hvilket automatisk også betyder, at de skal være uddannede socialrådgivere. Det har derudover været håbet, at socialrådgiverne har siddet med blandt andet servicelovens paragraf 50-undersøgelser og foranstaltninger på et tidspunkt i deres arbejdsliv. Mit ønske er nemlig, at de har stiftet bekendtskab med så bred en vifte af servicelovens paragraffer, så de kender til de muligheder og barrierer, der er i det sociale arbejde på myndighedsområdet. På den måde sikrer jeg, at de kan besvare et spørgsmål som: *Oplever socialrådgiverne, at de har et meningsfuldt arbejde, og hvorfor?* [Bilag 2]. Hvis de interviewede socialrådgivere alene havde siddet i det, man typisk kalder frontteamet, og således udelukkende havde arbejdet med

underretninger, ville de ikke have samme brede kendskab til det sociale arbejde. Socialrådgiverne ville i så fald kun kunne besvare, hvad de oplever som meningsfuldt arbejde ud fra arbejdet med underretninger om børn og unge. Det har videre været ønsket, at socialrådgiverne som minimum har arbejdet med myndighed i et halvt til et helt år, da der må tages højde for en oplæringstid.

Jeg ønsker altså en undersøgelse af, hvad socialrådgiverne oplever som meningsfuldt arbejde, ud fra et bredt kendskab til det sociale arbejde på myndighedsområdet i de kommunale familieafdelinger, og ikke alene ift. bestemte paragraffer. Dette ønske bunder i overvejelser omkring, at undersøgelsen af, hvad socialrådgiverne oplever som meningsfuldt eller meningsløst arbejde, skal ende ud i en diskussion om, hvilken betydning disse beskrivelser har for det sociale arbejde.

Min oprindelige plan var, at der skulle være styring med, hvor mange socialrådgivere der blev interviewet fra samme kommune, at de repræsenterede en geografisk spredning, samt at undersøgelsen både dækkede erfarne og nyuddannede socialrådgivere. Jeg stræber nemlig efter at få indblik i forskellige beskrivelser af socialrådgivernes oplevelser, uafhængigt af kommune, arbejdsmetoder, organisering, kollegaer, - samtidig med, at det også giver et sammenligningsgrundlag og tydeliggørelse af, hvordan familieafdelingerne og det sociale arbejde, der udføres, er forskelligt, alt efter hvilken kommune og socialrådgiver, man interviewer. Det blev dog hurtigt klart, at det var svært at komme i kontakt med denne målgruppe grundet bl.a. travlhed og sygemeldinger, samt at de har deres kalender planlagt langt frem i tiden. Når det er svært at finde informanter, tales der om en selektionsmetode kaldet tilgængelighedsudvalg, hvor informanter er valgt på baggrund af egenskaber, som er relevante for problemstillingen, og at udvælgelsen er sket på baggrund af tilgængelighed [Thagaard 2004: 56]. De fleste af mine på forhånd satte kriterier er dog alligevel blevet opfyldt, selvom den stramme styring ikke har været mulig. Hvad det har betydet for den viden, som er produceret i opgaven, vil jeg tydeliggøre i afsnittet *Refleksion over informanter og vidensproduktion*.

Jeg har fået kontakt til mine informanter gennem mit netværk. Jeg har primært opnået kontakten gennem ledelsesniveau, bortset fra et af interviewene. Som Peter Dahler-Larsen er inde på, er det vigtigt at gøre sig overvejelser om, hvordan man har fået adgang til informanterne, da det har betydning for data [Dahler-Larsen 2008: 70-72]. I den forbindelse har jeg gjort mig nogle overvejelser, da det både er en fordel, at socialrådgiverne oplever, at interviewene er godkendt fra ledelsesside, og interviewene er foretaget i deres arbejdstid. Samtidig kan der være en risiko for, at ledelsen spørger de socialrådgivere, som, de oplever, repræsenterer afdelingen positivt, og at de socialrådgivere, som er mere kritiske, overses. Når kontakten er skabt gennem ledelsen, så har det også været vigtigt at skabe en atmosfære, som er tryk, og en relation, der er tillidsvækkende, så det indbyder til en fortrolighed mellem mig og informanten [Thagaard 2004: 86].

Der er i alt foretaget seks forskellige interviews med socialrådgivere, hvor 5 af dem arbejder i en kommunal familieafdeling. De 5 af socialrådgiverne sidder i forskellige teams og med forskellige aldersgrupper, men fællesnævneren er, at de alle arbejder i en kommunal familieafdeling, sidder med myndighed og arbejder med servicelovens paragraffer. Alle kommuner og socialrådgivere er anonymiserede for at skabe tryghed omkring interviewet. De fleste spørgsmål vedrører nemlig deres oplevelse af arbejdspladsen, fx kollegaerne, og spørgsmål omkring deres faglige, men også personlige oplevelser ift. deres arbejde. Der er, som nævnt, i alt interviewet seks socialrådgivere, hvoraf tre af dem arbejder i samme kommune. Når der skal træffes et valg om, hvor mange interviews der skal laves, taler Thagaard om et mætningspunkt. Et mætningspunkt er: *"Når undersøgelser af yderligere enheder tilsyneladende ikke fører til en bedre forståelse af de fænomener, der studeres, kan udvalget betragtes som tilstrækkeligt stort."* [Thagaard 2004: 58-59]. Mine overvejelser i den forbindelse er, at antallet af interviews både er truffet ift. opgavens størrelse og tidsperspektiv, samtidig med at antallet af interviews skal matche muligheden for at gennemføre en dybdegående analyse med overblik over data [Ibid: 59].

Derudover er der foretaget et interview med en socialrådgiver, som tidligere har arbejdet i en kommunal familieafdeling, men nu er selvstændig. Grunden til, at jeg har valgt at lave et interview med en socialrådgiver, som ikke længere arbejder i den kommunale familieafdeling,

er en refleksion om, at denne socialrådgiver ikke er i en loyalitetskonflikt – hverken ift. en arbejdsplads, kollegaer eller det sociale arbejde, der udføres i familieafdelingen. Derudover havde jeg forinden en viden om årsagen til denne socialrådgivers valg om ikke længere at arbejde i en familieafdeling, som matchede nogle af de oplevelser, jeg søgte i forbindelse med besvarelsen af problemformuleringen. Denne form for udvælgelse af informanten kaldes også strategisk udvælgelse, som netop betyder, at jeg har udvalgt denne informant grundet strategiske egenskaber eller kvalifikationer ift. problemstillingen [Thagaard 2004: 55].

Jeg har forinden interviewet sendt interviewspørgsmålene samt en kort beskrivelse af, hvad det er, jeg undersøger, til alle informanterne. Jeg har pointeret, at det ikke nødvendigvis vil være alle spørgsmål, der stilles, og at jeg vil styre tiden. Dette har været et valg, som jeg har truffet, bl.a. grundet det, som Kvale kalder informeret samtykke. Kvale beskriver begrebet således: *"Informeret samtykke betyder, at forskningsdeltagerne informeres om undersøgelsens overordnede formål og om hovedtrækkene i designet såvel som om mulige risici og fordele ved at deltage i forskningsprojektet."* [Kvale 2009: 80-91]. Jeg har forinden gjort mig nogle tanker om, hvilke informationer der var vigtige at give informanterne, inden interviewene fandt sted. Når jeg valgte på forhånd at sende information om emne og interviewene ud, var det i en bestræbelse på at få informanterne til at føle sig trygge i at deltage i interviewene. Dette var et fokuspunkt, fordi interviewene netop tog emner op, som kunne risikere at skabe en loyalitetskonflikt mellem informanten og arbejdspladsen, såsom kollegaer eller ledelse. En anden mere praktisk overvejelse var, at jeg også havde i sinde at stille spørgsmål, som kan være svære at besvare uden en forberedelsestid. Mit ønske er, at informanternes svar er gennemtænkte, så informanterne kunne have bedre mulighed for forinden at gøre sig nogle refleksioner over spørgsmål som: *Hvordan vurderer du kvaliteten af det sociale arbejde i jeres afdeling - hvorfor?* [Bilag 2].

Nogle af socialrådgiverne har erhvervserfaring fra andre kommuner, og for andre er det deres første arbejdsplads. Informanterne har arbejdet som socialrådgiver på myndighedsområdet mellem 4 og 21 år. En mere detaljeret præsentation af informanter ses i [Bilag 1].

4.3 Databearbejdning og Analysestrategi:

I dette afsnit vil jeg belyse, hvordan jeg har bearbejdet mit data-materiale, og hvad det samtidig betyder for den analysestrategi, jeg har valgt.

Det første, jeg gjorde efter at have foretaget mine interviews, var at transskribere alle interviewene. Da jeg er ene om at skrive og transskribere, har jeg ikke fundet det nødvendigt, at nedskrive nogle faste regler for transskriberingen. Jeg har forsøgt at transskribere så ordret, som muligt, men har udeladt fx "øh" eller tilpasset talesproget, hvis jeg har vurderet, at talesproget ødelægger forståelsen. Derudover har jeg transskriberet grin og pauser, så man får en fornemmelse af, om informanten synes, det er svært at svare på spørgsmålet – og stemningen i situationen [Kvale 2009: 202-204].

Igennem opgaven er der sket en vekselvirkning mellem den induktive og deduktive tilgang. Det beskrives også af Henning Olsen, at nogle forfatter mener, at "(...) *al samfundsvidenskab, (...), både har induktive og deduktive aspekter*" [Olsen 2003: 73]. Selvom det måske for nogle forskere er automatisk givet, at der sker en vekselvirkning mellem den induktive og deduktive tilgang, er det vigtigt at have en beskrivelse og refleksion over, hvornår hvilke tilgange bruges og hvorfor. Det gør nemlig analysestrategien gennemsigtig, hvorved analysen bliver mere valid [Ibid: 72].

Samtidig er det vigtigt at påpege, at selvom det beskrives, at der i den kvalitative metode ikke er nogen korrekt analysestrategi, så er netop vekselvirkningen mellem induktiv og deduktiv en konsekvens af det videnskabsteoretiske ståsted, jeg har valgt, som tidligere beskrevet i afsnittet *Videnskabsteori* [Ibid: 69]. Hermeneutikken har derved indflydelse på, at jeg hverken er rent induktiv eller deduktiv. Jeg har ikke udelukkende et nedefra-perspektiv, hvor jeg alene undersøger informantens synsvinkel. Jeg har samtidig heller ikke udelukkende valgt en deduktiv strategi, hvor jeg alene styres af kategorier og teorier.

Jeg veksler derimod mellem nedefra-perspektivet hos socialrådgiverne og er dermed induktiv, forstået på den måde, at jeg er empiridrevet ift. min kodning og analyse. Samtidig er jeg nogle gange mere deduktivt funderet i den forstand, at jeg er begrebsdrevet i min kodning og analyse [Ibid: 73-75]. Denne proces, som sker mellem det empirinære og begrebsdrevende, er også meget brugbar ift. den hermeneutiske cirkel, hvor der konstant sker en vekselvirkning mellem forskeren og det undersøgte.

Vekselvirkningen der sker mellem empirien og de begreber, jeg gør brug af, har også påvirket min bearbejdning/kodning af data. Ifølge Olsen betyder kodning af interviewene: *“Coding in qualitative research means identifying and labelling concepts and phrases in interview transcripts and fieldnotes. The identifying label for the data unit is called a code.”* [Olsen 2003: 76; Holloway, 1997: 32; se også Miles & Huberman, 1994]. Identificering af disse labels, begreber og sætninger, altså det at kode, er der forskellige metoder til. Da jeg ikke har en bundet teoretisk ramme, som jeg forsøger at undersøge, har jeg lavet en startkodeliste på baggrund af mine forforståelser og fordomme, som også interviewguiden er konstrueret ud fra. Det betyder dog ikke, at min kodning udelukkende er en lukket kodning. Den er ligeledes åben, fordi at der opstår subkoder eller udvikling af nye koder [Olsen 2003: 79]. Det betyder også, at min kodeliste under kodningsprocessen er i konstant udvikling og ændrer sig løbende, når jeg begynder at se sammenhænge og uenigheder i interviewene. Det betyder, at jeg konkret har begyndt kodningen med temaer fra bl.a. problemstillingen og interviewguiden, disse temaer er; *tillidsbegrebet, motivation i arbejdet, relationsarbejde, faglighed og succes, udfordringer i det sociale arbejde, arbejdsmiljø, godt socialt arbejde, familierådslagning, det meningsløse arbejde, kontrol og dokumentation, forsvar for systemet, hvordan vi skaber mening*. Nogle af temaerne har jeg haft fra start og andre er kommet til senere. Eksempler på hvordan disse temaer er skabt, ses fx med temaerne som *tillidsbegrebet, familierådslagning og relationsarbejde*. Det er alle temaer, som er skabt på baggrund af, hvad jeg har set i empirien. Selve begrebet tillid nævnes i fem ud af seks interviews. Her nævner socialrådgiverne eksplicit tillidsbegrebet, i en forbindelse af at det er vigtigt, at borgeren har tillid til dem som socialrådgiver. Det samme ses også med *familierådslagning*, hvor der i fem ud af seks interviews beskrives af socialrådgiverne, at de arbejder med familierådslagning, og vigtigheden i denne metode. Et tema som *arbejdsmiljø, motivation i arbejdet, hvordan vi skaber mening*, er alle temaer som er udsprunget af begreber fra teorier og litteratur, som jeg har læst inden eller under opgaveprocessen. Fx temaet *hvordan vi skaber mening*, er skabt på baggrund af Karl Weicks teori om sensemaking [Weick 1995: 1-61]. Hvor temaer som *arbejdsmiljø og motivation i arbejdet* bl.a. , er inspireret af litteratur om arbejdsmiljø, artikler om hvad der skaber motivation i arbejdet og Human Ressource Management [Ravn 2008; Nielsen, K. 2011: 7-60; Nielsen, F. 2011: 85-100; Larsen 2010: 125-148].

Derefter har temaerne fået underkategorier, som også er udviklet løbende i kodningsprocessen. Jeg har hentet inspiration fra bl.a. Thagaard, som beskriver, at *"Denne fremgangsmåde er tilstrækkelig fleksibel til at føre kategorier, der kan uddybe tekstens meningsindhold"* [Thagaard 2004: 145]. Jeg har samtidig givet hver tema/kategori en farve, derved får jeg et hurtigt overblik over, hvis der er forskellige kategorier, som typisk er sammenfaldende. Fx kan jeg se, at emnet *arbejds miljø* og dets underkategorier, ofte ses i samme afsnit som kategorien *kontrol og dokumentation* og dets underkategorier. Derudover giver det mig også et overblik over, hvis der er en bestemt farve – altså et bestemt tema, som dominerer i et interview. Jeg er parallelt med dette forløb påbegyndt at læse forskellige artikler og teorier, som jeg tænker kan være relevant for mit undersøgelsesfelt og besvarelsen af problemformuleringen. Den viden, jeg har fået herigennem, inspirerer også til nye koder. *"Der peges derfor på kodning som vedvarende pendlen mellem induktion og deduktion."* [Olsen 2003: 79]. Dette citat indrammer altså den strategi, jeg gør brug af i min kodning.

En ting er at være bevidst om, hvorfor og hvilken metode, jeg bruger til at kode mit data. Et andet aspekt er, hvad der gør, at jeg ser noget som betydningsfuldt. Det, at jeg koder mine interviews, beskrives også med begrebet; konceptualisere, hvilket betyder, at *" (...) anskue noget som noget"* [Olsen 2003: 70]. Det som sker, når noget anskues som noget, uddyber Thagaard, *"Forskeren skaber en forståelse, der er baseret på interaktionen mellem tendenser i dataene og forskerens forforståelse og faglige forankring."* [Thagaard 2004: 147]. Thagaards citat lægger op til, at den hermeneutiske retning i opgaven har betydning for den måde, jeg ser noget som meningsfuldt. Det betyder, at jeg bevæger mig udover det, som siges direkte i interviewene, med et mål om at udarbejde betydningsstrukturer og relationer.

For at komme analysestrategien nærmere har jeg yderligere fundet inspiration hos Launsø og Rieper, som taler om den forstående forskningstype, *" (...) den forstående forskningstype er, at samfundsforskeren står over for at skulle fortolke og forstå fænomener, som allerede er fortolkninger, dvs. sociale aktørers fortolkninger og forståelse af sig selv, af andre og af den fysiske verden."* [Launsø & Rieper 2005: 22]. Citatet her lægger sig naturligt op ad det videnskabsteoretiske ståsted, jeg har i opgaven, samt beskrivelsen af den hermeneutiske cirkel. Det betyder i opgaven, at der vil fortolkes på socialrådgivernes beskrivelser, som

indeholder allerede eksisterende fortolkninger og forståelser. Fortolkninger og forståelser som udspringer af socialrådgivernes egne forforståelser og fordomme. Endvidere kendetegner det den forstående forskningstype, at *"Kernespørgsmålet kan formuleres som følger: „ Hvilken mening tillægger x (kilden) et bestemt fænomen (y) i hvilken kontekst (z) <<? "* [Launsø & Rieper 2005: 22]. Dette kernespørgsmål harmonerer godt med problemformuleringen i opgaven. Altså hvilken mening tillægger socialrådgiverne en bestemt del af deres arbejde eller opgaver, i den kontekst at de arbejder som myndighedssagsbehandlere i den kommunale familieafdeling.

At gøre brug af den forstående forskningstype betyder for selve analysestrategien, at jeg gennem interviewet med socialrådgiverne søger at få indblik i socialrådgivernes forforståelse. Herefter fortolkes der på interviewene, forstået på den måde, at der gives en beskrivelse og sammenfatning af socialrådgivernes forståelse af emnet herunder, fx transskribering og gennem læsning af interviewene. Hvorefter, som jeg også har nævnt i dette afsnit, ved hjælp af begreberne empiridrevet og begrebsdrevet, forsøger jeg at gå udover den interviewedes forståelse, som bl.a. kodningen af mit data hjælper mig med. Jeg har efter kodningen nye begreber at arbejde med, som jeg tager udgangspunkt i analysen. Derefter er der søgt et billede af en teoretisk ramme, som jeg bruger til at søge forklaringer i mit kodede materiale og derved i empirien. Det styrende for min analyse har dog været min kodning og de temaer, som ses heri. Men der er sket en konstant vekselvirkning mellem teori og empiri i analysen, hvor emner er trukket frem. Både på baggrund af citater som efter kodningen fremstår vigtige, men også begreber, som er fundet med udgangspunkt i teorien, og derefter fundet understøttet af empirien [Ibid: 22-29].

4.4 Refleksion over informanter og vidensproduktion:

Det er centralt, når man skaber viden, at der skabes betingelser for, at læseren kan gå ind i en vurdering af overførbare af opgavens resultater til andre kontekster. Begrebet overførbare handler om *"(...) en vurdering af, om resultater opnået i én kontekst kan overføres til beslægtede kontekster."* [Launsø & Rieper 2005: 29]. Jeg vil ikke gå ind i en konkret vurdering af opgavens overførbare, men vil lade dette være op til læseren. Gennem redegørelsen for det videnskabsteoretiske ståsted og metode har jeg forsøgt at skabe en gennemsigtighed af, hvordan opgavens resultater skabes. I dette afsnit vil jeg tydeliggøre nogle af de præmisser, der er for den viden, der skabes, med en refleksion over udvælgelsen

af informanter, og hvad udvælgelsen har af betydning for videnskabelsen [Thagaard 2004: 193-194].

Det, at de interviewede socialrådgivere alle har en del eller et par års erfaring i arbejdet som myndighedssagsbehandlere, og derfor ikke er nyuddannede, betyder også, at de nyuddannedes perspektiver ikke er repræsenteret i det indsamlede data. Det kan betyde, at mit data bærer præg af, at beskrivelserne kommer fra socialrådgivere, som er lært op inden for sagsbehandlingen, og måske ikke stiller samme nysgerrige og kritiske spørgsmål til det sociale arbejde som nyuddannede gør. Fx hvorfor vælger man at arbejde på denne måde? I flere af interviewene kan man se, at informanterne har været i deres arbejde i så lang tid, at de i stedet ofte taler ud fra en common sense-viden. Yderligere er socialrådgivere med en sygemeldingshistorik ikke repræsenteret i de informanter, jeg har udvalgt. Det er altså ikke perspektiver, som er repræsenteret i den viden, som er produceret i opgaven.

Jeg har haft overvejelser om, hvad det ville have betydet for opgaven, hvis informanterne havde været socialrådgivere, som havde oplevet at være sygemeldt med eksempelvis stress. Det tror jeg, ville have givet data, som retter sig mod mere personlige beskrivelser om, hvad det betyder for det enkelte individ at arbejde under de vilkår, som er i myndighedsarbejdet på børn og unge-området. Jeg har dog gerne villet sikre, at hovedfokus er på selve det sociale arbejde, og hvilke opgaver som opleves som meningsfulde eller meningsløse, og ikke på de personlige erfaringer med at være i et presset arbejdsmiljø. Altså er det et bevidst valg, at hovedfokus er på socialrådgivere, som formår at mestre arbejdet som socialrådgivere i familieafdelingerne, og deres meningsprocesser, hvorfor perspektivet med fx stress ikke er prioriteret.

For at få et kritisk perspektiv med på, hvornår socialrådgivere kan opleve arbejdet som meningsløst, har jeg bevidst udvalgt en informant, som har fravalgt socialrådgiverarbejdet. Jeg er bevidst om, at det kan være problematisk at lave en strategisk udvælgelse, da det er en meget systematisk måde at sikre, at en bestemt form for viden repræsenteres. Valget hviler altså på en refleksion om, at denne informant kan hjælpe med at besvare problemformuleringens del ift. det meningsløse arbejde. Den kritik, som de nyuddannede med deres "friske øjne" på arbejdet kan tilføre, er i denne opgave altså i stedet repræsenteret

via en socialrådgiver, som på baggrund af en kritisk tilgang til arbejdet, har taget en aktiv beslutning om helt at forlade jobbet.

Til sidst skal det nævnes, at en af informanterne under interviewet beskriver, at hun er faglig koordinator i afdelingen, udover også at sidde med sagsbehandling af familiesager. Denne rolle er vigtig at være opmærksom på i empirien. Rollen som faglig koordinator kan have en betydning for den data, som skabes i interviewet. Fx kan hun være mindre kritisk over for sagsgangene i afdelingen, da hun kan have været med i beslutningstagningen om disse. Hun kan derudover også have en anden relation til ledergruppen end de andre socialrådgivere, da hun i nogle situationer kan ses som en del af ledergruppen.

5.0 Teori:

Jeg vil i dette afsnit redegøre for de teorier og dertilhørende begreber, som bruges i analysen. Jeg vil begrunde mit valg af teorier og dermed klargøre, hvorfor jeg netop har valgt disse teorier, og hvad jeg bruger dem til.

5.1 Teori – del 1:

5.1.1 Teorien om sensemaking:

Jeg vil i analysen bl.a. gøre brug af Karl E. Weicks teori om sensemaking. Teorien om sensemaking bruger jeg i opgaven til at undersøge, hvad socialrådgiverne tilskriver mening eller mangel på mening i deres arbejde. Sensemaking-teorien handler om meningsprocesser og gør det derved muligt at komme tættere på socialrådgivernes oplevelse af, hvad de opfatter som meningsfuldt eller meningsløst arbejde. Weicks meningsprocesser gør det altså muligt at komme bagom socialrådgivernes beskrivelser og undersøge, hvordan socialrådgivernes meningsdannelse finder sted. Derved kan jeg komme nærmere, hvilke elementer som er med til at påvirke socialrådgivernes meningsdannelse af deres arbejde. Samtidig hjælper Weicks teori og begreber med at give forklaringer på, hvorfor disse meningsdannelser finder sted, samt hvad disse har af betydning for socialrådgiverne og det sociale arbejde, de laver.

Jeg vil i opgaven, når jeg taler om sensemaking, oversætte begrebet til meningsskabelse eller meningsdannelse. Oversættelsen er inspireret af Sverri Hammer og James Høpner, som påpeger, at meningsskabelsesbegrebet nok er et af de væsentligste begreber hos Weick. Meningsskabelse er noget, som ubevidst sker hele tiden, og som bogstaveligtalt betyder at skabe mening af noget. Vi mennesker forsøger hele tiden at skabe en forståelse af situationer, og vi kan have svært ved, hvis noget ikke giver mening [Hammer & Høpner 2014: 89; Weick 1995: 4-5 & 14]. Mennesket oplever nemlig omgivelserne og den verden, de er i, som kompleks, og vi har derfor brug for filtre til at håndtere denne kompleksitet. Vi bruger disse filtre til at skabe orden/mening, da der; *"savnes værdier, prioritet og klarhed om præferencer. Sensemaking er en proces der er rettet mod det plausible det som giver sammenhæng og virker forklarligt."* [Kamp & Munk-Madsen 2008: 12]. Meningsskabelsen hjælper altså med at give os en sammenhæng og forståelse af situationer, som er komplekse, og som kan være svære for os

at finde en mening i. Weick mener derved, at vi med meningsskabelsen forsøger at opnå en klarhed og rationalitet [Hammer & Høpner 2014: 102].

At se et problem som et problem, er dermed ikke noget, der sker af sig selv. Her nævner Weick, at *"In order to convert a problematic situation to a problem, a practitioner must do a certain kind of work. He must make sense of an uncertain situation that initially makes no sense."* [Weick 1995: 9]. Problemerne præsenterer ikke sig selv. Vi må selv gøre et stykke arbejde for overhovedet at redefinere en problematisk situation, som et problem. Det arbejde, Weick refererer til, er problemdefinitionen, som han beskriver som en proces. I processen skal vi finde en ramme og kontekst for problemet, og herved har vi et fokus, som hjælper os med, hvordan vi tænker, at problemet skal løses [Weick 1995: 9]. I denne sammenhæng er det relevant at pointerer, at meningsskabelse ikke kun foregår som en kognitiv tanke hos individet, men også kan foregå som en handling [Kamp & Munk-Madsen 2008: 12-13; Hammer & Høpner 2014: 112-114].

Meningsskabelse må dog ikke forveksles med fortolkningsbegrebet. Weick påpeger, at disse to ting ikke er det samme, men at fortolkning også er en del af meningsskabelsen. Han beskriver bl.a. at, meningsskabelse er en proces, som starter før fortolkningen, da meningsskabelse rejser en masse spørgsmål, som skal håndteres, før fortolkningen overhovedet kommer i spil [Weick 1995: 14]. Samtidig beskriver Weick, at en stor forskel på fortolkning og meningsskabelse er, at: *"Most descriptions of interpretation focus on some kind of text. What Sensemaking does is address how the text is constructed as well as how it is read. Sensemaking is about authoring as well as reading."* [Weick 1995: 7]. Han påpeger altså, at meningsdannelseprocessen både er en, man selv er skaber på, samtidig med at man også er i en proces af at forstå? Man forsøger at forstå og konstruere mening på én og samme tid.

Et andet vigtigt perspektiv inden for meningsskabelsen er, at denne både forekommer som noget individuelt, men også som en social aktivitet. Weick mener, at disse to sider ikke kan ses som to forskellige ting. Det betyder, at den individuelle meningsskabelse ikke kan separeres fra den sociale aktivitet [Weick 1995: 6]. Vi både interagerer og påvirkes af andre mennesker i meningsskabelsesprocessen. Det betyder også, at hvis *"(...) de andre omkring os skaber en anden mening ud af samme begivenhed, så bliver vi selvfølgelig påvirket af den."* [Hammer &

Høpner 2014: 91-92]. Udover at Weick påpeger, at meningskabelsen ikke alene er individuel, men også en social aktivitet, så fokuserer han også på, at meningskabelsen ofte finder sted i organisationer. Organisationsbegrebet i sig selv, finder han ikke særlig interessant. Det bemærkes også af Hammer og Høpner, som beskriver, at den eneste funktion, som en organisation har, ud fra Weicks meningskabelses teori er den funktion, som individet tillægger den [Hammer & Høpner 2014: 30-31]. Når Weick så alligevel fokuserer på meningsdannelse i organisationer, begrundes han med, at der er flere anledninger til meningskabelse i en organisatorisk kontekst end i privatlivet. Privatlivet, mener Weick, indeholder mange flere situationer, som er bestemt og tilrettelagt, og noget vi typisk tager for givet. Her kan fx nævnes, at fødselsdage fejres på en bestemt måde, og bevirker typisk ikke til de store diskussioner [Hammer & Høpner 2014: 120]. I en organisatorisk kontekst har individet oftere behov for at gøre brug af meningskabelse, som fx *"Arbejder vi på tværs af afdelingerne? Hvad betyder regeringens nye forslag for vores virksomhed?"* [Hammer & Høpner 2014: 120]. Weick påpeger, at meningskabelse er interessant for organisationer, som fx kommuner, hvilket også gør det yderligere relevant netop at kigge på meningskabelse ift. socialrådgivere, som arbejder i de kommunale familieafdelinger. Når han peger på, at meningskabelse er interessant lige netop her, så er det, fordi *"(...) de er med til at skabe deres egne begrænsninger og muligheder – som de åbne systemer og løst koblede systemer, de er."* [Hammer & Høpner 2014: 121]. Kommuner ses som løst koblede systemer, som betyder, at det er centralt for disse organisationer og individerne i dem, at skabe mening ift. spørgsmål som; hvad er inde i organisationen, hvad er udenom organisationen, og hvordan skal vi så håndtere dette? [Hammer & Høpner 2014: 121]. Det er altså en måde at skabe en orden i et kaos – ligesom jeg forsøger at gøre det ved at nærme mig, hvad der gør socialt arbejde meningsløst eller –fuldt.

5.1.2 Syv karakteristika i meningsdannelsen:

Det mest centrale spørgsmål ift. Weicks meningskabelsesteori er; hvordan et individ skaber mening?

"How they construct what they construct, why and with what effects are the central questions for people interested in sensemaking" [Weick 1995: 4].

For at kunne besvare dette gør Weick brug af 7 karakteristika, som han mener kan være tilstede, når meningsgørelse finder sted;

"1. Grounded in identity construction

2. Retrospective

3. Enactive of sensible environments

4. Social

5. Ongoing

6. Focused on and by extracted cues

7. Driven by plausibility rather than accuracy [Weick 1995: 17].

Disse syv karakteristika kan ifølge Weick bruges som en rå guideline. De kan; *"(...) suggest what sensemaking is, how it works, and where it fails"* [Weick 1995: 18]. Weick beskriver ikke noget om de 7 karakteristikas indbyrdes forhold og gør derved heller ikke klart, hvilken vægt de hver især skal tillægges i en meningsdannelsesproces. Der kan derved også være flere af disse 7 karakteristika på spil i en meningsdannelsesproces på samme tid, men det kan være forskelligt, hvor tydelige, de er, hver især [Hammer & Høpner 2014: 115 & 121]. Det beskrives også af Hammer og Høpner, *"(...) at meningsgørelse ikke er karakteriseret af præcise angivelser og klare sammenhænge. Meningsgørelse er i højere grad en både social og individuel proces, hvori forskellige elementer indgår med større eller mindre vægt i forskellige situationer"* [Hammer & Høpner 2014: 110]. Analysen vil undersøge, hvad det er for nogle af disse elementer, som socialrådgiverne gør brug af i deres meningsgørelsesproces, når de beskriver, hvad der er meningsfuldt og meningsløst arbejde for dem.

Der vil i analysen gøres brug af 2 ud af Weicks 7 karakteristika. Årsagen hertil er, at det er disse to karakteristika, som min kodning har afsløret, og det er derfor dem, som videre vil udfoldes i dette afsnit. Disse to karakteristika vil oversættes til: *Meningsgørelse er en social proces og meningsgørelse tager udgangspunkt i identitet* [Hammer & Høpner 2014: 93-94].

Jeg vil i analysen gøre brug af; meningsgørelse er en social proces. Dette karakteristika indebærer, at meningsdannelsen ikke finder sted som en individuel proces. Vores meningsdannelse præges nemlig også af de sociale relationer og interaktioner, vi indgår i, med andre i organisationen. Her beskriver Weick, *"An organization is "a network of*

intersubjectively shared meanings that are sustained through the development and use of a common language and everyday social interaction." [Weick 1995: 38-39]. Vi præger altså hinandens meninger i interaktionen med hinanden gennem de sociale relationer og det fælles sprog. Det betyder også, at vores følelser, tanker og adfærd er påvirket af enten en konkret eller en forestillet tilstedeværelse af andre mennesker. Vi behøver altså ikke være i en direkte dialog med andre om mening, før vi fx kan blive påvirket af en kollegas mening [Hammer & Høpner 2014: 95-96]. Bare den kognitive tanke om andres meninger, kan påvirke individets adfærd og mening. *"Måske skal vi tydeligere markere vores pointe, måske skal vi ændre vores fortælling, eller måske skal vi helt droppe vores udlægning eller de handlinger som vi påtænker at iværksætte."* [Hammer & Høpner 2014: 96]. Hammer og Høpner beskriver her, hvad meningsskabelse som en social proces, fx kan betyde for individet i dennes arbejde. Denne meningsproces bliver særlig relevant, når det undersøges, hvad der er med til at præge socialrådgivernes meningsdannelse. Forstået på den måde, hvilken indflydelse kollegaerne eller ledelsen kan have på socialrådgivernes meningsdannelse.

Den anden meningsproces, som jeg bruger i analysen, er; meningsskabelse tager udgangspunkt i identitet. I denne meningsskabelsesproces lægger Weick vægt på, at vores identitet skabes i de interaktioner eller situationer, som vi indgår i. Det får den konsekvens, at når vi skifter mellem disse interaktioner eller situationer, vil vi muligvis redefinere vores identitet. Herved beskriver Weick: *"Whenever I define self, I define "it", but to define it is also to define self."* [Weick 1995: 20]. Dette citat beskriver, hvordan vores identiteter er med til at give mening til en situation. Det er dog ikke en envejsproces, men en vekselvirkning, hvor situationen også virker tilbage på vores identiteter og er med til at redefinere vores dem. Ud fra hvordan denne vekselvirkning finder sted og har af indflydelse på, hvordan vi ser os selv, vil opfattelsen af vores egen identitet også have betydning for, hvordan vi ser mening i en situation.

For at forstå, at meningsskabelse tager udgangspunkt i identitet, er det vigtigt at gøre opmærksom på, at individet hellere fortolker på egen identitet end omgivelserne. *"How can I know who I am until I see what they do?"* [Weick 1995: 23]. Vi ser en situation an for derefter at definere, hvem vi er. Konsekvensen af dette er, at vi kan have mange forskellige 'jeg'er' at trække på, som kan passe til forskellige situationer. Flere forskellige 'jeg'er' kan hjælpe os

med at håndtere flere forskellige situationer. Vi undgår derved at blive overraskede eller føle os forbavsede i en grad, så vi ikke kan håndtere situationen [Weick 1995: 24].

Meningsskabelse opstår altså, som et behov for at opleve en sammenhængende og positiv selvopfattelse og identitet. Det betyder også, at den vekselvirkning, der kan finde sted af forskellige 'jeg'er', har en vigtig indflydelse på den mening, vi skaber [Hammer & Høpner 2014: 98]. Weicks identitetsbegreb beror altså på, at identiteten hos individet er foranderligt og kan indeholde flere jeg'er. Identiteten er altså noget, som kan ændre sig og påvirkes af andre igennem bl.a. den sociale interaktion.

Som tillæg til Weicks beskrivelse af identitet vil jeg yderligere hente inspiration fra den symbolske interaktionisme for at komme identitetsbegrebet nærmere, og for at forklare, hvordan begrebet skal forstås i denne opgave. Jeg har valgt at tage udgangspunkt i John P. Hewitts tilgang til symbolsk interaktionisme, da denne forståelse af identitet, hænger godt sammen med Weicks perspektiv på identitet i meningsskabelsen. Den symbolske interaktionisme fremhæver identitetens sociale aspekt, fremfor at fokusere på én sand identitet, som kun findes inde i selve individet. Hewitt beskriver, at der er tre relevante aspekter at kigge på ift., hvad identitet er. Her påpeger han aspekterne; tanker, følelser og handlinger [Hewitt 2006: 88]. Han beskriver, hvordan disse tre aspekter kommer i spil og påvirker individers identitet: *People act toward themselves and other act toward them, an in doing so they jointly create various forms of identity. They are constantly engaged in locating themselves in relation to on another, (...). As they locate themselves, they are able to interact. People think about themselves in their everyday lives, and in doing so they rely on (and continue to develop) their self-images. Derived from experience, self-images also reflect cultural ideas about human nature, about what people can and should be. And people have self-focused feelings that are captured in the concept of self-esteem. They like or dislike what they are.* [Hewitt 2006: 88]. Citatet beskriver de komplicerede processer, der har indflydelse på individets identitet. Identitetsbegrebet skal altså ses i en kontekst, hvor tanker, følelser og handlinger, både ift. en selv og andre, er med til at påvirke identiteten.

Men hvad sker der så med identitet i en organisationskontekst, som vi jo har med at gøre i denne opgave? Weick beskriver, at: "*Individuals' self-concepts and personal identities are*

formed and modified in part by how they believe others view the organization for which they work." [Weick 1995: 21]. Vores oplevelse af, hvad andre tænker om vores arbejdsplads, betyder altså noget for vores identitet i arbejdet. I den forbindelse påpeger Weick, at medarbejdere kan være personligt motiverede for fx at opretholde et positivt image af arbejdspladsen. Dette kan altså tilføjes til de hidtil beskrevne forskellige faktorer, der kan spille ind i mine informanternes fremstilling af deres arbejde som meningsløst eller meningsfuldt. Ifølge Weicks teori kan medarbejdere i en organisationskontekst, i dette tilfælde socialrådgiverne, altså være personligt motiverede for at opretholde et positivt image af arbejdspladsen. Og det er værd at have in mente.

Til sidst skal det pointeres, at *"Der er således en klar sammenhæng mellem, hvordan vi opfatter os selv, og hvordan vi opfatter og skaber mening i verden omkring os, og denne meningsskabelse virker så tilbage på, hvordan vi opfatter os selv."* [Hammer & Høpner 2014: 98].

Meningsskabelse tager altså udgangspunkt i identitet. Det betyder, at denne kan meningsproces hjælpe med at undersøge, hvilke identiteter eller selvopfattelser, som er på spil i socialrådgivernes beskrivelser. Dette gør det muligt, at se nærmere på, hvad identiteten betyder for socialrådgivernes meningsdannelse, og hvordan denne evt. virker tilbage på socialrådgivernes identitet.

5.2 Teori - del 2:

5.2.1 Ib Ravn – mening i arbejdslivet:

Udover Weicks teori om sensemaking vil jeg i analysen gøre brug af Ib Ravns fire delfaktorer, som til sammen kan give en oplevelse af mening i arbejdslivet. De fire delfaktorer, som jeg gør brug af i analysen, er: 1. styrkerealisering 2. Værdiskabelse, 3. Bidrag, 4. Produktiv fællesskab [Ravn 2008: 59]. Jeg kigger i analysen nærmere på, om disse fire delfaktorer er til stede i socialrådgivernes beskrivelser for at kunne vurdere, hvornår socialrådgiverne finder noget meningsfuldt i arbejdet. En mangel på delfaktorer kan nemlig være med til at belyse, hvad og hvorfor socialrådgiverne også kan opleve deres arbejde som meningsløst. Ib Ravns fire delfaktorer giver nemlig forskellige perspektiver på, hvorfor socialrådgiverne ser bestemte situationer som meningsfulde eller meningsløse. De kan både anvendes som redskab til at se på, om socialrådgiverne i det hele taget oplever mening i deres arbejde, og samtidig give mulighed for at gå i dybden med situationelle beskrivelser fra socialrådgiverne, hvor de

oplever noget som meningsfuldt eller meningsløst – det genstandsfelt, som hele opgaven kredser om.

Ib Ravn beskriver, hvordan undersøgelse af mening i arbejdslivet ofte tager udgangspunkt i at spørge informanter, hvad de oplever som mening i deres arbejde. Det er også en sådan undersøgelse, jeg foretager i denne opgave. Mine informanter er blevet stillet samme spørgsmål. Til at komme informanternes beskrivelser nærmere har Ib Ravn udviklet en mere deduktiv tilgang [Ravn 2008: 59-60]. Ib Ravn har udviklet de fire delfaktorer ved at definere begrebet mening. Det er samme definition, som jeg tidligere har beskrevet i mit *problemfelt*, og som jeg tager udgangspunkt i. Ravn gør dog klart i forbindelse med definitionen af begrebet mening, at: *"Det er ikke et spørgsmål om at etablere objektive definitioner, på samme måde som en objektiv fattigdomsdefinition gør det unødvendigt at spørge borgere, om de selv synes de er fattige. Mening, (...) er en oplevelse og dermed subjektiv, ligesom der at blive mobbet er, men det er ikke ensbetydende med, at en hvilken som helst ubehagelig hændelse i skolegården kan kaldes mobning, (...)." [Ravn 2008: 62]. Forståelsen af mening kan altså ikke alene beskrives ud fra en definition af begrebet. Subjektiviteten har stadig en helt central plads, når mening i arbejdslivet skal forstås. Ravn påpeger, at definition af 'mening i arbejdslivet' har til formål at gøre 'mening i arbejdslivet' navigerebart for professionelle, så man kan intervenere mere målrettet [Ravn 2008: 62].*

5.1.2 De fire delfaktorer:

Den første delfaktor er: *"Styrkerealisering: den enkelte bruger sine styrker og talenter"* [Ravn 2008: 59]. Ravn beskriver med denne første faktor, at det giver mening i arbejdet, når man får mulighed for at bruge sine evner og styrker. Ravn er med denne første faktor blevet inspireret af begrebet eudaimonia. Eudaimonia stammer fra Aritoteles og bliver typisk overstat til lykke [Ravn 2008: 66]. Ravn henfører det dog til en betydning af, at: *"Mennesket rummer evner, potentialer og muligheder, og det gode liv fodrer deres realisering i en eller anden udstrækning."* [Ravn 2008: 66]. De potentialer, som vi mennesker gives her i livet, får vi netop af den årsag, at de skal realiseres – og derved oplever vi en mening. For at de potentialer, som vi mennesker rummer, overhovedet kan realiseres, er vi nødt til at indgå i en kontekst, som giver mulighed for det og understøtter det. Ravn påpeger yderligere endnu et aspekt, da han beskriver, at det ikke er nok, at ens egne evner og potentialer realiseres. Vi skal også fordrer, at

andre realiserer deres. Han begrundet dette med: *"Det skaber således oplevelse af mening at udvikle sig ind i og bidrage til menneskers sociale sammenhæng."* [Ravn 2008: 66]. Med inspiration fra bl.a. begrebet eudaimonia overfører Ravn dette begreb til mening i arbejdslivet: *"Et arbejde, hvor man kan bruge sig selv og komme til stede i tilværelsen, må bidrage til meningsoplevelsen. Las os sammenfatte og kalde det styrkerealisering:"* [Ravn 2008: 66]. Derfor bruger jeg dette begreb i analysen til at undersøge, om socialrådgiverne oplever at gøre brug af deres styrker og talenter i deres arbejde som socialrådgiver. Og yderligere om de oplever, at kunne realisere deres styrker. Fokus vil derfor være på, hvordan, og i hvilke situationer, socialrådgiverne eventuelt oplever dette, og hvad det betyder for den mening, de danner.

Med ovenstående beskrivelse af styrkerealisering vil jeg se nærmere på perspektivet om, at det ikke alene er nok, at ens egne potentialer og styrker udleveres. Vi ønsker nemlig ifølge Ravn, også at understøtte, at andres udleveres for at kunne opleve mening. Herved får arbejdspladsen også en anden opgave, ift. hvordan den er med til at skabe mening for individet i arbejdet. Ravn taler i den forbindelse om, at arbejdspladsen ikke alene fokuserer på den klassiske tanke om at tjene flest mulig penge. Arbejdspladsens fokus vil være på det, som Ravn kalder værdiskabelse. Altså at skabe værdi for alle interessenterne i en organisation. Begrebet værdi skal altså ikke alene forstås som pengene i en virksomhed, men som et bredere begreb. Interessenterne på en arbejdsplads kan være mange. Det kan fx være kollegaerne, kunder eller borgere, som individet er i kontakt med på arbejdspladsen, og som de ikke kan skabe værdi for uden arbejdspladsen. Vi har altså med en tankegang at gøre, hvor arbejdspladsen, for at skabe denne værdi, ikke ønsker, at deres værditilførelse overstiger deres værdiskabelse [Ravn 2008: 68]. Ravn begrundet i den forbindelse, hvorfor det som medarbejder er meningsgivende at arbejde for en arbejdsplads, som giver mere værdi end det tager.

"At arbejde for sådan en virksomhed, der giver mere end den tager, og giver noget som man som ansat kan stå inde for og synes er virkelig værdifuldt for kunden eller brugeren – det er meningsgivende. Det giver mening, fordi man derigennem deltager ansvarligt og konstruktivt i en større social sammenhæng, en sammenhæng der udgøres af de kunder, man betjener, og de liv, man øger kvaliteten af i kraft af virksomhedens produkter og ydelser." [Ravn 2008: 68].

Derved opstår Ravns anden delfaktor: *"Værdiskabelse: Ens arbejdsplads skaber reel værdi og livskvalitet for kunder og brugere."* [Ravn 2008: 59]. Denne delfaktor bruger jeg i analysen til at undersøge, om socialrådgiverne oplever at skabe værdi for andre. Jeg kigger nærmere på, hvem det eventuelt er, socialrådgiverne oplever at skabe værdi for, og hvordan de oplever at gøre det. Derudover vil der i denne sammenhæng ses på, om socialrådgiverne oplever at deltage i en større social sammenhæng, og hvad denne så indeholder.

Ifølge Ravn er de to delfaktorer, som jeg nu har beskrevet, nemlig styrkerealisering og værdiskabelse, ikke er nok til at opleve mening i arbejdet. Der er behov for et yderligere element, som skal bygge bro mellem dem [Ravn 2008: 68]. Der mangler et element, som kan bygge bro mellem ens eget behov og samfundets behov. Heraf opstår den tredje faktor, nemlig *"Bidrag: Man oplever at yde et vigtigt bidrag gennem sit arbejde."* [Ravn 2008: 68]. Den tredje faktor 'bidrag' skal forstås på den måde, at individet oplever mening, når denne gør brug af sine evner og styrker på en arbejdsplads, hvor der netop er behov for lige netop denne persons evner og styrker. Ravn mener herved, at det, at individet oplever, at dets bidrag bruges, så andre drager nytte heraf, betyder, at individet oplever at deltage i en større sammenhæng [Ravn 2008: 68-69]. Bidraget indeholder altså elementer af både styrkerealisering og værdiskabelse. Ifølge Ravn er der behov for dette tredje element, fordi styrkerealisering, herunder at gøre brug af sine evner, uden at skabe værdi for andre, for de fleste mennesker vil opleves som meningsløst. Samtidig vil det at skabe værdi for andre uden at gøre brug af sine evner, typisk opleves som et offer og glædesløst. Derfor er der brug for bidragselementet, som kan skabe den sammenhæng og bro mellem de to første faktorer, som ellers ville mangle [Ravn 2008: 69]. I analysen undersøger jeg, om socialrådgiverne oplever at yde et vigtigt bidrag igennem deres arbejde som socialrådgiver, og i så fald hvad dette bidrag indeholder, samt i hvilken kontekst socialrådgiverne oplever at yde dette. Dette vil i analysen give en forståelse af, hvad socialrådgiverne oplever som meningsgivende ift. delfaktor-bidraget.

Ravn påpeger til sidst, at man dog ikke kan bidrage til en større helhed på en arbejdsplads, uden at dette ikke også har betydning og indvirkning på den kontekst, som man befinder sig i, herunder bl.a. kollegaerne, samarbejdsrelationer, ledere. Ravn fører os hermed videre til den

fjerde faktor, nemlig *"Fællesskab: Man indgår i et produktivt fællesskab med kolleger og leder."* [Ravn 2008: 59]. På en arbejdsplads er man ikke kun sig selv, men er omringet af en masse mennesker – en organisation, man arbejder i, og et samfund, man er en del af. Når Ravn taler om et fællesskab på en arbejdsplads, har han fokus på, at vi indgår i et produktivt fællesskab med andre. Det, som i den forbindelse skal forstås som meningsgivende, er, at vi sammen med andre producerer og skaber værdi for andre [Ravn 2008: 70]. Ravn beskriver fællesskabet som; *"I det produktive fællesskab organiseres mange menneskers individuelle bidrag, så de kan skabe værdi for organisationens mangfoldige interesser."* [Ravn 2008: 70]. Det betyder altså, at individet skal opleve, at man sammen med fx kollegaerne eller samarbejdspartnere yder et bidrag til organisationen. Hvis fællesskabet ikke har det produktive aspekt, og man derved ikke oplever, at man sammen gennem løsning af en opgave bidrager til at skabe et produkt, vil arbejdet virke meningsløst og opgaverne ligegyldige. Ravn beskriver det produktive fællesskab, som en oplevelse af; *"(...) oplevelsen af, at 'Sammen rykker vi på det her, og det er vigtigt!'"* [Ravn 2008: 70]. Jeg kigger derfor i analysen nærmere på, om socialrådgiverne oplever at indgå i et produktivt fællesskab, og i så fald med hvem, og hvad de oplever at producere. Det skal give en forståelse af, hvordan socialrådgiverne danner mening i det produktive fællesskab.

5.3 Refleksioner om brug af teori:

Inden analyse-kapitlet skal det gøres klart, at teorierne, som der er redegjort for, vil kombineres i analysen, og derfor ikke bruges adskilte. Dette, da teorierne rummer forskellige aspekter på, hvad socialrådgiverne oplever som meningsfuldt og meningsløst arbejde. Teorierne bruges som redskab og tjener et formål om at komme dybere ned i socialrådgivernes forklaringer og beskrivelse af deres arbejde. Teorierne kan nemlig ikke kun konstatere, om socialrådgiverne oplever deres arbejde som meningsfuldt eller meningsløst, de kan også vise, hvad der opleves som meningsfuldt eller meningsløst, samt give mulige bagvedliggende forklaringer på, hvorfor socialrådgiverne oplever noget arbejde som meningsløst og andet meningsfuldt.

Teorierne er først og fremmest valgt, fordi de begge beskæftiger sig med begrebet mening – men ikke en generel mening. Hvor Karl Weick taler om mening i organisationer, så taler Ib Ravn om mening i arbejdslivet. Omdrejningspunktet er derfor, hvad der opleves som mening i

en kontekst af arbejdsliv/organisation. Dette er et vigtigt aspekt, da jeg ikke undersøger, hvad socialrådgiverne generelt oplever som meningsfuldt i deres liv. Derimod går min undersøgelse på, hvad de oplever som meningsfuldt i konteksten den kommunale familieafdeling, og de opgaver, som de har, i forbindelse med at være myndighedssagsbehandler i sådan et system. Jeg har valgt at kombinere disse to teorier i min analyse, da de komplementerer hinanden godt idet de behandler et fælles emne, men samtidig bidrager med forskellige aspekter og tilgange til det. Weicks teori kan bruges til at undersøge de meningsprocesser, som er på spil, hvilket Ravns delfaktorer ikke i samme grad kan. Dog kan det være svært at følge sensemaking-teorien hele vejen, da fokus ligger på samspillet mellem individet og organisationen. Her kan sensemaking-teorien på nogle tidspunkter være mindre relevant at bruge, når fokuset på organisationen bliver for stort – fx ifm. forandringer i organisationen, ledelsen eller strategiudvikling af organisationen.

Jeg har foretaget en empiri-nær analyse, hvor socialrådgivernes egne beskrivelser danner grundlag for, hvad de oplever som mening i arbejdet. Det kan dog være svært at komme videre i en sådan undersøgelse uden nogen form for ramme for, hvad mening i arbejdslivet indeholder. Her er Ravns delfaktorer relevante at bruge. Disse giver et samlet bud på, hvad oplevelser af mening i arbejdslivet skal indeholde, samt en definition af disse. Disse delfaktorer kan derved hjælpe med at navigere i socialrådgivernes beskrivelser, og give svar på, hvor, og hvorfor de finder visse situationer mere eller mindre meningsfulde, alt efter hvilke faktorer, som fremtræder eller mangler i socialrådgivernes beskrivelser.

Det er ikke alle delfaktorer og meningsprocesser, man vil se i alle afsnit. Fokus er på dem, som træder tydeligst frem i det empiri, som behandles i afsnittet. Derfor har empirien været styrende for, hvornår hvilke meningsprocesser og delfaktorer, der tages i brug.

6.0 Analyse:

6.1 Analysedel 1 - hvad er meningsfuldt arbejde:

I denne del af analysen undersøger jeg, hvad socialrådgiverne oplever som meningsfuldt i deres arbejde – set fra forskellige vinkler. Det undersøger jeg ved hjælp af Ravns delfaktorer;

styrkerealisering, værdiskabelse og Weicks menings-skabelsesproces; menings-skabelse tager udgangspunkt i identitet. Fokus i denne analyse-del er på socialrådgivernes beskrivelser af deres egen selvopfattelse, identitet samt det relationelle arbejde, og hvilken indvirkning disse beskrivelser har for, hvad og hvorfor socialrådgiverne oplever noget af deres arbejde som meningsfuldt.

6.1.1 Den meningsfulde relation:

Det helt centrale spørgsmål i opgaven er, hvad socialrådgiverne beskriver som meningsfuldt arbejde? Som beskrevet i afsnittet *"Fordomme og forforståelser"* havde jeg forinden en hypotese om, at det ville være svært for de interviewede socialrådgiver at finde en mening med deres arbejde, og derved også beskrive, hvorfor deres arbejde er meningsfuldt for dem. Denne hypotese kom dog hurtigt på arbejde, da alle socialrådgiverne, som interviewes, slet ikke er i tvivl om, at de finder deres arbejde meningsfuldt. I næsten alle interviewene er det første, som socialrådgiverne nævner, at de finder deres arbejde allermest meningsfuldt i relationen til borgerne: *"Øhm, jamen det gør jeg egentlig nok, når jeg sidder sammen med borgeren, (...) – den del hvor jeg kan få lov til at være rådgiver og jeg kan arbejde aktivt, (...). Nok ikke så meget når jeg sidder foran computeren, (...)."* [Interview A]. Lea beskriver her, hvordan det er i mødet med borgeren, at hun føler sig mest motiveret, og føler at hendes arbejde er meningsfuldt. Lea lægger yderligere vægt på, at det for hende derimod ikke er så meningsfuldt at arbejde foran computeren. Beskrivelsen af, at det er i mødet med borgeren, at socialrådgiverne oplever deres arbejde som meningsfuldt, ses i de fleste af interviewene med socialrådgiverne. Det er altså i det relationelle arbejde med borgerne, at socialrådgiverne finder deres arbejde meningsfuldt. Hvad det er ved relationen med borgeren, som gør arbejdet meningsfuldt, er vigtig i forståelsen af, hvorfor socialrådgiverne beskriver dette aspekt som meningsfuldt. Det er nemlig typisk ikke en hvilken som helt form for relation, som socialrådgiverne beskriver som meningsfuld for dem. Relationen til borgeren skal nemlig indebære aspektet succes. Det ses bl.a. i Signes beskrivelse om, at det er meningsfuldt for hende, at se tingene lykkedes, og at der ses en udvikling hos barnet; *"Jamen det gør jeg jo selvsagt, når jeg kan mærke tingene lykkedes (...) fx til et opfølgingsmøde, hvor jeg kan mærke, at her har vi faktisk rykket rigtig meget i en familie, og jeg kan se at barnet er kommet i trivsel, (...)."* [Interview D]. Signe oplever altså mening i arbejdet grundet to ting. Hun oplever mening, fordi hun oplever, at familien har udviklet sig, og at barnet derved trives – og hun har en

følelse af, at hun bl.a. har været en medvirkende faktor til, at der ses en positiv udvikling for familien og barnet. Lignende beskrivelse ses også i interviewet med Anne, da hun spørges til, hvornår hun oplever sit arbejde som meningsfuldt og derved føler sig motiveret i sit arbejde? *"Ja. Det gør jeg øhmm, når jeg oplever, øh, et samarbejde med familierne, hvor der er en tillid til mig som myndighed, øhm, og en tillid til at jeg hjælper dem. (...) fordi det er der hvor jeg finder energien og motivationen til at fortsætte, - og også hvor jeg oplever rigtig mange succeser, (...)."* [Interview C]. Anne fokuserer på tillidsbegrebet. Tillidsbegrebet kommer i spil, ved at hun oplever, at familien har tillid til hende som socialrådgiver og tillid til, at hun gennem denne rolle hjælper dem. Anne påpeger videre, at hun i oplevelserne af at hjælpe familierne også får følelsen af succes.

Socialrådgiverne oplever altså (med variationer i beskrivelserne) det relationelle arbejde med borgerne som meningsfuldt arbejde. Når jeg forsøger at få uddybet, hvorfor socialrådgiverne oplever dette relationelle aspekt i arbejdet som meningsfuldt, er det især på baggrund af to faktorer: Den ene faktor i oplevelsen af mening i arbejdet er, at socialrådgiverne i relationen med borgeren ser, hvordan familierne og børnene udvikler sig og trives. Denne oplevelse bevirker, at de motiveres i arbejdet med familierne, og at de dermed oplever relationen som meningsfuld. Det andet perspektiv er, at socialrådgiverne i relationen til borgerne oplever at være årsagen til, at familierne udvikler sig. Denne oplevelse giver socialrådgiverne en følelse af succes i deres arbejde. Ud fra disse forklaringer er der flere af Ravns delfaktorer på spil. I dette afsnit vil jeg først fokusere på delfaktoren styrkerealisering. Styrkerealisering har en rolle i socialrådgivernes beskrivelser på den måde, at de oplever, at de i relationen med borgerne gør brug af deres styrker og evner som socialrådgiver. Evnen er i dette tilfælde evnen til, gennem det relationelle arbejde, at hjælpe familien og børnene. At socialrådgiverne lægger vægt på, at de er en medvirkende faktor til, hvorfor familien oplever at udvikle sig positivt, understøtter argumentet om styrkerealisering. De oplevelser at være dygtige til deres arbejde som socialrådgiver, ved at de gennem relationen medvirker til, at familierne udvikler sig, og at børnene kommer i trivsel. Når socialrådgiverne hjælper familierne, får de en følelse af succes. Følelsen af succes, kan betyde, at socialrådgiverne også i relationen oplever at realisere deres potentialer i arbejdet. Dermed kan styrkerealisering være en

medvirkende faktor til, at socialrådgiverne oplever relationsarbejdet med borgerne som meningsfuldt. [Ravn 2008: 66-67].

6.1.2 Skabelse af værdi i relationen:

Det nævnes i ovenstående afsnit, at der kan være flere af Ravns delfaktorer på spil, når socialrådgiverne beskriver arbejdet som meningsfuld i mødet og relationen til borgeren. Derfor vil jeg i dette afsnit tydeliggøre, hvornår og hvilken delfaktor, der yderligere ses, når socialrådgiverne beskriver det relationelle arbejde som meningsfuldt.

I forbindelse med at Signe tidligere har beskrevet, at det er i relationen med borgerne, hun oplever arbejdet som meningsfuldt, får hun stillet spørgsmålet; om det meningsfulde er selve det at opleve, at tingene lykkedes for et barn: *"Ja, for det er jo i virkeligheden derfor vi går på arbejde, sådan et sted som her, hver dag, det er jo for at få tingene til at lykkedes, i større eller mindre grad"* [Interview D]. Signe tydeliggør altså, at formålet for hende i arbejdet er at være med til at hjælpe et barn til at udvikles og trives. I interviewet med Karen ses det også, at fokuset for hende som socialrådgiver, er borgerne. Hun beskriver i dette citat, hvorfor hun har valgt at blive socialrådgiver, *"Hele det der skriveri, at læse lange bøger og lovgivningen, og hvad ved jeg – det er ikke så meget mig. Og det der giver mening for borgerne, det er jo derfor jeg er blevet socialrådgiver."* [Interview F]. Karen oplever ligesom Lea, nævnt i tidligere afsnit, at arbejdet med journal-skrivning foran computeren i mindre grad er meningsfuldt. Det at læse bøger og at bruge tid på lovgivningen nævnes også som mindre meningsfuldt for Karen. Hendes fokus på journal-skrivning og lovgivningen styrker hendes beskrivelse af, at hun oplever mening i samværet med borgerne, og ikke i det arbejde, som laves uden for denne relation.

Et andet vigtigt element er, at Karen beskriver, at det, som borgerne oplever som meningsfuldt, er formålet og meningen med, at hun er socialrådgiver. Hun stiller journal-skrivning og lovgivningen op som opgaver, der ikke giver mening for borgeren – og derfor heller ikke for hende. Karen beskriver: *"Altså langt det meste af tiden, var det da ikke meningsfuldt for borgerne, fordi der lavede jeg noget som ikke handlede ret meget om borgeren, som borgeren ville være fuldstændig ligeglad med at jeg brugte tid på. (...) Men jeg brugte alt alt for meget tid på, i min optik i hvert fald, på at sidde og skrive lange, (...) journalnotater, indstillinger og til ankestyrelsen, (...). Jeg ved godt at der er journalpligt og notat pligt og det*

der, og det er lovgivningen – men lovgivningen for mig er heller ikke altid meningsfuld.”

[Interview F]. Karen bekræfter her, at hun kan opleve lovgivningens krav om fx journalpligt som meningsløst at bruge meget tid på. Hun understreger også, at selvom der tales om en lovgivning, er det ikke ensbetydende med, at den for hende er meningsfuld. Hun lægger igen vægt på, at det er meningsløst arbejde, fordi borgerne ikke oplever en værdi i, at hun bruger tiden på at skrive journal-notater. Det, som Karen oplever som værende meningsfuldt for borgerne er, når hun bruger tid på noget, som borgerne bliver direkte påvirket af. Værdien for borgerne opleves af socialrådgiverne at være det relationelle arbejde. Værdien ligger i, at borgerne hjælpes i denne relation, i og med at socialrådgiverne får tingene til at lykkes. Karen understøtter også det relationelle arbejde som meningsfuldt, da hun siger: *”Hun er faktisk ude og passe hendes arbejde, og være sammen med borgeren, (...).”* [Interview F].

Også her er det i det relationelle arbejde, at socialrådgiverne oplever deres arbejde som meningsfuldt. Citaterne giver dog også, udover styrkerealisering, en yderligere forklaring på, hvorfor socialrådgiverne oplever relationen som meningsfuld. De beskriver nemlig, at det, som borgerne oplever som mening i det sociale arbejde, også er der, hvor socialrådgiverne finder mening i arbejdet. Årsagen til at borgernes oplevelse af mening er vigtig for socialrådgiverne, kan muligvis findes i Ravns delfaktor værdiskabelse. Grunden til, at denne delfaktor er relevant, er, at socialrådgiverne oplever, at det er i relationen til borgerne de skaber værdi for dem. Værdien består i, at borgerne får det bedre, og deres børn trives. Værdiskabelsen indeholder, at de; *”skaber værdi for sine kunder og brugere ved at dække deres behov og fremme realiseringen af deres livsmuligheder”* [Ravn 2008: 68]. Værdiskabelsen består i, at borgerne oplever, at de med hjælp fra socialrådgiverne får dækket behovet for hjælp og samtidig udvikler sig, hvilket måske betyder, at de i højere grad kan realisere deres livsmuligheder. Socialrådgivernes oplevelse af, hvad borgerne oplever som værdifuldt i det sociale arbejde, har altså en afgørende betydning for, hvad socialrådgiverne oplever som meningsfuldt arbejde.

Til sidst skal det nævnes, at forklaringen på, hvorfor socialrådgiverne oplever arbejdsopgaver som lovgivningen og herunder fx journalskrivning som meningsløst, evt. også kan findes i værdiskabelsen. Socialrådgiverne har svært ved at se den direkte hjælp til borgene i arbejdet

med at skrive journaler. De oplever nemlig ikke, at det er værdifuldt for borgerne. Dette perspektiv vil dog yderligere blive behandlet i analyse del 2.

6.1.3 Identiteten som socialrådgiver:

Jeg vil i dette afsnit ikke alene fokusere på, hvad socialrådgiverne selv beskriver som meningsfuldt arbejde, men også gå bagom og undersøge, hvilke meningsprocesser socialrådgiverne muligvis gør brug af, når de skaber mening i deres arbejde. Udover at starte interviewene med at spørge socialrådgiverne, om de vil beskrive, hvad der motiverer dem i deres arbejde, og hvad der er meningsfuldt arbejde for dem, bliver de også spurgt til, om de kan give et eksempel på en situation, hvor de oplevede, at deres arbejde var særligt meningsfuldt.

Alle socialrådgivere, uden undtagelse, giver beskrivelser af situationer med borgere, hvor de oplever, at de har gjort en forskel. I det kommende citat beskriver Karen, at hun kommer til at tænke på en situation med en 10-årig dreng, som hun havde haft en samtale med: *"Så spørger jeg ham, "er der nogen af dem, du godt kunne tænke dig var tættere på?" Og det fortæller han mig så. Og det er jo der, det er den måde jeg sådan kommer ind på et barn, og får indblik i, hvordan ser din verden ud? Og han, øh han får jo en tillid til, at hende her, hun vil mig sgu da vist et eller andet godt, hun interessere sig rent faktisk for mig, og hvordan mit liv ser ud. Det giver mening for en socialrådgiver!"* [Interview F]. Karen fortæller her, hvordan hun via samtale kommer ind på drengen. Hun spørger til hans netværk og familie og får på den måde indblik i hans verden. Hendes evner til at se ind i drengens verden og den relation, hun får opbygget med ham gennem samtalen, betyder, at han får tillid til hende. Karen beskriver, at den tillid, hun formår at skabe, har stor betydning for, at drengen oplever, at Karen gerne vil hjælpe, og at hun forstår hans situation. Jeg spørger derfra Karen til, hvorfor hun tager denne situation op, som meget meningsfuld for hende, hvortil hun svarer: *"Ja, det ved jeg faktisk ikke. (...) det ved jeg egentlig ikke altså. Det var en... Jeg tror det var en... nej, det gav mening for den her dreng, det var det jeg fornemede i hvert fald. Han synes ikke – altså hvorfor skal jeg sidde og snakke – altså det er der jo nogen børn der, "hvorfor skal vi øh, hvad skal vi bruge det til." Det tror jeg gav mening for ham, at tale om, hvem det var der holdt af ham."* [Interview F]. Karen er faktisk selv i tvivl om, hvorfor hun netop oplever denne situation meningsfuld for hende. Hun kommer dog til sidst frem til, at det meningsfulde for hende er, at hun oplever, at drengen får

noget ud af samtalen med hende – at hun i samtalen hjælper ham til at se, at han har et netværk, som holder af ham. Karen giver derved drengen en oplevelse af at føle sig elsket af de mennesker, som er tæt på ham. Denne følelse, oplever hun, giver rigtig god mening for ham. For igen at forsøge at uddybe Karens valg om at tage denne situation op som meningsfuld for hende, spørger jeg, om drengen selv fortalte hende, at samtalen hjalp ham eller gav mening for ham? *”Ja, altså dels så havde jeg fået at vide, at det var en dreng som nok ikke ville snakke med mig. Og som jeg nok ikke kunne få et ord ud af – men det viste, at det kunne jeg faktisk godt alligevel.”* [Interview F].

Karen oplever faktisk ikke, at drengen direkte siger til hende, at han føler sig hjulpet af hende gennem samtalen med hende. Det er Karens egen forståelse af situationen. Det kan ikke udelukkes, at Karen oplever denne situation som meningsfuld, fordi flere af Ravns delfaktorer kan være på spil. En anden forklaring kan dog også være, Weicks meningsskabelse tager udgangspunkt i identiteten, og at det er grunden til, at Karen oplever denne situation særlig meningsfuld. Karens selvopfattelse er, at hun har en evne som socialrådgiver til at danne en positiv relation til drengen og hjælpe ham gennem samtalen. Hun oplever, hvordan omgivelserne forinden ikke forventede, at Karen kunne få drengen i tale med hende, og lægger vægt på, at det kunne hun faktisk godt. Karen oplever derved, at hun formår noget, som andre ikke tidligere har kunnet, nemlig at danne en relation til drengen. Det bliver derfor tydeligt, at fortællingen i høj grad bygger på Karens egen fortolkning af situationen, som er med til at skabe mening for hende. Dette understøttes også i og med, at drengen ikke direkte fortæller hende, at han oplever, at han er blevet hjulpet af hende. Karen tydeliggør altså i disse citater, hvordan hun opbygger hendes identitet som socialrådgiver. Hun oplever nemlig sig selv, som en socialrådgiver med unikke evner til at hjælpe gennem samtalen med drengen. Hun formår at opbygge relationer til børn, som andre ikke troede hun kunne. Hun kan derfor noget, andre ikke kan.

Lignende situation, beskrives også af Lea. Hun spørges ligesom Karen til, om hun kan beskrive en situation, som hun oplevede særlig meningsfuld? Lea fortæller i den forbindelse om en sag hun havde med en dreng, som stak af fra sit opholdssted, og derfor blev efterlyst af politiet; *”Og så en dag, så bankede han på min dør, og så stod han her, at han skulle snakke med mig. Så*

havde han taget hele vejen fra opholdsstedet og herop som noget af det første, (...), jeg fik en rigtig god snak med ham om, hvad vi kunne gøre for ham. (...), det synes jeg er rigtig meningsfyldt, og jeg er glad for, at jeg var her, for han kunne jo være troppet op, og at jeg så ikke var der.” [Interview A]. Lea giver indtryk af i citatet, at hun er yderst vigtig for drengen. Både idet, at han vælger at rejse langt for at tale med hende, men også fordi han ønsker at tale med hende før andre. Hun beskriver yderligere, at drengen ikke kommer forgæves, da hun oplever at kunne indfri hans forventning om hjælp ved at få en god snak med drengen. Derudover er det interessante, at Lea beskriver, at hun er glad for, at hun var til stede, så drengen ikke var rejst forgæves. Derved giver Lea billede af, at andre, fx en kollega, ikke ville kunne have gjort samme stykke arbejde som hende, ift. at snakke med drengen. Leas oplevelse er, at drengen er afhængig af netop hendes evner som socialrådgiver. Dette understøttes også, da Lea bliver spurgt til, hvorfor hun lige netop tager den situation frem? *”Øhm, det er den.. fordi.. for mig, jeg har en rigtig god relation til ham, og at han stoler på mig. (...), og at han dybest set vidste, at der hvor han kunne blive hjulpet bedst var inde ved mig, øhm, så er mit arbejde rigtig meningsfuldt.”* [Interview A]. Lea beskriver altså, at situationen er meningsfuld for hende, fordi hun oplever, at hun som socialrådgiver har skabt en god relation til drengen, idet han stoler på hende. Derudover påpeger Lea en anden vigtig ting; nemlig at drengen ved, at Lea er den, som bedst kan hjælpe ham. Det er dog ikke noget, drengen har fortalt til hende, men noget Lea selv tolker.

Ligesom hos Karen er der lignende beskrivelser hos Lea. Hun viser nemlig gennem disse citater, hvordan hun opfatter sig selv som socialrådgiver. Det havde været oplagt, at Lea i historien med drengen, der blev efterlyst, havde lagt fokus på et godt samarbejde mellem hende, politiet eller pædagogerne på anbringelsesstedet. Men Lea ligger i stedet et tydeligt fokus på hendes egen rolle i at hjælpe denne dreng. Hun beskriver sig selv, som en socialrådgiver med evner til både at skabe en god relation til drengen, men også unikke evner til bedst at kunne hjælpe drengen. Hun beskriver altså, ligesom Karen, sin egen identitet som socialrådgiver i et positivt lys.

Ud fra ovenstående beskrivelser og uddrag fra empirien ses der tegn på, at socialrådgiverne forsøger at skabe en positiv identitet til dem selv. De lægger i beskrivelserne vægt på egen

rolle og evner ift. de sager, som de oplever særligt meningsfulde. Et vigtigt element er, at det er evner, som enhver besidder. Det er derfor heller ikke enhver, som kan lave det stykke arbejde, som de beskriver i situationerne. I begge tilfælde er der ingen af de to socialrådgivere, der har fået direkte at vide fra de børn, de har talt med, at de har været den faktor, som har betydet, at børnene i eksemplerne har følt sig hjulpet. Det må derfor antages, at socialrådgiverne selv har tolket dette ud af situationerne. Det betyder altså, at socialrådgiverne selv tillægger den mening til de beskrevne situationer. Det er samtidig bemærket i citaterne, at socialrådgiverne ikke lægger vægt på, hvilken metode de brugte i samtalen med børnene. Med ovenstående iagttagelser kan en mulig forklaring på, hvorfor socialrådgiverne oplever disse situationer som særlig meningsfulde være, at socialrådgiverne skaber en mening ud fra deres identitet som socialrådgiver. Her taler Weick om, at "(...) *sensemaking begins with a self-conscious sensemaker.*" [Weick 1995: 22]. Karen og Lea skaber begge mening i situationerne ud fra, hvordan de ser sig selv. Beskrivelsen af deres egen rolle som socialrådgiver og deres evner har en stor betydning for oplevelsen af, at disse børn hjælpes. Børnene bliver ifølge dem hjulpet af den gode relation, som socialrådgiverne formår at skabe til dem. En relation socialrådgiverne kan skabe, fordi de besidder unikke evner. Der ses altså en vekselvirkning mellem socialrådgivernes beskrivelse af deres rolle, hvordan det opleves at børnene hjælpes, beskrivelser af unikke evner, og socialrådgivernes oplevelse af, hvordan omgivelserne ser på dem. Weick påpeger at, "(...) *den vekselvirkning, der er mellem vores opfattelse af vores 'jeg' og af omgivelserne, er vigtig i meningsskabelsen.*" [Hammer og Høpner 2014: 98]. Socialrådgivernes beskrivelser er netop en vekselvirkning mellem deres jeg og oplevelserne af at hjælpe børnene. Det er derfor denne meningsproces, som betyder, at socialrådgiverne tager disse situationer op som meningsfulde. Socialrådgiverne tegner et positivt selvbillede, hvilket harmonerer godt med Weicks beskrivelse af, at vi som mennesker netop skaber mening, fordi vi har et behov for et positivt og sammenhængende selvbillede [Weick 1995: 23]. Analysen viser altså tegn på, at Weicks element, *meningsskabelse tager udgangspunkt i identitet*, er på spil, når Karen og Lea beskriver, hvilken situation, der er mest meningsfuld for dem i deres arbejde. Weick beskriver også, at: "*Once I know who I am then I know what is out there*" [Weick 1995: 20]. Det betyder, at alt efter hvordan vi ser os selv, vil dette have betydning for, hvordan vi skaber mening af omverdenen.

6.1.4 Arbejdspladsen som meningsskaber:

Når jeg argumenterer for at socialrådgiverne bruger elementet, *meningsdannelse tager udgangspunkt i identitet*, er det vigtigt at gøre klart, at organisationen (i denne sammenhæng kommunerne, som socialrådgiverne arbejder i) også har indflydelse på, hvordan socialrådgiverne skaber mening og definerer deres 'jeg'. Socialrådgivernes definition af deres 'jeg' står ikke alene, fordi det også påvirkes af deres arbejdsplads. Det betyder også, at individet ikke bare repræsenterer en organisation i almindelig forstand, men optager organisationen i sit 'jeg', "*(...) when he embodies the values, beliefs, and goals (...)*" [Weick 1995: 23]. Jeg vil se nærmere på, om socialrådgiverne kan have indoptaget kommunens mål og værdier, som Weick i ovenstående citat taler om. Dette kan nemlig være på spil for Signe, Anne og Louise, som alle arbejder i samme kommune. I nedenstående citater ses, hvordan disse tre socialrådgivere alle er mindre kritiske over for den organisation, de arbejder i, end nogle af de andre socialrådgivere, som interviewes. De taler nemlig overvejende positivt om arbejdspladsen. Signe spørges fx til, om hun oplever at kunne handle på det, som hun finder er meningsfuldt socialt arbejde, hvortil hun svarer: "*Ja, det synes jeg i udstrakt grad, - og det synes jeg også fordi, at vi har en ledelse som jo ikke ryster på hænderne, når der skal tages de tunge og dyre beslutninger, øhm. og der er et meget stærkt børnesyn her. Og øhm, jeg synes det er meget sjældent, fordi det er jo det, der ellers går igen i mange kommuner, det er at økonomien bramser, ikke også, - og det synes jeg meget meget sjældent, at det gør her.*" [Interview D]. Signe oplever, at hun har en ledelse, som ikke er bange for at træffe beslutninger, som kan være dyre eller på anden måde svære. Hun oplever ikke, at økonomien i kommunen bramser hendes arbejde, hvilket, hun fortæller, kan være tilfældet på andre arbejdspladser. Disse oplevelser gør, at Signe beskriver at være på en arbejdsplads, hvor hun kan handle på det, hun synes er meningsfuldt socialt arbejde. Ledelsen har derfor en central plads i Signes fortælling om, hvorfor hun oplever at kunne handle på det, hun synes er meningsfuldt socialt arbejde. Hendes opfattelse af ledelsen, betyder nemlig, at hun oplever at arbejde for en kommune, som har et meget stærkt børnesyn. Det stærke børnesyn i kommunen kan også ses som en af kommunernes værdier og en værdi, Signe gør opmærksom på i hendes beskrivelse.

Et andet eksempel er i interviewet med Louise, hvor hun beskriver, at det meningsløse arbejde for hende kan være det dokumentationsarbejde, som skal laves. "*Det giver ikke*

mening for mig overhovedet. Men det er der ikke helt så meget af hernede.” [Interview B]. Hun spørges efterfølgende til, om hun oplever en forskel på at arbejde i tidligere kommune og nuværende? *”Ja. Jeg troede ikke der var så stor – men det er der. Og jeg har altså været rigtig glad for at være i tidligere kommune, (...)”* [Interview B]. Louise beskriver altså her, at hun oplever dokumentationsarbejdet som meningsløst. Hun påpeger i den forbindelse det interessante aspekt, at hun ikke oplever, at der er ligeså meget dokumentationsarbejde på hendes nuværende arbejdsplads, som der var på den tidligere. Herved giver Louise også indtryk af, at der er færre meningsløse arbejdsopgaver i hendes nuværende arbejde end i hendes tidligere. Louise spørges ikke, ligesom Signe, om hun føler, hun kan handle på det, hun oplever som værende meningsfuldt socialt arbejde. Årsagen til, at Louise ikke spørges til oplevelsen af at kunne handle på det, hun finder meningsfuldt socialt arbejde er, at Louise selv kommer ind på et andet emne. Hun beskriver nemlig; *”Ja, det er faktisk lidt sjovt fordi at, jeg har lige talt med ledelsen om det – vi har haft nogle samtaler med alle medarbejderne om familierådslagning – hvor nogen bare springer på og synes det er fedt, (...), - og nogen af dem der har været her nogle år, de kan ikke se meningen, (...). Ja, men vi har lige snakket om det nemlig, fordi hvorfor filen er det der er nogen, der slet ikke kan se meningen med det.”* [Interview B]. Der er flere interessante aspekter i det, Louise beskriver her. Louise fortæller, hvordan hun har haft samtaler med ledelsen om, hvorfor der er forskel på, om medarbejderne indoptager metoden familierådslagning i deres arbejde. Grunden til, at ledelsen har fokus på dette, er, at de i denne kommune har implementeret familierådslagning, som en central metode i arbejdet med familierne. Det må derfor antages, at brugen af familierådslagning er et mål for denne kommune. Louise påpeger videre, at hun sammen med ledelsen ikke kan forstå, hvorfor man som socialrådgiver ikke kan se meningen med familierådslagning. Derved ses det også, hvordan Louise deler den positive holdning til familierådslagning, som ledelsen også har. Grunden til, at Louise går i dialog med ledelsen om årsagen til, at ikke alle kan se meningen i at gøre brug af familierådslagning, kan være, fordi hun oplever at have samme mål som ledelsen. Målet om at alle skal gøre brug af og se meningen med familierådslagning som metode i det sociale arbejde.

Citaterne fra interviewet med Signe og Louise viser, hvordan Signe og Louise inddrager kommunens værdier og mål i deres beskrivelser. Det kan være tegn på, at de begge i nogen

grad har indoptaget organisationens mål og værdier, fx når der tales om et stærkt børnesyn eller om familierådslagning som noget positivt. Den positive beskrivelse, disse socialrådgivere udtrykker i citaterne om deres egen arbejdsplads, kan have til formål at opretholde et positivt og sammenhængende selvbillede, som er vigtigt for deres menings-skabelse. Weick påpeger nemlig, at det kan have konsekvenser for individer, hvis den organisation, de arbejder for, får et dårligt omdømme og ry. Louise og Signe er med til, i deres beskrivelser af arbejdspladsen, at opretholde et positivt ry for arbejdspladsen. De socialrådgivere, som modsat Signe og Louise oplever, at arbejdspladsen har et dårligt ry, vil ifølge Weick også opleve, at dette har en indvirkning på deres selvbillede. Weick beskriver bl.a., at: *"The close link between an individual's character and an organisation's image implies that individuals are personally motivated to preserve organizational image and repair a negative one through association and disassociation with actions in issues"* (p.548). [Weick 1995: 21]. Ud fra dette citat vil det betyde, at socialrådgiverne er personligt motiveret for, at deres arbejdsplads bevarer et godt image, da dette har betydning for deres selvopfattelse. Denne form for menings-skabelsesproces kan være en af grundene til, at Signe oplever, at kunne handle på det, hun oplever som meningsfuldt socialt arbejde. Det samme kan være på spil, når Louise beskriver, at hun oplever at have færre meningsløse arbejdsopgaver i hendes nuværende job end på hendes tidligere arbejdsplads. De har nemlig mulighed for at opleve, hvordan deres selvopfattelse stemmer godt overens med den arbejdsplads, de arbejder for. Overensstemmelsen ligger bl.a. i, at de kan stå inde for værdierne og målene, de oplever, er i deres arbejde, og som de derved indoptager som deres egne og en del af deres 'jeg'. Derved er deres jeg altså med til at skabe mening i deres arbejde.

I den forbindelse påpeger Hammer og Høpner også, at ledelsen, fx i en kommune, kan være med til at skabe og fordre, at socialrådgiverne får eller bevarer en positiv identitetsskabelse, som har betydning for medarbejdernes oplevelse af mening [Hammer & Høpner 2014: 99]. At ledelsen er med til at understøtte en sådan positiv identitetsskabelse kan være tilfældet i den kommune, som Anne, Louise og Signe arbejder for, hvorfor de netop, modsat nogle af de andre socialrådgivere, kan indoptage og repræsentere deres arbejdsplads positivt i interviewene. Det særlige i interviewene med Anne, Signe og Louise er, at de alle gør opmærksom på, at de har unikke opgaver i deres organisation, som gør, at de adskiller sig fra de andre

socialrådgivere. Anne beskriver bl.a. i interviewet, at *"(...) jeg sidder i børnegruppen fra de 6-13 årige, som halv tid, og så har jeg en deltidsfunktion som konsulent ude på skolerne og i daginstitutionerne, som forebyggende socialrådgiver konsulent."* [Interview C]. Anne beskriver her, hvordan hun har fået en særlig opgave i deres afdeling, som konsulent ude på institutionerne på halv tid, hvor hun har et forebyggende sigte på det sociale arbejde. Jeg spørger hende efterfølgende, om det har en betydning for, hvad hun oplever som meningsfuldt arbejde, at hun er konsulent på halv tid. *"Øhm.. Det har det i hvert fald.. ændret det (...) jeg har i hvert fald fået øjnene op for, hvor vigtigt det er med den forebyggende indsats. (...) jeg har i hvert fald fået oplevelsen af, at socialt arbejde ikke kun er myndighedsarbejde, det er lige så vigtig, at være i den forebyggende del i det sociale arbejde"* [Interview C]. Anne påpeger altså, at opgaven som konsulent ikke alene har ændret på, hvad hun oplever som meningsfuldt arbejde, hun påpeger i særlig grad også, hvor vigtig det forebyggende arbejde er. Annes bemærkning om vigtigheden af det forebyggende arbejde betyder også, at hendes funktion som konsulent ude på institutionerne er en vigtig del i hendes arbejde. Hun spørges derefter, hvilke parametre der er vigtige for hende, hvis hun skulle ud og finde et nyt arbejde, hvor arbejdet skal opleves meningsfuldt? Hertil svarer Anne: *"Og så er der parametre, som også handler om, øhm, forebyggelse, (...). (...) jeg ville ikke ønske at være et sted, hvor det kun handlede om at slukke ildebrænde."* [Interview C]. Anne beskriver altså, hvordan arbejdet for hende bliver meningsfuldt, når det forebyggende aspekt er med. Hun ønsker faktisk ikke at være på en arbejdsplads, hvor det handler om at slukke ildebrænde. Der kan være mange årsager til, hvorfor Anne tager op, at hun ikke ønsker at være et sted, hvor det handler om at slukke ildebrænde. Ildebrænde for Anne ses som det modsatte af at arbejde forebyggende i det sociale arbejde. En forklaring på, hvorfor Anne ser det at slukke ildebrænde som negativt kan være, at denne form for arbejde ikke matcher identiteten som konsulent for institutionerne i kommunen, hvor hun netop sidder med et forebyggende sigte. Ledelsen i Annes kommune har herved formået at understøtte Annes positive selvbillede, som en socialrådgiver, der arbejder og har særligt fokus på det forebyggende sociale arbejde. Ledelsen har dermed samtidig understøttet, at Anne har indoptaget kommunens mål om at arbejde forebyggende, som virker tilbage på hende identitetsskabelse. Ledelsen er altså med til at påvirke den meningsdannelsesproces, der gør, at Anne oplever det forebyggende sociale arbejde som meningsfuldt arbejde. Det er også værd at bemærke, at Anne fortæller, at hun har ændret sin

opfattelse af, hvad meningsfuldt socialt arbejde er, efter hun er begyndt som konsulent ude i institutionerne. Det kan tyde på, at Anne derved har redefineret en del af hendes selvopfattelse, da hun har fået konsulentjobbet, hvilket derved også bevirker, at meningen med det sociale arbejde ændres.

I næste del-analyse illustrer jeg bl.a., hvordan arbejdspladsen ikke alene bevirker, at socialrådgiverne oplever deres arbejde som meningsfuldt, men også meningsløst. Derudover vil jeg se nærmere på, hvad sådan en redefinering af identiteten, som bl.a. Anne muligvis har oplevet, også kan ses i nogle af de andre interviews.

6.1.5 Delkonklusion 1:

Det ses i første del analyse, hvordan socialrådgiverne med forskellige vinkler, beskriver hvad de oplever som mening i arbejdet.

Det ses i analysen, at det relationelle arbejde med borgerne i høj grad vægtes, når socialrådgiverne beskriver, hvad de oplever som meningsfuldt arbejde. Det kan dog også konstateres, at socialrådgiverne i den forbindelse taler om den gode relation. Altså at det relationelle arbejde virker meningsfuldt, når socialrådgiverne oplever, at de er årsagen til, at der fx er skabt en god relation børnene. Det meningsfulde for socialrådgiverne er, når de oplever, at være dygtige til deres arbejde, at gøre brug af deres evner og styrker i arbejdet med borgerne. De oplever herved, at realisere deres evner som socialrådgiver, da de i relationen, netop oplever, at gøre brug af deres evner fx at skabe en god relation. Det ses derfor også i analysen, hvordan Ravns første delfaktor styrkerealisering, er med til at skabe mening i socialrådgivernes arbejde.

Det ses samtidig i analysen, hvordan styrkerealisering ikke er den eneste af Ravns faktorer som er på spil. Socialrådgiverne lægger nemlig yderligere vægt på i beskrivelserne af det meningsfulde arbejde, at formålet i det sociale arbejde er, at se en udvikling hos familierne og børnene trives. Der tillægges yderligere det aspekt, at det meningsfulde arbejde for socialrådgiverne, er der hvor borgene også kan se en mening, med det arbejde socialrådgiverne laver. Som det ses i analysen, kan forklaringen på dette være, at socialrådgiverne oplever at skabe værdi for borgerne i relationen til dem. Det kan derfor

konstateres, at Ravns anden delfaktor værdiskabelse, er til stede, når socialrådgiverne skal beskrive, hvad de oplever som meningsfuldt arbejde.

Det ses i den sidste del i analysen, hvordan socialrådgiverne danner mening i arbejdet, med hjælp fra meningsskabelse tager udgangspunkt i identitet. Det ses derfor i analysen, at socialrådgiverne danner mening i arbejdet alt efter, hvordan de opfatter sig selv og deres identitet. Her ses det at flere processer er på spil i socialrådgivernes beskrivelser.

Socialrådgiverne oplever bl.a. situationer som særlig meningsfulde, når disse er med til at skabe en positiv opfattelse eller identitet hos socialrådgiveren. De situationer socialrådgiverne typisk beskriver, er situationer sammen med børn eller unge, hvor de oplever at hjælpe dem. I disse situationerne får socialrådgiverne en følelse af at være dygtige, og gøre et stykke arbejde, som er unikt i relation til borgerne. Der ses derved i analysen, hvordan der sker en vekselvirkning mellem deres 'jeg' og omgivelserne, som er med til at påvirke hvad de oplever særlige meningsfulde situationer i arbejdet.

Et andet perspektiv er, at arbejdspladsen er med til at præge socialrådgivernes oplevelse af mening. Her beskriver socialrådgiverne hvordan de oplever, at kunne handle på det, de finder meningsfuldt i det sociale arbejde. Forklaringen af denne oplevelse er, at socialrådgiverne oplever at indoptage elementer af arbejdspladsens mål og værdier fx at familierådslagning opleves meningsfuldt. Denne indoptagelse hjælper socialrådgiverne med at opretholde et positivt selvbillede, som er vigtig for oplevelsen af mening i arbejdet. Derudover ses det, hvordan ledelsen, kan være med til at understøtte socialrådgivernes selvbillede. Ledelsen har på den måde også en indvirkning på, hvad socialrådgiverne oplever som meningsfuldt socialt arbejde. Her ses fx hvordan det forebyggende sociale arbejde, opleves som meningsfuldt af en af socialrådgiverne.

6.2 Analysedel 2 - Det meningsløse arbejde:

I dette analyse-afsnit vil jeg ved hjælp af Weicks meningsprocesser se på, hvad socialrådgiverne oplever som meningsløst arbejde. De meningsprocesser, som ses i analysen, har til hensigt at belyse, hvordan socialrådgiverne forsøger at håndtere oplevelsen af meningsløshed. Dette, med udgangspunkt i *meningsskabelse med udgangspunkt i identitet*. Det må yderligere antages, at socialrådgiverne oplever mangler på nogle af Ravns fire delfaktorer, når de oplever arbejdet som meningsløst. Derved skal der i denne analyse del også ses

nærmere på mangler i *styrkerealisering* og *værdiskabelsen*, for at kunne tydeliggøre, hvad og hvorfor socialrådgiverne beskriver en del af deres arbejde som meningsløst.

6.2.1 Den gode foranstaltning:

Weick påpeger, at hvis ens selvopfattelse ikke stemmer overens med den situation, man står i, så vil individet redefinere dets selvopfattelse, så denne matcher situationen [Weick 1995: 22-24]. Det betyder også, at hvis socialrådgiverne oplever situationer som meningsløse, vil de forsøge at redefinere selvopfattelsen, så situationen bliver meningsfuld for dem. Denne proces har dog betydning for, hvilken mening individet danner i situationen, og betyder også, at individet kan have mange 'jeg'er' at trække på til forskellige situationer, *The more selves I have access to, the more meanings I should be able to extract and impose in any situation. Furthermore, the more selves I have access to, the less the likelihood that I will ever find myself surprised (Louis, 1980) or astonished (Reason, 1990), (...).*" [Weick 1995: 22-24]. Jeg vil videre se nærmere på, om nogle af disse elementer kan ses, når socialrådgiverne beskriver, hvad de oplever som meningsløst arbejde.

I interviewet med Lea ses det, at hun er mere kritisk over for hendes arbejdsplads end fx Louise, Anne og Signe er over for deres arbejdsplads. Dette er beskrevet i afsnittet *Arbejdspladsen som meningsskaber*. Lea spørges fx, ligesom Anne, Louise og Signe, om hun oplever, at der er mulighed for at handle på det, hun synes er meningsfuldt arbejde, hvortil hun svarer: *"Øhm, det var et stort spørgsmål (grin). (Pause).. Nej"* [Interview A]. Jeg ønsker at udforske, hvorfor Lea ikke oplever at kunne handle på, det hun finder meningsfuldt i det sociale arbejde? Jeg spørger derfor, hvorfor hun har denne oplevelse? Hun beskriver: *"Det der er først og fremmest det er jo, at vi skal kigge inden for egne rækker. Hvad har vi af tilbud indenfor kommunen? Det er de tilbud vi skal gøre brug af først og fremmest. "Det har jeg fri råderet over – det kan jeg stort set gøre som det passer mig med. Selvfølgelig med en faglig begrundelse for det, og det skal godkendes af chefen. Men øhm, hvis jeg for eksempel tænker, at der er et rigtig anbringelsessted eller opholdssted til en pige på Bornholm, og det er lige hvad hun har behov for – og jeg ikke kan finde noget bedre. Jamen så er det min oplevelse, en gang imellem, at den falder fordi økonomien kommer i vejen for det her. Og det tænker jeg engang imellem, at det er på bekostning af vores familier. Men det kan jo også godt ske at øh, at vi får bevillingen igennem, Men vi har ikke egen kompetence til det."* [Interview A]. Der er flere

interessante perspektiver i Leas citat. Hun beskriver for det første, hvordan hun oplever at være begrænset i at kunne handle ift. foranstaltningssdelene. Hun oplever nemlig først og fremmest at skulle gøre brug af kommunens interne foranstaltninger. Hun beskriver dog, at hun i denne forbindelse kan gøre brug af hendes faglige begrundelse for at sætte foranstaltningen i gang. Hvis hun vurderer, at den bedste foranstaltning fx er et anbringelsessted på Bornholm, og derfor et eksternt tilbud, som skal købes, opleves hendes egen kompetence at være meget mindre. Derudover oplever hun, at økonomien er årsagen til, at denne foranstaltning ikke vælges, og at hendes faglighed tilsidesættes. Leas beskrivelse af en tilsidesættelse af hendes faglighed kan betyde, at hun oplever at skulle gå på kompromis med hendes faglighed som socialrådgiver. Dette må automatisk også betyde, at Lea ikke oplever at have mulighed for at handle på hendes socialfaglige skøn af, hvad den bedste foranstaltning vil være for borgeren. Derudover beskriver Lea til sidst i citatet, at dette faglige kompromis går ud over familierne. Lea oplever nemlig, at hun ikke kan sætte den foranstaltning i gang, som hun vurderer, familierne har behov for.

En mulig forklaring på Leas oplevelse af ikke kunne handle på, hvad hun oplever som meningsfuldt arbejde, kan være mangel på Ravns delfaktorer – forstået på den måde, at Lea ikke oplever at kunne gøre brug af hendes styrker og evner som socialrådgiver; heri evnen til at vurdere, hvilken foranstaltning familierne, har behov for. Hun realiserer derved heller ikke potentialet i at kunne hjælpe familierne bedst muligt ved at sætte den foranstaltning i gang, som, hun vurderer, ville kunne hjælpe familien bedst. Derfor kan Lea i disse situationer have en oplevelse af manglende styrkerealisering [Ravn 2008: 67]. Dette kan være en af forklaringerne på, hvorfor Lea ikke oplever at kunne handle på, hvad hun finder meningsfuldt i det sociale arbejde.

Lea uddyber videre, at hun oplever det som et problem, at socialrådgiverne på hendes arbejdsplads først og fremmest skal bruge kommunens egne anbringelsessteder. Lea beskriver i den forbindelse; *"Jeg kan ikke se, at det skaber den største udvikling – og så ved jeg ikke om det er mig som person, eller om det er det jeg kan se fagligt, at det ikke skaber den største udvikling, at man har et større antal unge, som man har anbragt samme sted, hvor man fx kan have en seksuel krænker boende ved en seksuelt krænket (...)."* [Interview A]. Det er

centralt i dette citat, at problemet for Lea bl.a. er, at konsekvensen ved at bruge kommunernes interne tilbud kan være, at der ikke ses den største udvikling hos børnene. Derved kan endnu en forklaring på, hvorfor Lea ikke oplever dette som meningsfuldt socialt arbejde være, at hun i disse situationer mangler oplevelsen af værdiskabelse. Lea vurderer nemlig, at brugen af kommunens interne foranstaltning/anbringelsessteder ikke skaber værdi for disse børn, da disse foranstaltninger ikke dækker deres behov. Samtidig ses det heller ikke at fremme deres livsmuligheder, som Ravn taler om, da der ikke ses den største udvikling hos børnene [Ravn 2008: 68]. Derfor kan der være endnu en forklaring på Leas beskrivelse af ikke at kunne handle på, hvad hun oplever som meningsfuldt socialt arbejde.

I forbindelse med Leas manglende oplevelse af ikke at kunne se en udvikling hos de børn, som anbringes i kommunens interne tilbud, ses samtidig også en usikkerhed hos Lea. Usikkerheden fornemmes i citatet, da hun er i tvivl om kritikken af disse foranstaltninger og brugen heraf er berettiget. Tvivlen ligger i, at hun ikke ved, om det er en faglig kritik, hun argumenterer med, eller om den stammer fra hendes holdning som privatperson. Det må antages, at Lea oplever kritikken mere valid i arbejdssammenhænge, hvis det er en faglig kritik. En konsekvens ved, at Lea oplever en usikkerhed i, hvorfor hun ikke kan se at børnene udvikles, betyder også, at hun kan opleve en usikkerhed i hendes selvopfattelse som socialrådgiver. En evt. usikkerhed i hendes selvopfattelse, samtidig med manglen på styrkerealisering og værdiskabelse, må have en indvirkning på Leas oplevelse af mening i arbejdet. Dette understøttes også, da Lea efterfølgende spørges til, om hun oplever, at hun har mange meningsløse arbejdsopgaver, hvortil hun svarer: *"Ja, dem synes jeg der af mange af (Grin). Men det er nok også, jeg prøver at vende dem positivt. Øh, og se at.. at de giver mening, men der er sgu nogen hvor jeg tænker at det..."* [Interview A]. I citatet bekræfter Lea oplevelsen af at have mange meningsløse arbejdsopgaver. Dog nævner Lea i samme citat, at hun faktisk forsøger at vende de meningsløse arbejdsopgaver til noget positivt. Dermed må det antages, at Lea forsøger at finde mening i de opgaver, hun ellers finder meningsløse. Dette hænger godt sammen med, som tidligere beskrevet, at mennesker ikke kan lade være med at søge efter mening. Samtidig mener Weick også, som beskrevet i indledningen, at hvis ens selvopfattelse ikke stemmer overens med den situation, man står i, vil individet forsøge at redefinere selvopfattelsen, så situationen bliver meningsfulde for dem [Weick 1995: 22-24].

Lea kan have svært ved at opleve, at hendes selvopfattelse stemmer overens med de situationer, hvor hun gør brug af kommunens interne foranstaltninger, da hun ikke fagligt vurderer, at disse fremmer barnets udvikling. Samtidig er det interessant, at Lea beskriver, hvordan hun forsøger at vende oplevelsen af meningsløse opgaver til noget positivt. Det kan derfor ikke udelukkes, at Lea i disse situationer forsøger at redefinere hendes selvopfattelse, så den matcher situationen, og dermed påvirker hendes mening i arbejdet. Derfor kan det være vigtigt, at være opmærksom på, om denne meningsproces er til stede, når jeg kigger på mening i arbejdet.

Det kan dog være svært at sige om en redefinering af selvopfattelsen sker hos Lea. Det må formodes, at sådan en proces vil ske over en længere periode, hvilket derfor kan være svært at dokumentere i et interview.

6.2.2 Fokus på loven og DUBU:

En oplevelse af meningsløst socialt arbejde ses også i interviewet med Sofie, da hun, ligesom Lea, beskriver en oplevelsen af meningsløse opgaver. Sofie beskriver, hvordan hun oplever, at der er en høj grad af styring af arbejdet, både i form af lovgivningen og ved brug af it-systemet DUBU. Sofie beskriver i den forbindelse, hendes oplevelse når hun modtager en underretning om et barn og skal behandle denne i DUBU: *"Det er jo fuldstændig meningsløst, at man i en underretning, så køre man den der 11 punkts.. altså jeg synes virkelig, at der var nogen af dem, hvor man tænker, "ej men det giver ligesom sig selv, ikke å" (...) Hallo, jamen der er bare nogen ting hvor man virkelig støder på, og det synes jeg vi gør ret tit, giver det ikke ligesom sig selv (...). (...) og der tænker jeg bare, at det kan man altså godt selv finde ud af som socialrådgiver."*

[Interview E]. Sofie er frustreret over de 11 punkter i DUBU, hun skal tage stilling til hver eneste gang, hun modtager en underretning. Den styring, Sofie oplever gennem DUBU-systemet, giver hende en følelse af en manglende tillid til sin faglighed; *" (...) det bunder ligesom i manglende tillid (...)."* [Interview E]. Sofies indtryk er, at der ikke er tiltro til, at hun kan håndtere sit arbejde tilfredsstillende. Opgaverne i DUBU bliver for hende "oversat" til en manglende faglig tillid. Sofies beskrivelse kan bl.a. bunde i en manglende anerkendelse af hendes faglighed i arbejdet som socialrådgiver. Men samtidig kan det også bunde i en mangel på styrkerealisering [Ravn 2008: 67]. Hun føler nemlig ikke, at hun kan gøre brug af sine evner inden for sagsbehandling, da DUBU styrer sagsgangen med fx underretninger. Hun

påpeger, at hun selv kan finde ud af at håndtere en underretning, da hun jo er socialrådgiver. Det får hun dog ikke mulighed for at vise, at hun kan. Hun oplever derfor intet rum til at sagsbehandle på en anden måde, end hvad DUBU foreskriver. Det betyder, at Sofie derfor heller ikke realiserer sine potentialer, da hun hverken har mulighed for at gøre brug af sine styrker eller kompetencer inden for sagsbehandling af underretningerne. Den manglende styrkerealisering kan være et andet perspektiv på, hvorfor hun tager disse opgaver op som meningsløse for hende.

At Sofie ikke oplever at kunne gøre brug af sine evner og styrker som socialrådgiver, understøttes også af beskrivelser senere i interviewet. Sofie fortæller nemlig, at "*(...) det kunne vi faktisk godt finde ud af selv – der kunne godt være en hel del paragraffer der kunne ryge ud i virkeligheden, eller gøres mere skønsomt.*" [Interview E]. Det interessante ved dette citat er, at Sofie, ligesom Lea, ønsker en større faglig handlefrihed til at gøre brug af hendes socialfaglige skøn i arbejdet. Det, at hun ikke kan gøre brug af sin socialfaglige vurdering, betyder, at hun heller ikke kan gøre brug af hendes faglige kompetencer og evner. Derfor kommer Sofie, ligesom Lea, til at opleve de arbejdsopgaver, hvor der er en høj grad af styring gennem fx DUBU systemet, som meningsløse. Dog er det bemærkelsesværdigt, at selvom Sofie bruger en del tid på at beskrive, hvad der frustrerer hende i arbejdet med underretningerne, og hvad der herunder virker meningsløst for hende, så er hun ikke særlig kritisk over for arbejdspladsen. Hvor Lea ligger vægt på, at kommunen har frataget hende egen-kompetencen, sætter Sofie ikke de meningsløse arbejdsopgaver i relation til arbejdspladsen og ledelsen. Hun beskriver, at problemet ligger hos politikerne, og at hun egentlig tror, at der er hendes leder enig med hende i: "*Jamen jeg oplever, at der kommer nogle paragraffer ind, fordi der sidder nogle politikere, som tror de kan løse problemet på den måde (...)*" og "*(...) altså jeg tænker, at min leder hun er sådan set enig med mig om, at det måske også er lige voldsomt, men altså, det er jo den vej, - altså det står i loven, (...)*" [Interview E]. Ifølge Sofie er politikerne skylden i, at der er så mange paragraffer, som styrer hendes arbejde, hvorved hendes faglige skøn mindskes. Hendes leder er sådan set enig i, at der er for mange paragraffer, som styrer socialrådgivernes arbejde. Sofie beskriver, at lederen jo ikke kan gøre noget ved det, der står i loven. På den måde er Sofie mindre kritisk over for selve arbejdspladsen herunder lederen, end det ses hos Lea, selvom de begge oplever, at de har

meningsløse opgaver. Det skal dog nævnes, at Sofie også fungerer som socialfaglig koordinator i afdelingen, udover at være sagsbehandler. Det kan have en indflydelse på, at hun oplever sig tættere på eller mere som en del af ledelsen, end de andre socialrådgivere som interviewes. Sofies beskrivelse af meningsløse opgaver, og i den sammenhæng beskrivelsen af forholdet til arbejdspladsen og ledelsen, gør det interessant at se, hvad disse oplevelser har af betydning for Sofies identitet som socialrådgiver og hendes meningsdannelse i arbejdet.

For at se nærmere på Sofies identitet, vil jeg starte med at tage udgangspunkt i et interessant citat; *"(...) mit succeskriterium i det her arbejde, det kan ikke være, at børnene får det bedre, fordi det kan jeg ikke sådan direkte.. altså det kan jeg godt have indflydelse på, men det er ikke noget jeg selv kan sørge for, kan man sige, - men jeg kan godt sørge for, at jeg hele vejen igennem har behandlet dem korrekt, (...). Så når en sag lykkedes for mig, så er det fordi de egentlig er gået igennem systemet, og at jeg har en oplevelse af at, - det kan egentlig også godt være, at de faktisk føler sig dårligt behandlet, kan man sige, - men jeg har behandlet dem korrekt efter lovgivningen."* [Interview E]. Sofie bliver forinden dette citat, ligesom de andre socialrådgivere spurgt om, hvad hun oplever som meningsfuldt arbejde. Sofie beskriver, ligesom det ses i interviewene med de andre socialrådgivere i *analyse del 1.- skabelse af værdi i relationen*, at det er meningsfuldt, når en sag lykkes. Jeg spørger derefter, hvad det betyder, at en sag lykkes for hende? Det interessante er her, at hun beskriver et andet perspektiv, end hvad alle de andre socialrådgivere lægger vægt på. Sofie fortæller nemlig, at hun ikke mener, at målet for hende som socialrådgiver er, at der ses en udvikling hos de børn, hun arbejder med, modsat hvad de andre socialrådgivere beskriver. Ifølge Sofie har hun alligevel ikke indflydelse på børnenes udvikling. Sofie synes derfor, at hendes arbejde er meningsfuldt, når borgerne er blevet behandlet korrekt efter lovgivningen. Lovgivningen får dermed en helt anden rolle i Sofies arbejde som socialrådgiver. Lovgivningen vægtes højt i Sofies arbejde – at overholde lovgivningen ses som godt og succesfuldt socialt arbejde. Sofie ser dermed sig selv og sin rolle som socialrådgiver anderledes, da målet for hende ikke er at sikre en udvikling med barnet, men i stedet sikre, at lovgivningen i sagsbehandlingen vedr. barnet overholdes. Som nævnt i tidligere afsnit, er det relationelle arbejde med borgerne i høj grad med til at danne mening for socialrådgiverne. Det er der, de oplever, at deres styrker og

kompetencer ligger. Dette syn ses også anderledes hos Sofie, da hun beskriver, hvordan hun oplever børne- og forældresamtalerne i hendes arbejde: *"Jamen altså, jeg tænker jo, (...), i forbindelse med undersøgelser, har øh, altså jeg vil jo nærmest kalde det interviewet, fordi det er jo faktisk det det er. (...). Så det er sådan set også mere eller mindre et interview. Jeg tænker heller ikke, at jeg skal danne relationer, og jeg synes faktisk også, at det er sådan lidt, (...). Plus at vi må sige at, vore system er også så omskiftelig, at hvis de har haft mig øh, i to år, jamen så er det jo vildt lang tid, fordi vi bytter rundt og alt muligt andet."* [Interview E]. Sofie beskriver, at kontakten med familierne er i form af interviews i undersøgelsesfasen. Hun mener faktisk ikke, at hendes opgave som socialrådgiver er at skulle danne relation til familierne. Der kan være flere grunde til dette, men Sofie lægger selv vægt på, at systemet er så omskiftligt, at der ikke er mulighed for at danne sådanne relationer til familierne. Det er ikke alene Sofies identitet som socialrådgiver, der er anderledes end hos de andre socialrådgivere, men også hvordan hun oplever mening i arbejdet. Sofies identitet som socialrådgiver tager nemlig i høj grad udgangspunkt i at føre familierne korrekt gennem systemet. Dette må antages også at påvirke hendes meningskabelse, da hun modsat alle andre socialrådgivere, som bliver interviewet, ikke mener, at hendes kompetencer som socialrådgiver ligger i at danne gode relationer og hjælpe borgerne gennem det relationelle arbejde. Der ses i stedet for, en form for magtesløshed ift., at hun ikke mener, at have direkte indflydelse på, om et barn får det bedre.

Der kan være forskellige forklaringer på, hvorfor Sofies identitet som socialrådgiver og den måde, hun danner mening i arbejdet, er anderledes, end hos de andre socialrådgivere. På den ene side opfatter Sofie styringen i DUBU som meningsløs, og på den anden side tilfører det en mening til hendes arbejde at føre borgeren korrekt igennem systemet, som er styret af lovgivningen. Det kan virke som et modsætningsforhold, at hun både ser systemet som meningsløst, og samtidig definerer sin egen rolle som en social jurist eller guide til gavn for borgeren. Min fortolkning af Sofies udsagn er, at hun er i konstant forhandling af sin egen identitet – for at få sin selvopfattelse til at give mening i et ellers meningsløst system. Hun forsøger at matche hendes faglige identitet og hendes faglige opgaver. Hun vil derved opleve en form for succes eller en måde at håndtere de meningsløse arbejdsopgaver på. Samtidig er Sofie også fagkonsulent og umiddelbart meget enig med ledelsen i afdelingen. Alle de

ovenstående faktorer kan have den betydning, at Sofie gennem sin erfaring og rolle som fagkonsulent med tiden har om måtte redefinere sin selvopfattelse [Weick 1995: 22-24]. Dette kan være en forklaring på, hvorfor Sofie er den eneste informant, som ikke har samme fokus på det relationelle arbejde. Ønsket om mere plads til skøn i arbejdet bliver mindre relevant, da selve målet er at føre borgerne korrekt igennem systemet med blik på lovgivningen. Dermed bliver det meningsfulde i skønsarbejdet også mindsket. Hermed ses måske endnu en grund til, hvorfor en redefinering af identiteten kan opleves positivt hos Sofie ift. hendes oplevelse af mening i arbejdet. Grundet redefinering af identiteten vil Sofies meningsskabelsesprocesser også være anderledes end de andre socialrådgiveres. Det kan dog være svært empirisk at belyse, om denne forandring i hendes identitet reelt er fundet sted. Ovenstående er dog indikationer på en mulig forklaring.

6.2.3 Meningen for borgeren er mening for mig:

Til sidst kigger jeg nærmere på interviewet med Karen. Karen er nemlig den socialrådgiver, som er mest kritisk over for hendes tidligere arbejdsplads i en kommunal familieafdeling. Det er vigtigt at gøre opmærksom på, at Karen ikke længere arbejder som socialrådgiver i en kommunal familieafdeling, og at hun på nuværende tidspunkt er selvstændig. Hun er derfor heller ikke i samme grad, som de andre interviewede socialrådgiver kan være det, i en eventuel loyalitetskonflikt over for hendes tidligere arbejdsplads.

Karen beskriver, at det, som ofte giver mening for hende i arbejdet, er, når hendes arbejde også giver mening for borgeren. Jeg spørger hende derfor, om hun ud fra dette perspektiv oplevede, at arbejdet som socialrådgiver var meningsfuldt? *"Altså langt det meste af tiden, var det da ikke meningsfuldt for borgeren, fordi at der lavede jeg jo noget, som ikke handlede ret meget om borgeren, (...)." [Interview F].* Karen har altså oplevet, at en hel del af hendes arbejde var meningsløst, da det sjældent havde noget med borgeren at gøre. Derfor har Karen muligvis også i højere grad end de andre socialrådgivere haft svært ved at matche hendes selvopfattelse med det arbejde, hun udførte i jobbet som socialrådgiver. *"Jamen selvfølgelig har jeg gjort mig mange overvejelser om, om det er mig der er noget galt med, - og der er blevet flere overvejelser, jo flere af mine jævnaldrende kollegaer som er forsvundet. Altså jo mere, at jeg har følt mig.. Jeg er jo også blevet meget sådan alene med den holdning der, (...), hvad der giver mening og hvad der ikke giver mening, (...)." [Interview F].* Karen beskriver her, hvordan hun

modsat mange af hendes kollegaer oplevede arbejdet som meningsløst. Denne oplevelse gav hende en usikkerhed på sig selv. Hun beskriver, hvordan hun har haft overvejelser om, om det var hende, der var noget galt med. Usikkerheden om sin egen identitet på arbejdspladsen og oplevelsen af meningsløse arbejdsopgaver betød bl.a., at Karen stoppede som socialrådgiver i familieafdelingen. I sensemaking-perspektivet påpeges det, at vi mennesker har behov for et sammenhængende og positivt selvbillede [Hammer & Høpner 2014: 98]. Dette gør sig muligvis også gældende for Karen. Det ses i interviewet, hvordan hun er kommet videre fra usikkerheden og følelsen af, at der er noget galt med hende. Der sker en forandring i Karens selvopfattelse, da hun beskriver, hvordan hun har været usikker på sig selv i jobbet som socialrådgiver, til i interviewet at beskrive en meget mere selvsikker identitet i hendes nuværende arbejde. Dette ses fx i dette citat: *"Og så har jeg også tænkt, jamen okay, altså enhver kan sætte sig ned på den stol jeg havde deroppe [familieafdelingen i kommunen] og udfylde det arbejde, men det er ikke enhver der kan lave det som jeg gør nu, - det er der faktisk rigtig rigtig få der kan, hvis der er nogen i Danmark."* [Interview F]. Karen beskriver, hvordan man ikke behøver særlige evner eller kompetencer til at udføre hendes tidligere arbejde som socialrådgiver i familieafdelingen. Det bliver derfor også klart, at hun ikke oplever styrkerealisering, altså hvor man netop oplever at bruge sine styrker og evner i arbejdet. Samtidig gør Karen også opmærksom på, at hendes nuværende arbejde ikke kan udfyldes af hvem som helst. Hun beskriver, hvordan hun har helt unikke kompetencer og gør brug af disse i hendes nuværende job. Kompetencer, som andre ikke har, hvorfor de også er unikke. Karen oplever herved i høj grad, modsat tidligere, oplevelsen af styrkerealisering. I den forbindelse beskriver Karen også mere konkret, hvilke kompetencer hun gør brug af nu, og som der ikke var plads til på hendes tidligere arbejdsplads; *"(...) nytænkende og kreativitet, det tiltaler mig meget. Jeg er meget kreativ, og det er jo ikke det der er efterspurgt mere, (...). (...), dem der køre efter ret og regler, og retningslinjer og lovgivningen, det er dem der er øhm, efterspurgt i dagens Danmark."* [Interview F]. Ligesom Sofie, så beskriver Karen også, hvordan der i arbejdet som socialrådgiver lægges vægt på, at man sagsbehandler efter lovgivningen, hvilket giver Karen en oplevelse af at mangle plads til at arbejde kreativt med familierne. Kvalifikationer hun mener er hendes styrke i det sociale arbejde.

I ovenstående beskrivelse kan der, modsat i de andre interviews i det empiriske datamateriale, ses, at der er sket en forandring i Karens selvopfattelse. Forandringen bliver tydelig, når hun taler om dengang, hun arbejdede i familieafdelingen, kontra hendes beskrivelse af sin selvopfattelse i hendes nuværende job. Det kan dog være svært klart at dokumentere, om der her tales om en redefinering af Karens identitet, eller at valget om at stoppe som socialrådgiver i familieafdelingen i stedet har understøttet et positivt selvbillede. Uanset, så har Karen gennemgået en proces ift. hendes eget selvbillede – fra hendes tidligere job til nu. Dette hænger i god tråd med senesemaking-perspektivet: *"Depending on who I am, my definition of what is "out there" will also change."* [Weick 1995: 22-24].

Men som tiden er gået, har arbejdet som socialrådgiver ændret sig, hvilket Karen også er inde på; *"(...) bare for 5-7 år siden, (...). (...), det kræver mod og sige "(...) nej jeg gør det sådan her, fordi det mener jeg er det rigtige", - og det tør de unge damer ikke nu om dage, (...)." [Interview F].* Karen har oplevet, hvordan arbejdet i familieafdelingerne engang indeholdte, at socialrådgiverne i højere grad sagde, hvad de mente, og handlede derefter. Hun påpeger oplevelsen af, at socialrådgiverne dengang i højere grad brugte deres egen socialfaglige vurdering. Karen oplever, at socialrådgiverne i dag ikke tør gøre brug af denne på samme måde, og at de læner sig mere op ad regler, retningslinjer og lovgivningen. Oplevelsen af, at arbejdet som socialrådgiver ikke længere virkede meningsfuldt for Karen, har betydet en usikkerhed om egen identitet som socialrådgiver. Karens oplevelser kan have bevirket, at hun har været nødt til at gennemgå en redefinering af egen selvopfattelse. Redefinering kan have haft den konsekvens, at hun har været nødt til at stoppe som socialrådgiver i familieafdelingen, men har samtidig haft den positive konsekvens, at hun i dag oplever hendes arbejde på det sociale område som meningsfuldt: *"Ja det gør jeg. Jeg beskæftiger mig udelukkende med det der giver mest energi, og det er simpelthen så dejligt."* [Interview F].

6.2.4 Værdiskabelsen:

Ib Ravn beskriver, hvordan at vi i arbejdet oplever mening, når vi ser, hvordan det arbejde, vi laver, indgår i en større sammenhæng [Ravn 2008: 59]. I dette afsnit vil jeg se nærmere på, hvad socialrådgiverne oplever som meningsløst arbejde og hvorfor? Jeg vil også udforske, hvornår socialrådgiverne ikke oplever, at deres arbejde indgår i en større sammenhæng,

hvilket ifølge Ib Ravns ovenstående teori kan give en forklaring på, hvad socialrådgiverne oplever som meningsløst arbejde, og hvorfor.

I interviewet med Signe kommer hun ind på et emne, som også ses repræsenteret i en del af de andre interviews. Signe spørges nemlig til, hvad hun oplever som meningsløst arbejde: *"Øh, generelt, - det bliver sådan en lidt mere generel betagelse, så synes jeg jo, at det er meget dokumentationen. Og noget af det dokumentation vi laver, synes jeg også nogen gange er for, hvad skal man sige, organisationens egen skyld, - hvor jeg sådan godt, kan stille mig selv det spørgsmål, hvad gavner det familierne det her."* [Interview D]. Signe lægger altså her vægt på, at hun generelt oplever dokumentationsarbejdet i det sociale arbejde som meningsløst. Hun begrundet det med, at hun ikke oplever, at dokumentationsarbejdet gavner familierne. Den manglende oplevelse af nytte for familierne gør dermed, at arbejdet bliver meningsløst for hende. I den forbindelse bliver begrebet værdiskabelse relevant, fordi der her lægges vægt på, at mening i arbejdet skabes, når fx medarbejderne oplever, at deres arbejde skaber værdi for andre [Ravn 2008: 67-68]. Når Signe oplever dokumentationsarbejdet som meningsløst, så er det netop, fordi det mangler aspektet, at dokumentationen også gavner borgeren. Hvor Signe alene har oplevelsen af, at dokumentationsarbejdet laves for organisationens skyld. Hvis Signe skulle opleve, at dokumentationsarbejdet var meningsfuldt ud fra værdiskabelsesbegrebet, så skulle hun opleve, at det fx kunne præge en positiv udvikling hos de børn, som hun arbejder med.

I forbindelse med oplevelsen af at dokumentationsarbejdet kan virke meningsløst, spørger jeg Lea, om handleplanerne og paragraf 50-undersøgelserne også er meningsløse i relation til borgerne? Her beskriver Lea det interessante, at det bedste er, hvis handleplanerne laves i samarbejde med borgerne: *"Vi burde sidde sammen med borgerne. Men i en travl hverdag, er det bare ikke altid en mulighed."* [Interview A]. Årsagen til, at Lea synes, at paragraf 50-undersøgelserne og handleplanerne bliver mere meningsfulde, når de laves i samarbejde med borgerne, kan være, at borgerne herved gøre mere aktivt brug af fx handleplanen, når de får ejerskab for dem. Lea beskriver videre, at hun er opmærksom på, at det, som står i handleplanerne, skal være i et sprog, som borgeren forstår; *" (...) og som min borger også plejer at sige, at det der kommune sprog og socialrådgiver sprog, det har de svært ved at sætte*

sig ind i. Så gør det så simpelt som overhovedet muligt, fordi det kan de forholde sig til."

[Interview A]. Samme beskrivelse ses også i interviewet med Louise, da hun beskriver, at handleplanerne giver mere mening, når borgeren også inddrages i udarbejdelsen af dem: *"Øhm, det kommer an på hvordan handleplanen er lavet, fordi de handleplaner nogen kollegaer laver, uden der er inddraget familien i den, det kan de ikke se meningen i."* og *"Altså det kan jeg da godt have, når de vil have formuleret på en eller anden måde, hvor jeg tænker, "ej det lyder dumt", men hvis det er formuleringen der kan accepteres, så er det jo sådan man må skrive det."* [Interview B]. Det ses både hos Lea, men også i Louises beskrivelse, at der ligger vægt på, at borgerne skal inddrages i handleplanen. Derfor er det sprog som bruges i handleplanen også en vigtig faktor, for at borgerne selv kan gøre brug af handleplanen. Hvis borgerne får denne oplevelse vil handleplanen blive et redskab, som skaber værdi for dem. Fælles for Louise og Leas beskrivelse er altså, at handleplanen bliver mere eller mindre meningsfuld eller meningsløs, alt efter hvor meget borgeren inddrages i udarbejdelsen af den.

De afslutter begge med at beskrive, hvordan de oplever at handleplanen derved bliver et meningsfuldt redskab, hvis borgeren inddrages. *"Øhm, men fx 50'erne og handleplanerne, den vej igennem giver det jo rigtig god mening, at man også kan følge borgerne og sige, "jamen hvor var I for et år siden – der var du faktisk der, det stor stort på hvidt, - og nu er du her", (...).*

[Interview A]. I citatet ses det, at handleplanen bliver meningsfuld, når socialrådgiverne oplever, at handleplanen er med til at dokumentere for borgeren, at det arbejde, Lea har lavet ved igangsættelse af foranstaltning, faktisk virker – og borgeren udvikler sig. Louise og Lea oplever, hvordan handleplanen er med til at skabe en værdi for borgeren, så de kan se, at de har udviklet sig siden sidst og opnået nogle af målene i handleplanen. Louise beskriver: *"Men jeg synes faktisk tit, at dem hvor de selv har været med til at formulere målene, og hvor vi så gennemgår den med dem, "hvordan går det?" – så kan de faktisk se, nå men det går jo bedre, og så kan vi skrive på, at nu går det bedre, og så synes jeg faktisk godt at de kan se meningen med det."* [Interview B]. Vi kan i ovenstående se, hvordan handleplanen bliver meningsfuld at arbejde med, når socialrådgiverne oplever at handleplanen skaber værdi for borgeren. Oplevelse af handleplanen som værdiskabelse for borgerne kan også have den betydning, at socialrådgiverne oplever, at de deltager i en større socialsammenhæng, ved at borgeren udvikles og får det bedre [Ravn 2008: 68].

6.2.5 Delkonklusion 2:

Jeg har i denne delanalyse undersøgt, hvad socialrådgiverne oplever som meningsløst arbejde. Her ses det, hvordan nogle socialrådgivere ikke oplever at kunne handle på det, de finder meningsfuldt i arbejdet. Konsekvensen er, at de derved ikke oplever at kunne gøre brug af deres styrker og evner, herunder fx det socialfaglige skøn. Det betyder for socialrådgiverne, at de i disse tilfælde oplever arbejdet som meningsløst, da elementet styrkerealisering ikke er til stede. Det er dog ikke den eneste af Ravns delfaktorer, som tydeligt mangler for at arbejdet bliver meningsfuldt. Delfaktoren værdiskabelse er nemlig heller ikke er til stede i beskrivelsen. Dette fremtræder bl.a. hos Lea, da hun ikke har mulighed for at sætte den foranstaltning i værk, som, hun vurderer, er den bedste hjælp for børnene i hendes arbejde. Manglen på værdiskabelse får den konsekvens hos Lea, at hun bliver usikker på sin egen faglighed. Dermed kan der i første afsnit ses, hvordan manglen på styrkerealisering, værdiskabelse og en usikker identitet er med til at give Lea oplevelsen af meningsløst arbejde. Det vises til sidst i denne delanalyse, hvordan Lea forsøger at håndtere oplevelsen af meningsløst arbejde. Hun forsøger nemlig at vende hendes oplevelse til noget positivt og på den måde skabe mening. Dette kan være et tegn på, at hun i disse situationer forsøger at redefinere sin selvopfattelse, så den matcher arbejdssituationen og dermed påvirker hendes oplevelse af mening i arbejdet.

En anden beskrivelse af meningsløst arbejde ses hos Sofie. Hun oplever, at styring gennem DUBU og lovgivningen kan bevirke, at arbejdsopgaverne fx modtagelse af underretninger er meningsløse. Igen mangler styrkerealisering i denne situation. Deri ligger også en manglende oplevelse af at gøre brug af sit faglige skøn – og dermed en realisering af socialrådgivernes potentiale. Sofies oplevelser af, hvad hun finder meningsløst i arbejdet samt hendes beskrivelse af forholdet til arbejdspladsen, har en betydning for hendes selvopfattelse. Hun er nemlig den eneste socialrådgiver, hvor målet for hende som socialrådgiver er at føre borgeren korrekt gennem systemet efter lovgivningens forskrifter, samtidig med at hun ikke finder mening i relationsarbejdet med borgerne. Forklaringen på hvorfor Sofies mening i arbejdet er anderledes, kan være grundet en forhandling eller redefinering af hendes selvopfattelse. Sådan proces vil nemlig hjælpe hende med at håndtere det arbejde, hun oplever som meningsløst, og samtidig vil den påvirke hendes meningsdannelser.

Det ses yderligere, hvordan Karen oplever det meste sociale arbejde i familieafdelingerne som meningsløst. Begrundelsen ligger i, at det arbejde, hun laver som socialrådgiver, med hendes øjne ikke giver mening for borgeren. Dette ses i analysen at påvirke hendes identitet og skabe en usikkerhed om denne. Et vigtigt aspekt er dog, at denne usikre identitet har forandret sig i hendes nuværende arbejde, hvor hun har en meget positiv selvopfattelse. Dette har også betydet, at Karen på nuværende tidspunkt oplever hendes arbejde som meningsfuldt efter at være stoppet som socialrådgiver i familieafdelingen. Karen har enten redefineret sin identitet eller understøttet en positiv selvopfattelse, da hun forlader arbejdet som socialrådgiver i familieafdelingen. Uanset hvilke meningsprocesser, der har været på spil for Karen, har det betydet en ændring i oplevelsen af egen identitet og mening i arbejdet.

Til sidst ses det i denne analyse-del, at socialrådgiverne beskriver, hvordan dokumentationsarbejdet i det sociale arbejde opleves som meningsløst. Årsagen til denne oplevelse er en mangel på en følelse af værdiskabelse hos socialrådgiverne, når de bruger tid på dokumentationsarbejdet. Handleplanerne bliver både set som meningsløse og meningsfulde. Forklaring ligger i, at når socialrådgiverne får en oplevelse af, at handleplanerne ikke bruges, bliver de meningsløse for dem. Denne oplevelse ændres dog til noget meningsfuldt, når socialrådgiverne inddrager borgerne i arbejdet med handleplanerne, hvilket i sidste ende kan betyde, at socialrådgiverne kan få en oplevelse af at deltage i en større social sammenhæng.

6.3 Analyседel 3 – indholdet af det sociale arbejde:

I dette analyseafsnit undersøger jeg, hvad socialrådgiverne oplever som meningsfuldt socialt arbejde. Herved vil der i dette analyseafsnit være fokus på indholdet af det sociale arbejde som laves, altså er det bestemte arbejdsgange, love eller metoder, som socialrådgiverne oplever meningsfulde eller meningsløse i deres arbejde. Ovenstående vil undersøges ved hjælp af Weick meningsproces, *meningsskabelse som en socialproces*. Derudover vil Ravns delfaktorer *bidraget* og *det produktive fællesskab* bruges som en hjælp til at konstatere, hvad socialrådgiverne oplever som meningsfuldt eller meningsløst socialt arbejde.

6.3.1 Arbejdspladsen og kollegaernes rolle:

Når der skal kigges på, hvad der er meningsfuldt eller meningsløst arbejde for socialrådgiverne, er det også vigtigt at undersøge, hvilken rolle kollegaerne har for disse oplevelser, da Weick påpeger, at de sociale relationer og interaktioner har stor betydning for vores meningsskabelse [Hammer & Høpner 2014: 95]. I mange af interviewene ses det, at socialrådgiverne ofte henviser til lovgivningen som styrende for det sociale arbejde. Det kan være interessant også at undersøge, hvilken rolle kollegaerne eller arbejdspladsen har for denne meningsdannelse.

Sofie fortæller, hvordan der jo egentlig ikke er så meget at diskutere ift. det sociale arbejde, da det jo i høj grad styres af lovgivningen. Hun spørges til, hvordan styring af det sociale arbejde gennem lovgivningen har betydning for hendes identitet som socialrådgiver og muligheden for at gøre brug af det socialfaglige skøn. Hertil svarer Sofie: *"Ja. Men i det gør det.. altså i de her år, der gør den lidt, altså – der kan jeg jo godt sådan mærke, at der skal man sådan lige øhm, altså de kan man sige.. man får egentlig flere point for, lige i øjeblikket, sådan groft sagt, hvis man udføre hele sagen korrekt og alt er vinget af tjeklisterne (...), altså det står i loven, så er der jo ikke så meget at diskutere, altså, - om man så synes det er fornuftigt eller ikke fornuftigt, men der er jo ikke så meget at diskutere om det."* [Interview E]. I citatet ses det, at Sofie er helt indforstået med, at der ikke er så meget at tale eller være uenige om i det sociale arbejde. Hun oplever, at lovgivningen er fuldstændig styrende for det sociale arbejde. Det fornemmes næsten i citatet, hvordan det er irrelevant overhovedet at have en diskussion om det sociale arbejde, uanset om oplevelsen af, om lovgivningen giver mening for hende eller ej. Hun accepterer altså i høj grad lovgivningens plads i det sociale arbejde.

Et andet element i citatet er, at Sofie nævner, at man som socialrådgivere i dag får flere point for at udføre sagen korrekt, efter hvad der står i loven. Herved påpeger Sofie, at socialrådgiverne i en eller anden grad påvirkes i en retning mod, at det gode sociale arbejde er, når sagen sagsbehandles korrekt ift. lovgivningen. Jeg spørger ind til, hvad Sofie tænker dette har af betydning for den socialfaglige vurdering i arbejdet. Sofie kommenterer dog ikke yderligere på den socialfaglige vurdering og dennes plads, hvilket kan tyde på, at hun umiddelbart ikke oplever, at den er relevant ift. arbejdet med lovgivningen.

Der er i interviewene ingen eksempler på beskrivelser om, at socialrådgiverne sammen med kollegaerne diskuterer det sociale arbejdes praksis, eller diskuterer fx hvilket perspektiv ligger på det sociale arbejde, eller at de er kritiske på den hjælp der gives. Men de henviser alle typisk til lovgivningen. Sofie påpeger flere gange i interviewet, at lovgivningen er vigtig, men siger også selv på et tidspunkt: *"Altså på en måde så kan jeg godt, ja det er sgu da også, og hvorfor fanden egentlig det", ikke også, - men så må man sige, at jeg alligevel er så, - så er det måske nogen der vil kalde det indoktrineret til, at vi har altså den her lovgivning, (...)"*

[Interview E]. I citatet ses det, at Sofie godt nogle gange kan gøre sig tanker om og sætte spørgsmålstejn ved sagsbehandlingen og lovgivningen. Men som hun selv påpeger, så er der jo en lovgivning som skal overholdes, og beskriver at nogle måske vil kalde hende indoktrineret. Det kan i den forbindelse være relevant at se på, hvem eller hvad der er med til at præge Sofies oplevelse af lovgivningens plads i det sociale arbejde. Sofie beskriver dog ikke nærmere kollegaernes eller ledelsens holdning til dette. Det må dog antages, at ledelsen på en eller anden måde bifalder lovgivningens plads i det sociale arbejde, da Sofie oplever, at man får flere point for i arbejdet som socialrådgiver, at udføre sagen korrekt efter lovgivningen. Hvad, der er med til at præge socialrådgivernes syn på det sociale arbejde, er nemlig også interessant ift. socialrådgivernes meningsdannelse af det sociale arbejde. Det ses nemlig, hvordan Sofies i arbejdet også lægger vægt på at føre borgerne gennem systemet: *"Og jeg vil sige, altså jeg er sådan set også på det hold som ekspedere folk igennem, fordi det er det vi kan nu. Altså det er nok mest det."* [Interview E]. Sofie pointerer altså i dette citat, at hun er sådan en socialrådgiver, som vægter at køre sagen korrekt gennem systemet efter lovgivningens forskrifter. Her kan man se, hvordan synet på lovgivningens plads i det sociale arbejde både påvirker hendes opfattelse af socialrådgivernes kompetencer og opgaver og i sidste ende, hvad hun vægter i det sociale arbejde, og dermed også hvad der giver hende mening i arbejdet.

Sofie er, som sagt, ikke den eneste, som ofte henviser til, at det er lovgivningen, som i høj grad styrer det sociale arbejde – og den, som dannes mening ud fra. Louise beskriver også, at det er alfa omega for hende at være i en familieafdeling, hvor lovgivningen opfyldes. Louise spørges nemlig til, hvilke parametre som er vigtige for hende, hvis hun skal finde en god arbejdsplads

som socialrådgiver, hvor hun oplever arbejdet som meningsfuldt? Hun svarer, *"Altså jeg kan ikke være i, når vi ikke opfylder lovgivningen. Det er man bare nødt til, tænker jeg."* [Interview B]. Louise lægger altså i høj grad vægt på, at lovgivningen skal overholdes, for at det sociale arbejde giver mening for hende. Det kan der være forskellige årsager til. Det er dog svært ud fra dette citat at se hvilke meningsprocesser, der er på spil for Louise. Jeg vil derfor kigges nærmere på interviewet med Lea, da hendes meningsproces fremstår tydeligere. Lea beskriver nemlig, at der i hendes afdeling fordres en ensartethed i, hvordan tingene bliver gjort. Hun spørges til, om hun med hendes kollegaer bruger tid på at diskutere, hvordan det sociale arbejde skal udføres? Hertil svarer hun, *"Der kan vi jo godt tale om arbejdsgange eller stille spørgsmål ind til, "hvorfør har du den her holdning til – brug lovens ord, og kig hvad der står – og har du kigget i vejledningen" – altså jeg synes faktisk, at der selvfølgelig skal være plads til noget når man er ny, men at man skal lære tingene. Men der er stor fælles faglighed og forståelse for, at det er sådan det er, fordi der er bare nogen rammer som du ikke kan ændre på, og det ligger jo i lovgivningen tænker jeg."* [Interview A]. I citatet fra interviewet med Lea ses en beskrivelse af, hvordan hende og kollegaerne diskuterer, hvad der skal gøres i en sag, hvor der tages udgangspunkt lovgivningen som styring og ramme. Hun beskriver faktisk også, at der sættes spørgsmålstejn ved, hvorfor en socialrådgiver kan have en holdning, og at hun skal gå ind og gøre brug af lovgivningen i stedet for. I denne interaktion, ses det, hvordan hende og kollegaerne præger hinandens faglighed. Der opleves nemlig en enighed om i kollegagruppen, at lovgivningen er rammen om det sociale arbejde, og det ikke er noget, som der sættes spørgsmålstejn ved. Der ses derfor ikke en faglig og teoretisk diskussion af det sociale arbejde kollegaerne imellem, udover den diskussion, der er ift. lovgivningen på området. Det socialfaglige skøn har derfor heller ikke en plads i disse diskussioner. Derudover nævner Lea, at nye socialrådgivere lige skal oplæres i den fællesfaglighed, der er i kollegagruppen, hvor lovgivningen er deres fællesramme for det sociale arbejde. Dermed præger socialrådgiverne også hinanden i denne faglige sparring og diskussion om det sociale arbejde. De påvirker hinandens meningsdannelse og oplevelse af mening, hvor de med deres fælles referenceramme; lovgivningen, skaber mening i arbejdet.

Der kan derfor også i Leas situation ses tegn på, at meningsskabelsen på hendes arbejde er en social proces, som Weick beskriver, hvor kollegaerne i høj grad er med til at præge den

meningsdannelse, som finder sted, om det sociale arbejde og udførelsen af denne [Weick 1995: 38-43].

Det skal til sidst nævnes, at alle socialrådgiverne bliver spurgt i løbet af interviewene, om de oplever at have faglige diskussioner, hvor de er enige eller uenige med deres kollegaer? Jeg havde en forventning om, som det også beskrives i afsnittet *fordomme og forforståelser*, at socialrådgiverne ville gå ind og beskrive deres overvejelser, de teoretiske diskussioner, eller etiske dilemmaer i det sociale arbejde, som de er med til at udføre. Dette ses dog ikke at være tilfældet i nogen af interviewene. Den kritiske refleksion over praksis virker derfor ikke relevant for socialrådgiverne, i deres oplevelse af mening i arbejdet.

6.3.2 Hvad er det produktive fællesskab?:

Ravn beskriver, at medarbejdere oplever deres arbejde som meningsfuldt, når de oplever at være en del af et produktivt fællesskab [Ravn 2008: 69-70]. Derfor er det også nærliggende at undersøge, om socialrådgiverne beskriver, at de har et produktivt fællesskab med deres kollegaer, ledelse og samarbejdspartnere.

Den måde, som socialrådgiverne ofte bruger deres kollegaer på, er gennem faglig sparring. Lea spørges fx, om hun oplever sparring med kollegaerne som meningsfuldt og hvorfor: *"Ja det gør jeg. Den vej igennem får vi faglig sparring og der er vores faglige koordinator også med. Øh, men engang imellem kan det være en nødvendighed, for at vi kan komme videre i vores arbejde, hvis der er tvivl om noget, - hvordan vi skal handle, (...) og der kan vi gå til alle kollegaer."* [Interview A]. Lea kan bruge den faglige koordinator og kollegaerne til sparring på sager, når hun ikke ved, hvordan hun skal arbejde videre i sagen. Det kan ikke udelukkes, at Lea oplever den faglige sparring med kollegaerne som et produktivt fællesskab. Hun kan opleve, at hun efter den faglige sparring kan komme videre i sagen grundet kollegaernes bidrag. Derefter vil borgerne også kunne opleve, at deres sag rykker, da Lea herved vil kunne gå videre i sagsbehandlingen. Det kan derfor have en værdi for borgerne, at Lea ikke går i stå i sagsbehandlingen. På den måde kan kollegaerne bidrage til, at socialrådgiverne oplever disse faglige drøftelser som meningsfulde, ligesom Lea også gør.

Det produktive fællesskab fremtræder dog ikke helt så tydeligt i Leas beskrivelse. Det er derfor svært at dokumentere i empirien, at det er denne faktor, som gør den faglige sparring meningsfuld for Lea.

I de andre interviews med socialrådgiverne er der heller ikke en yderligere beskrivelse af det produktive fællesskab med kollegaerne. Det kan undre mig, at der ikke i socialrådgivernes beskrivelse lægges mere vægt på oplevelser af det gode samarbejde med kollegaerne eller samarbejdspartnerne. Det kunne fx være en beskrivelse om et succesfuldt samarbejde med en kollega, skolen, PPR eller familiebehandlere, som betød, at familien blev hjulpet. Dette ses dog ikke i nogen af interviewene med socialrådgiverne. Det eneste, som fylder i socialrådgivernes beskrivelser, når de spørges til, hvilken indflydelse kollegaerne har på deres oplevelse af et meningsfuldt arbejde, er, at de bruger dem som en emotionel og social støtte.

6.3.3 Et anderledes produktivt fællesskab og oplevelsen af at bidrage:

Det undrer mig, at socialrådgiverne ikke har beskrivelser af, hvordan de sammen med kollegaerne og samarbejdspartnerne oplever disse relationer som et produktivt fællesskab. Måske findes svaret i socialrådgivernes beskrivelser af arbejdet med borgerne, som ses beskrevet i næsten alle interviewene. Her ses bl.a. at familierådslagning⁴ faktisk kommer op i alle interviewene. Familierådslagning beskrives, når socialrådgiverne spørges til, hvad meningsfuldt socialt arbejde er for dem? Signe beskriver fx her en situation, som er særlig meningsfuld for hende: *"(...) Ja jeg havde en familierådslagning, hvor jeg sådan synes, at det var hele tiden sådan noget med, bare lige at holde hånden under den dreng der, - men jeg fik aldrig skabt den udvikling, jeg gerne ville have hos moren, - og der lavede vi en familierådslagning, hvor han havde et netværk, som lige pludselig trådte så meget i karakter, hvor jeg sådan tænkte, at det gav pludselig mening, der faldt de sidste brikker på plads, for at vi kunne komme.. jeg kunne hæve ham det, det altså.. op på et højere niveau, ikke også, i trivsel, eller op ad trivsels stien, (...)." [Interview D]. Signe oplever familierådslagning som meningsfuldt, da drengen i sagen efterfølgende får det bedre. Det er en sag, som Signe har været sagsbehandler på over længere*

⁴ "Familierådslagning foregår i samspil med socialforvaltningen, da socialforvaltningen har en vigtig ekspertise på fagområdet, mens netværket omkring barnet har indgående kendskab til barnets hverdag og kan bidrage med ressourcer og viden. Familierådslagning består af en forberedelsesfase, et møde og en opfølgning. På mødet får netværket til opgave selv at udvikle et forslag til en handleplan, som efterfølgende gennemgås og eventuelt revideres i samarbejde med fagpersonerne." [Mortensen & Sepstrup, 2014].

tid, og det har tidligere frustreret hende, at der ikke er sket en udvikling hos mor og barn. Denne udvikling sker så efter familierådslagningen er afholdt, bl.a. grundet netværkets hjælp. Man kan dog samtidig se, at Signe også føler, at hun er en del af grunden til, at drengen får det bedre, da hun beskriver at kunne hæve ham til et højere niveau.

Signe kan opleve disse familierådslagninger, som der, hvor hun er i et produktivt fællesskab med drengens netværk, hvor de samarbejder om drengens trivsel. Forstået på den måde, at hun sammen med netværket til drengen producerer en værdi for drengen, som gør at han efterfølgende får det bedre. Det, at Signe oplever selv at være en del af, at drengen får det bedre, betyder at hun oplever, at hun rykker på noget, som er vigtigt ift. drengens trivsel. Der skal også gøres opmærksom på, at der samtidig ses Ravns delfaktor *bidraget*. Del-faktorerne; bidraget og det produktive fællesskab ligger i den forbindelse tæt op ad hinanden, i og med at Signe i det produktive fællesskab oplever, at hun bidrager til en større sammenhæng. Hun bruger altså sine evner som socialrådgiver til at stable denne familierådslagning på benene og er med til at sikre, at den forløber, så der til sidst opleves en positiv effekt ved at drengen trives. Da hun oplever, at drengen trives, giver det hende også en følelse af at bidrage til en større sammenhæng gennem familierådslagningen.

Det vigtige i denne beskrivelse er, at Signe anerkender, at det ikke er en udvikling, som hun kan skabe alene. Socialrådgiverne oplever måske ikke et produktivt fællesskab med kollegaerne, men de er dog ikke dette fællesskab foruden, da det påfaldende er, at socialrådgiverne i stedet ses at beskrive familiernes netværk, som det produktive fællesskab. Det betyder altså, at socialrådgiverne i deres arbejde oplever at skabe værdi for borgene, dog ikke i samarbejde med samarbejdspartnere på arbejdspladsen, men med borgernes netværk.

Generelt lægger socialrådgiverne stor vægt på beskrivelser om samarbejdet med borgerne, når de skal beskrive det gode og meningsfulde sociale arbejde. Anne spørges i den forbindelse, hvornår hun oplever det sociale arbejde, som mest meningsfuldt for hende? ”*Ja. Det gør jeg øhmmm, når jeg oplever, et samarbejde med familierne, hvor der er en tillid til mig som myndighed, øhm, og en tillid til at jeg hjælper dem. Øhm, så det bliver et samarbejde med familierne, hvor vi har et fælles mål, som vi arbejder hen imod – frem for der hvor der hvor man*

modarbejder hinanden, og hele tiden skal argumentere for, hvorfor man vil have en indsats i hjemmet, (...)." [Interview C]. Anne lægger i citatet vægt på, at familierne har en tillid til hende som myndighed. Det kan være her, at Ravns delfaktor; bidrag, i arbejdet bliver tydeligt for Anne. Hun bruger nemlig i myndigheden de evner og kompetencer, hun har gennem denne rolle, og som familierne ikke har. Samtidig er det gode samarbejde vigtigt for Anne i hendes beskrivelse af det meningsfulde sociale arbejde. Det kan være svært at se, at man som socialrådgiver bidrager til en større social sammenhæng, hvis familierne ikke også selv oplever, at en foranstaltning hjælper dem. Derved bliver samarbejdet relevant for, at Anne oplever arbejdet som meningsfuldt. Bidraget ses altså, når Anne oplever at bruge hendes evner på en sådan måde, at de kommer borgeren til gode [Ravn 2008: 69]. Det, at oplevelsen af bidraget afhænger af det gode samarbejde med familierne, betyder igen, at der kan være tegn på, at Anne indgår i et produktivt fællesskab med borgerne, hvor hun oplever, at de gennem et fælles mål producerer en værdi for borgeren.

Det er ikke kun det gode samarbejde og familierådslagning, som socialrådgiverne nævner, når de skal beskriver, hvad godt socialt arbejde er for dem. De kommer nemlig også flere gange ind på begrebet empowerment⁵. Socialrådgiverne bruger empowerment-begrebet i forbindelse med, at det er vigtigt for socialrådgiverne, at de i arbejdet med borgerne ikke er eksperter på borgerens liv. Det skal dog nævnes, at socialrådgiverne ikke giver yderligere beskrivelse på hvordan de forstår og bruger empowerment i praksis. De beskriver dog at borgeren er eksperter på eget liv. Karen kommer bl.a. ind på dette begreb og fortæller: *"Og så synes jeg da, og det er jo også meget mit mål, det der med at få familien til at blive selvkørende, altså anerkendelse og empowerment, det er jo kode ord for mig, (...).*" [Interview F]. Karen bliver forinden spurgt om, hvordan hun vil beskrive et godt stykke socialt arbejde? Hun lægger i citatet vægt på, at målet for et godt stykke socialt arbejde er, at familien bliver selvkørende; altså kan klare sig uden nogen form for hjælpeforanstaltning. Her kommer

⁵ Empowerment begrebet kan bruges i mange forskellige sammenhænge og forståelser: *"Hvis vi af hensyn til overblikket begrænser empowerment til at omfatte aktiviteter, som skal øge menneskers kontrol over deres liv, kan disse bestræbelser omfatte dels en udvikling hen imod en særlig måde at tænke på sig selv på (f.eks. at man føler sig værdifuld, at man føler at man formår at gennemføre en handling, at man har tillid til sig selv og til andre), dels at man er opmærksom på, at samfundet og dets strukturer faktisk kan modificeres og ændres. Med andre ord henviser empowerment både til den subjektive erfaring og til den objektive virkelighed, både til menneskers indre og ydre forhold, både til indsigt og til udsigt, både til følelser og viden. Empowerment er både en proces og et mål (Swift & Levin 1987).* [Swärd & Starrin 2007: 255-256]

begreberne anerkendelse og empowerment ind som begreber, der kan være med til at hjælpe borgerne til at være selvkørende. Lea kommer ind på det samme, da hun skal beskrive meningsfuldt arbejde; *"(...) – forsøge at gøre dem så selvhjulpen som overhovedet muligt, og det så lykkedes. Så giver det jo så meget mening, det der med, at de er eksperter på eget liv, øh. Og hvis der er nogen som skaber en forandring, så er det jo dem."* [Interview A]. Lea lægger her vægt på, at det giver mening for hende, at borgerne er ekspert på eget liv, fordi det faktisk er borgerne, som selv skaber forandringen. Hun stiller derved hendes egen rolle mindre synlig ved at mene, at borgeren selv har en stor andel i at blive selvhjulpen.

Signe fortæller også, *"Ja, fordi det er vigtigt for mig, at i det her job, er jeg jo, - nogen tænker, at jeg er eksperten, men det er jeg jo ikke, jeg er konsulenten, som hjælper familierne med at ligge nogle ting til rette, til at de selv kan få øje på nogle ting, til selv at skabe forandring, (...)."* [Interview D]. I Signes beskrivelse bliver det mere tydeligt, at hun også har en rolle i arbejdet, for at der sker en forandring for borgerne. Signe påpeger, at hendes rolle i forbindelse med, at der skal ske en forandring, er, at hun skal hjælpe borgerne med at få øje på det, som borgerne skal arbejde med. Derefter skal borgerne selv kunne arbejde på at skabe forandringen. Signe beskriver ligesom Lea, at hun i samarbejdet med borgerne ikke er eksperten.

Fællesnævneren for disse citater er, at socialrådgiverne beskriver idealet om en selvkørende borger. Deres identitet og rolle over for borgerne er derfor også anderledes, da deres opgave som socialrådgiver fx ikke er at have det fulde ansvar for, at der sker en udvikling hos familierne og deres børn. Det er et ansvar, som i høj grad lægges på borgeren med vejledning fra socialrådgiverne. Perspektivet; at borgerne er ekspert på eget liv, og empowerment-begrebet, kommer godt til rette, når der tales om, at socialrådgiverne måske ser arbejdet med borgerne som det produktive fællesskab. Herved bidrager borgerne med ekspertise på eget liv, og socialrådgiverne bidrager med de kompetencer, som gives grundet den myndighed, de sidder med, eller kompetencerne til at vise borgeren vejen. Derved kan det kaldes for et samarbejde, da begge parter bidrager til dette. Hvis det nu kun var socialrådgiverne, der sad med evnerne til at skabe forandring og udvikling hos borgerne, ville det være svært at se et samarbejde og dermed et fællesskab. Den større sammenhæng, som skal være til stede for socialrådgiverne, ses dermed, som det, at der sker en forandring eller udvikling hos barnet

eller forældrene. Dermed kan det tyde på, at det meningsfulde arbejde for socialrådgiverne er samarbejdet med borgerne, familierådslagning og empowerment-begrebet, da alle disse begreber og beskrivelser indeholder elementer af Ravns delfaktorer; bidraget og det produktive fællesskab.

Argumentet for, at delfaktorerne; bidraget og det produktive fællesskab, kan være årsag til, at socialrådgiverne oplever disse situationer som godt og meningsfuldt socialt arbejde, styrkes, hvis der kigges på, hvad der sker, hvis disse faktorer forsvinder. Lea er et godt eksempel på, hvordan familierådslagning kan gå fra at være meningsfuldt socialt arbejde til at opleves som meningsløst socialt arbejde. Lea spørges til, om hun oplever nogle bestemte opgaver som meningsløse og hvorfor? Lea svarer, *"Noget af det seneste, det er fx det at, at nu skal vi i gang med at få implementeret familierådslagning. Og så blev der fastsat et mål, som vi følte os lidt presset til – og så kunne vi nå 100 rådslagninger inden 1. November. (...), og lige pludselig så går der totalt panik i ledelsen, om at nu er der 3 uger til 1. November, og vi er nået halvvejs, og nu skal vi bare... (...). Og hvor jeg tænker, "hvem er det lige vi gør det her for?". For mig er det da underordnet om det hedder 100 rådslagninger, bare man kan se fremgang."* [Interview A]. Lea beskriver videre, at hun oplever, at socialrådgiverne skal i gang med at nå dette mål, alene fordi det er politisk bestemt. Lea gør i denne interview-del opmærksom på, at hun ikke kan se meningen med familierådslagningerne, da der alene er fokus på antallet, og de mål, som politikerne har sat. Det bliver derved ikke en metode hun oplever har en betydning for familierne, og spørger også, "hvem er det lige for?". Hun påpeger, at det ville være anderledes for hende, hvis hun oplevede, at det betød noget positivt for familierne. Oplevelsen af familierådslagning som metode i det sociale arbejde bliver derfor anderledes for Lea end de andre socialrådgivere. Hun oplever det som meningsløst socialt arbejde, måske fordi elementer som bidrag og det produktive fællesskab ikke er tydeligt for hende. Hun oplever ikke, hvordan hun bruger sine evner til at bidrage med en form for nytte til borgerne. Der ses heller ikke beskrivelser fra Lea om oplevelser af, at hun i familierådslagningerne har rykket noget for en familie, som ikke kunne være sket uden netværkets hjælp. Det produktive fællesskab med familierne og netværket er derfor heller ikke tydeligt for hende. Derved kan disse delfaktorer måske være vigtige for, hvad socialrådgiverne oplever som meningsfuldt eller meningsløst socialt arbejde.

6.3.4 Delkonklusion 3:

I det første afsnit af analysen, ses det hvordan Weicks meningsskabelse som en social proces, er på spil. Det kan konstateres, at socialrådgiverne ofte sætter lovgivningen som ramme og styring for, hvordan de udføre og tænker om det sociale arbejde. Dermed bliver lovgivningen i høj grad vægtet i det sociale arbejde, og er med til at skabe mening for socialrådgiverne. Hvad der er med til at præge socialrådgivernes syn på lovgivningen og det sociale arbejde, kan være forskelligt. Det er muligt at ledelsen har en påvirkning på socialrådgivernes mening i arbejdet. Det træder dog tydeligt frem, hvordan kollegaerne har en indflydelse på, socialrådgivernes meningsskabelse. Grundet denne fælles reference ramme og enighed i kollegagruppen, udebliver beskrivelser af kritisk refleksion over det sociale arbejde.

Yderligere ses det i analysen, hvordan socialrådgiverne bruger kollegaerne i deres arbejde. De ses at opleve den faglige sparring med kollegaerne, som meningsfuld. Disse beskrivelser, kan være tegn på, at sparring med kollegaerne, kan give socialrådgiverne et billede af, at deltage i et produktivt fællesskab. Det fremtræder dog ikke tydeligt i beskrivelserne, og kan derfor være svært at dokumentere om Ravns delfaktor gør sig gældende i disse situationer. I stedet ses nemlig, hvordan socialrådgiverne i interviewene, beskriver at bruge kollegaerne til emotionel og social støtte i svære sager. I disse situationer ses det ikke, at socialrådgiverne deltager i et produktivt fællesskab.

Analysen viser, at socialrådgiverne lægger fokus et andet sted, når det produktive fællesskab træder frem i deres beskrivelser. Det påfaldende i analysen er nemlig, hvordan socialrådgiverne indgår i et produktiv fællesskab med borgernes netværk. Dette gør de bl.a. ved hjælp fra familierådslagning, som metode i det sociale arbejde. Det betyder også, at socialrådgiverne oplever familierådslagning som meningsfuldt arbejde. Derudover bevirker familierådslagningen også til, at socialrådgiverne for en oplevelse af at bidrage til en større sammenhæng. Forstået på den måde, at børnene efter familierådslagningen opleves at få det bedre.

Analysen bidrager endvidere med synet på, at borgeren er ekspert på eget liv samt empowerment begrebet. Socialrådgiverne ses nemlig, at ligge stor vægt på dette syn og begreb, når de skal beskrive hvad godt socialt arbejde er. Der ses derfor i analysen, at være et

fokus i det sociale arbejde på et ideal om, at borgerne skal være selvkørende. Perspektivet som empowerment begrebet bl.a. bidrager med, ses i analysen at hænge godt sammen med oplevelsen af det produktive fællesskab. Det produktive fællesskab kommer til udtryk, i det gode samarbejde socialrådgiverne kan have med borgerne. Samarbejdet består i, at socialrådgiverne bidrager med deres kompetencer som socialrådgiver og myndigheds rollen, og borgerne bidrager med viden og ekspertise om eget liv.

Til sidst i analysen, ses det hvad der sker, når ravns delfaktorer mangler i socialrådgivernes beskrivelser. Det ses hos Lea, som modsat de andre socialrådgivere, oplever at familierådslagning som metode i det sociale arbejde, bliver meningsløst for hende. Årsagen er, at Lea ikke oplever familierådslagningen bidrager med værdi til borgerne, da der i stedet på arbejdspladsen er fokus på de politiske mål der, i brugen af familierådslagningen som metode.

7.0 Diskussion:

I analysen er centrale forståelser af, hvad socialrådgiverne i deres arbejde oplever som meningsfuldt eller meningsløst blevet belyst. Denne diskussion vil tage afsæt i nogle af analysens fund af socialrådgivernes meningstilskrivninger, samt hvordan disse kan harmonere med eller skabe implikationer for socialrådgiverne og det sociale arbejde i praksis.

Det ses i analysen, at selvopfattelse og identitet som socialrådgiver, i høj grad har betydning for socialrådgivernes oplevelse af mening i arbejdet. Det er vigtigt for socialrådgiverne at have et positivt og sammenhængende selvbillede. Det bidrager med mening i deres arbejde. Det positive selvbillede er dog afhængigt af, om de oplever, at deres identitet matcher det arbejde de udfører.

Et af de opsigtsvækkende fund ses i analysedel 2. Sofies meningsdannelse betyder bl.a., at det meningsfulde arbejde for hende er at behandle borgerne korrekt efter lovgivningens forskrifter. Det er dog ikke det eneste sted i analysen, hvor lovgivningen spiller en central rolle for socialrådgivernes meningsdannelse. I analysedel 3 ses det nemlig, at socialrådgiverne ofte sætter lovgivningen som ramme og styring for, hvordan de udfører og tænker socialt arbejde. Dermed er lovgivningen i høj grad med til at skabe mening for socialrådgiverne. Lovgivningen er derfor et centralt tema, når det undersøges, hvad socialrådgiverne oplever som meningsfuldt arbejde.

De beskrevne meningsdannelser harmonerer med den tydelige tendens, der i disse år præger det kommunale regi; nemlig et ønske om at mindske forskellene mellem kommunerne og dermed bidrage til en mere ensartet indsats. Her ses fx kravet om handleplaner, som et redskab til at skabe en mere ensartet, effektiv og gennemsigtig behandling af borgerne. Det skal påpeges, at der er forskellige årsager til ønsket om denne ensartede sagsbehandling af borgerne. Et vigtigt perspektiv er at forskel i borgernes sagsbehandling kan gøre det svært at sikre dem retssikkerhed og ligebehandling. [Thorsager et al., 2006: 9-12]. Der kan ikke ud fra empirien dokumenteres, at socialrådgiverne grundet deres meningstilskrivning i højere grad sikrer retssikkerhed og ligebehandling i praksis. Socialrådgiverne bruger dog ligebehandling og retssikkerhed til at legitimere lovgivningens rolle i praksis. Louise fortæller fx, at

lovgivningen er meget vigtig for hende i arbejdet: *"Altså jeg kan ikke være i, når vi ikke opfylder lovgivningen. Det er man nødt til tænker jeg, for ellers bliver det jo bare mig som sådan en magt, der bare bestemmer. Og det giver ingen mening for mig."* [Interview B]. Louise påpeger her, at lovgivningen er central for, at hun danner mening i arbejdet. Samtidig fremhæver hun, at hun ikke ønsker at sidde med magten som myndighedssagsbehandler uden en form for styring. Hun lægger altså vægt på, at lovgivningen er vigtig i forhold til at kontrollere den magt, hun sidder med, og for at sætte rammen om hendes arbejde. Hun argumenterer således for, at lovgivningen er et redskab til netop at sikre ligebehandling og retssikkerhed for borgeren. Anne fortæller, hvordan de skal sende deres paragraf 50-undersøgelser ind til gruppelederen til godkendelse af den socialfaglige vurdering. Anne begrundes kontrollen af socialrådgivernes socialfaglige vurdering med: *"Øhh, jamen det er egentlig fordi, øhh.. det blev besluttet for at få sådan en styring over, hvad det er vi vurderer, øhm, og hvorfor, så vi undgik det der med, at der er en socialrådgiver, som er rigtig glad for aflastning, og.. måske altid anbefaler det. (...) Ja, altså så man undgik den der, hvis du nu får hende her som socialrådgiver, så kan du næsten være sikker på at få.. så det var egentlig for at undgå den."* [Interview C]. Anne påpeger altså, at kontrollen af socialrådgivernes faglige vurderinger sker på baggrund af et ønske om en ensartet sagsbehandling. Anne argumenterer i citatet for, at lovgivningens plads i det sociale arbejde er berettiget, selvom den indskrænker hendes autonomi gennem kontrol af socialfaglige vurdering, fordi den sikrer en ligebehandling i sagerne. Ligebehandling og ensartet sagsbehandling er altså elementer, som kommer i fokus, når socialrådgiverne tilskriver mening i arbejdet med udgangspunkt i lovgivningen. Det er dermed centralt i socialrådgivernes forståelse af det sociale arbejde at have en form for kontrol af det socialfaglige skøn for at sikre ensartethed.

Man kan dog undre sig over, at socialrådgiverne ikke er mere skeptiske over for denne kontrol med deres arbejde og socialfaglige skøn. Data viser nemlig, at socialrådgiverne oplever en del af deres arbejde som meningsløst, når deres handlerum indskrænkes, og de ikke kan gøre brug af deres socialfaglige vurdering. Alle socialrådgiverne med undtagelse af Karen forsøger samtidig at vende disse oplevelser til noget positivt. Socialrådgiverne forhandler deres faglige identitet, hvilket har betydning for deres selvopfattelser. Gennem

denne forhandling får de oplevelsen af, at selvopfattelsen dermed matcher deres arbejdsopgaver.

Karen er uenig med Louise, Sofie og Anne i deres måde at tilskrive mening i arbejdet: *"Ja, men det skal være et sted hvor de skal være nytænkende og kreative, det tiltaler mig meget. Jeg er meget kreativ, og det er jo ikke sådan efterspurgt mere. (...) Vi skal have dem der kører efter ret og regler, og retningslinjer og lovgivningen, det er dem øhm, der er efterspurgt i dagens Danmark"* [Interview F]. Karen føler ikke, at hendes kreative kompetencer er til stede eller efterspørges i familieafdelingerne. Derimod oplever hun, at dem, som i dag efterspørges i familieafdelingerne, er socialrådgivere, som fx Anne og Louise, som i praksis vægter lovgivningen og udmønter det sociale arbejde herefter. Ensartethed og standardisering i det sociale arbejde kan altså have den konsekvens, at kvalifikationer som kreativitet og nytænkning i det sociale arbejde forsvinder. Karens meningsdannelser betyder, at hun oplever socialrådgiverarbejdet som meningsløst, hvorfor det kan blive svært at fastholde socialrådgivere som Karen i familieafdelingerne. Dette kan videre føre til, at bestemte kvalifikationer bliver svære at fastholde i familieafdelingerne. Karen beskriver, at det betyder for praksis, at: *"Det der med kontakten til familierne, det er sgu ikke lige det de er allermest skarpe til, og så er det jo nemt at sidde og gemme sig bag en skærm, (...), da jeg kom til x kommune for 15 år siden, øh da sad man jo – altså hvis man var hjemme i huset omkring frokost, så sad man jo der alene, - fordi nu hedder vi myndighedsrådgiver – dengang hed vi miljørådgivere, fordi vi var ude i miljøet."* [Interview F]. Karen oplever altså, hvordan relationen og inddragelsen af borgerne ikke længere prioriteres i praksis. Hun beskriver, at inddragelse og relationen til borgene tidligere blev vægtet højt i praksis, mens socialrådgiverne i dag bruger tiden foran computeren. Ud fra Karens perspektiv er det altså en bekymring for kvaliteten af det relationelle arbejde i praksis. Karens meningsdannelser vægter det socialfaglige skøn anderledes end Anne, Louise og Sofie, grundet hendes vægtning af det relationelle arbejde. Hun vægter relationskabelse, nytænkning og kreativitet i arbejdet, som, hun oplever, presses ud til fordel for lovgivningen.

Karens vinkel på det sociale arbejde betoner dermed også vigtigheden af handlefrihed i det socialfaglige skøn, modsat en betoning af kontrol af denne. Argumentet for vigtigheden af det

socialfaglige skøn bliver ift. arbejdet i en familieafdeling begrundet i, at der arbejdes med familiers individuelle og komplekse problemer. Det socialfaglige skøn kan i den forbindelse være en nødvendighed, når der arbejdes med sådanne problemstillinger [Thorsager et al., 2006: 11]. Socialrådgiverne kendetegnes derfor også ved at have evner og kompetencer til at håndtere disse komplekse og individuelle problemstillinger. Dette står dog i kontrast til, når Sofie beskriver, at hendes opgave og kompetence i høj grad er at hjælpe borgeren ved at sagsbehandle korrekt efter lovgivningen.

I diskussionen om, hvilke kvalifikationer som er vigtige, præger eller mangler i praksis, introduceres begreberne; den systemorienterede og den klientorienterede socialrådgiver. Begreberne ses som idealtyper og beskrives som: *"Den klientorienterede tilgang er ideelt set fokuseret på at inddrage klientens egne ressourcer og ønsker i løsningen af problemet (Eskelinen & Caswell 2003:105-110). Socialarbejderens redskaber består her af personlige kompetencer som at lytte, bruge intuitionen og tage udgangspunkt i klientens formuleringer. Med en systemorienteret tilgang er socialarbejderen i højere grad orienteret mod at opfylde målsætningerne i den institution, som vedkommende er tilknyttet."* [Thorsager et al., 2006: 24]. Grundet ovenstående beskrivelser af Karens meningstilskrivning versus Sofie, Louise og Annes kan der måske være en bekymring for, at det sociale arbejde i praksis overrepræsenteres af socialrådgivere, hvis kvalifikationer ligger inden for den systemorienterede socialrådgiver. Der kan nemlig drages en parallel mellem Karens opfattelse af socialrådgiverne i familieafdelingerne og den systemorienterede socialrådgiver, hvorimod hun oplever sig selv som den klientorienterede. En overrepræsentation af socialrådgivere, der præges af den systemorienterede tankegang, betyder for Karen en bekymring for kvaliteten af relationen til borgerne. Karen er dog ikke den eneste, som har sådanne bekymringer: *"Mange socialarbejdere mener selv, at den regelbundethed, der ligger i systemorienteringen vil hæmme inddragelsen af klienterne i deres egen sag."* [Thorsager et al., 2006: 24]. Der er altså en bekymring for, at borgene grundet et fokus på lovgivning og regler vil mindske inddragelsen af borgerne i det sociale arbejde. Der kan dog sættes spørgsmålstegn ved, om denne bekymring er berettiget. I delanalyse 2 er der nemlig en variation i, om socialrådgiverne oplever arbejdet med handleplanerne som meningsfuldt eller meningsløst. Socialrådgiverne oplever handleplanerne som mere meningsfulde, jo mere borgerne inddrages, da borgerne

med udgangspunkt i handleplanerne kan se, at de har rykket sig. Om bekymringen af borgernes inddragelse så er ubegrundet, kan være svært at give et entydigt svar på. Inddragelse af borgerne ses nemlig i høj grad at være til stede i socialrådgivernes beskrivelse af mening i arbejdet.

Det er dog en bestemt form for inddragelse og samarbejde, som socialrådgiverne gør brug af. Inddragelsen og samarbejdet med borgerne i analysedel 3 har nemlig fokus på empowerment og hjælp til selvhjælp. Det er muligvis en anden form for inddragelse og samarbejde, end den Karen tænker på i relationen til borgerne. Hvori forskellen ligger, kan måske ses i socialrådgivernes meningsdannelse. Socialrådgiverne tilskriver nemlig empowerment-begrebet mening, fordi de bl.a. oplever samarbejdet med borgerne og deres netværk som et produktivt fællesskab. Hvor fx Anne, Louise og Sofie oplever inddragelse og samarbejde med borgerne, oplever Karen modsat ikke på samme måde det relationelle arbejde som et produktivt fællesskab med borgerne. Det kan samlet konstateres, at alle socialrådgiverne i analysen faktisk lægger stor vægt på inddragelse af borgerne og deres netværk i deres arbejde. Det er dog en bestemt form for inddragelse, som er karakteriseret ved at begge parter bidrager til samarbejdet. Borgerne bidrager ved at være eksperter på eget liv, og socialrådgiverne bidrager med myndighedskompetencen. Socialrådgiverne har dermed ikke eneansvaret for, at borgerne får det bedre og trives. Ansvaret deles med borgerne og deres netværk. Fokus på empowerment og hjælp til selvhjælp i praksis kan have den fordel, at man i det sociale arbejde kan fokusere på borgernes ressourcer, i stedet for at betragte borgerne som passive og nødsagede til at være afhængige af den offentlige hjælp [Thorsager et al., 2006: 6]. Empowerment-tilgangen og hjælp til selvhjælp er dog ikke uden implikationer for det sociale arbejde, hvilket også bemærkes af Thorsager et al.: *“konsekvensen af denne tendens er ikke entydig, idet holdningsbearbejdelsen både kan betyde, at klienten reelt føler sig styrket, men at den modsat også kan opleves som en intimiderende indblanding i klientens privatliv.”* [Thorsager et al., 2006: 8]. I citatet påpeges, at brugen af empowerment-tilgangen og hjælp til selvhjælp kan have positive effekter for borgerne. Det er dog også vigtigt at være opmærksom på, hvorvidt ansvaret tvinges ned over borgerne. Der kan stilles spørgsmål ved, hvor stor en frihed, der egentlig ligger i det ansvar, borgerne tildeles, forstået på den måde at borgerne stadig skal forholde sig til en kommunal ramme.

På baggrund af ovenstående diskussion er et spændingsforhold i socialrådgivernes måde at tilskrive mening i arbejdet. På den ene side står fx Louise, Anne og Sofie, som præges af den systemorienterede tankegang. På den anden side er Karen, som oplever at repræsentere den klientorienterede tankegang. Der er her ikke blot tale om to forskellige måder at tilskrive mening i arbejdet, men også forskellige måder at profilere sig selv og sine kvalifikationer. Det er derfor også relevant at se på, hvad disse meningsdannelser kan betyde for socialrådgivernes profession. Der kan i den forbindelse argumenteres for, at Anne, Louise og Sofies måde at tilskrive mening ud fra lovgivningen kan give implikationer for selve professionen. Når den socialfaglige vurdering i fx en paragraf 50-undersøgelse styres og kontrolleres i ønsket om en ensartet sagsbehandling, må det antages at have en effekt på socialrådgivernes autonomi. Det skal her bemærkes, at socialrådgivernes uddannelse typisk er karakteriseret som en semiprofession, grundet den kortere uddannelse i forhold til de akademiske. Morten Ejrnæs beskriver, hvordan disse semiprofessioner i disse år ønsker at opnå status og profilere sig som professioner med en specialiseret viden [Ejrnæs 2008: 127]. Socialrådgivernes profession kæmper altså for sin legitimitet, hvorfor tydelighed omkring sin berettigede tilstedeværelse er vigtigt. Der er forskellige elementer, som en profession kan bruge til at legitimere sig selv. Et vigtigt element er bl.a. autonomi, forstået på den måde, at *’Professionelt arbejde indebærer et vist mål af autonomi, for eksempel ved, ’at udøve et fagligt skøn’*. [Kamp & Munk-Madsen 2008: 23]. En profession er bl.a. karakteriseret ved at have autonomi til at foretage et fagligt skøn. Det kan være svært at se, hvordan socialrådgivernes meningsskabelse med fokus på lovgivning og ensartethed i det sociale arbejdes praksis harmonerer med en profession, som i høj grad begrundet sin tilstedeværelse med autonomi i det sociale arbejde, fx i udøvelsen af det faglige skøn. Det faglige skøn er ikke alene under pres grundet ønsket om ensartet sagsbehandling, men også grundet den medfølgende kontrol. En kontrol af socialrådgivernes faglige skøn, som bl.a. ses i Annes citat, hvor hun netop argumenterer for, at kontrollen sikrer en ensartet indsats. Autonomien i socialrådgivernes profession risikeres at blive undergravet af bestræbelser efter ensartet sagsbehandling, metodestandardisering og kontrol. Der kan dog stilles spørgsmål ved, hvor stort et handlerum, der skal til i et socialfagligt skøn, for at man kan tale om en autonomi i arbejdet. Det er i den forbindelse også interessant, at ingen af socialrådgiverne med undtagelse af Karen, udtrykker en bekymring for og en oplevelse af, at deres profession er under pres. Som

allerede beskrevet, tilskriver Anne, Sofie og Louise nemlig mening i arbejdet med lovgivningen. I disse meningsdannelser ligger også en forståelse af, at det kræver særlig evne at kunne udmønte lovgivningen. De ser således disse kvalifikationer som vigtige i det sociale arbejde.

Ud fra de to meningsdannelser fremstår altså ikke blot forskelle i oplevelsen af pres på professionen, men også ift. hvilke kvalifikationer de vægter højest. Denne forskellighed har derved også indflydelse på, hvad socialrådgiverne mener, at de skal profilere sig på:

"Faggruppernes prestige, indflydelse og magt afhænger af, i hvor høj grad de kan legitimere deres arbejde med den faglighed eller det vidensgrundlag, der er særegent for den enkelte faggruppe." [Ejrnæs 2008: 127].

Det interessante i denne diskussion er, at Louise, Anne og Sofie oplever en forskel i, hvilke kvalifikationer de finder væsentlige i det sociale arbejde i forhold til Karens oplevelser. Deres oplevelse og profilering af deres fag er derfor også forskelligt. Karen beskriver fx i analysedel 2 om det meningsløse arbejde; *" (...) altså enhver kan sætte sig ned på den stol jeg havde deroppe [i familieafdelingen], og udfylde det arbejde (...)." [Interview F].* Som Karen ser det, kræves ingen særlige kompetencer for at varetage jobbet i en familieafdeling, men blot uddannelsen som socialrådgiver. Årsagen til, at Karen har denne opfattelse er, at for hende er den særegne viden i det sociale arbejde forbundet med autonomi i udøvelsen af det socialfaglige skøn. Denne autonomi oplever Karen mindskes grundet tendensen i det kommunale arbejde, hvor fokus er på ensartethed, standardisering og styring af det sociale arbejde. Dermed har Karen altså også en oplevelse af, at professionen trues grundet usynliggørelsen af det særegne vidensgrundlag. Modsat finder Anne, Louise og Sofie mening i deres arbejde, hvorfor de måske heller ikke oplever at professionen er under et pres. De profilerer sig nemlig ved at være dygtige til at udmønte lovgivningen. Dermed kan det særegne vidensgrundlag for dem være at kunne forstå og udmønte lovgivningen i det sociale arbejde. De legitimerer altså professionen gennem viden om lovgivningen. Oplevelsen af om professionen reelt styrkes eller svækkes, afhænger dermed af de meningsdannelser, man har i det sociale arbejde.

Det væsentlige i denne diskussion er altså, hvordan der på baggrund af meningsdannelserne i analysen skabes et spændingsforhold. Spændingsforholdet kommer til udtryk i to forskellige perspektiver på det sociale arbejde ved enten at harmonere med tendensen om styring,

standardisering og ensartet sagsbehandling, eller ud fra at samme skaber implikationer for det sociale arbejde. Det indebærer en forskel i oplevelsen af, hvilke kvalifikationer og viden, som er vigtig i arbejdet som socialrådgiver, samt hvordan socialrådgiverne skal profilere sig, og hvad det betyder for professionen. Der er en overrepræsentation af socialrådgivere, som faktisk finder mening i deres arbejde, og som har en positiv opfattelse af den styring, standardisering og ensartet sagsbehandling, som finder sted i det sociale arbejde. I det andet perspektiv ses en modstand mod tendenserne i det sociale arbejde, som begrundes i en oplevelse af mindsket autonomi i det socialfaglige skøn. Modstanden kommer dog ikke fra medarbejdere i familieafdelingerne, men fx fra socialrådgivere som Karen, der ikke længere arbejder som socialrådgiver i familieafdelingen.

8.0 Konklusion:

På baggrund af analysen kan jeg konkludere, at de socialrådgivere, jeg har talt med, alle kan beskrive dele af deres arbejde som meningsfuldt. Det har løbende gennem min undersøgelse udfordret mine forforståelser og givet mig en ny forståelse af de meningsprocesser, der er på spil, når man forsøger at finde mening i sit arbejde.

Analysen behandler det, som socialrådgiverne vægter i beskrivelserne af det meningsfulde arbejde. Her spiller især det relationelle arbejde med borgerne en stor rolle. Det er det, som socialrådgiverne trækker frem, når de til en start i interviewet bliver bedt om at beskrive, hvad meningsfuldt arbejde er for dem. Det er dog en bestemt form for relationsarbejde, socialrådgiverne finder mening i, nemlig én, som bærer præg af en vellykket relation og en god kontakt til borgerne; altså familierne, herunder børnene. Socialrådgiverne oplever altså deres arbejde som meningsfuldt, når de skaber værdi for borgerne gennem det relationelle arbejde. Værdiskabelsen fremtræder for socialrådgiverne, når de i arbejdet oplever, at familierne og børnene udvikler sig positivt gennem kontakten. Det er det, som socialrådgiverne oplever som succesfuldt arbejde. Meningen, som findes i denne værdiskabelse, har det element, at borgerne skal opleve socialrådgivernes arbejde som værdifuldt, for at socialrådgiverne kan opleve Ib Ravns værdiskabelse. På den baggrund kan man altså konkludere, at socialrådgivernes mening i arbejdet på nogle områder er afhængig af

borgernes oplevelse af værdi. Ib Ravns delfaktor værdiskabelse er dermed en medvirkende faktor til, at socialrådgiverne oplever deres arbejde som meningsfuldt.

Også Ib Ravns styrkerealisering kan være en medvirkende faktor til, hvorfor socialrådgiverne oplever det relationelle arbejde med borgerne som meningsfuldt. Analysen beskriver nemlig, hvordan socialrådgiverne gennem relationen både gør brug af deres styrker og evner som socialrådgivere. Og det giver socialrådgiverne en oplevelse af at kunne realisere deres potentialer i arbejdet. At socialrådgiverne oplever mere mening i deres arbejde, når de kan gøre brug af deres styrker, hænger godt sammen med, at socialrådgiverne også oplever situationer på arbejdet særligt meningsfulde, når disse situationer understøtter en positiv selvopfattelse eller opbygger en positiv identitet hos dem. Socialrådgiverne synes især, at de er særligt dygtige til samtalerne med familierne eller børnene. De beskriver nemlig samtaler, hvor de med deres evner har været næsten uundværlige i hjælpen til borgeren. Når socialrådgiverne tager udgangspunkt i deres identitet, som positiv, og Weicks meningsproces, så oplever de mening i arbejdet.

Sidst i min analyse beskriver jeg, hvordan nogle af socialrådgiverne føler, de kan handle på det, de finder meningsfuldt i det sociale arbejde – hvis de i en eller anden grad indtager arbejdspladsens værdier og mål. Fx ses det, hvordan en af socialrådgiverne er enig med ledelsen i, at familierådslagning er en vigtig metode i det sociale arbejde. At ledelsen og socialrådgiveren deler denne mening, gør det også muligt at handle på det, de finder meningsfuldt i arbejdet, nemlig familierådslagning. Arbejdspladsen kan derfor være med til at præge socialrådgivernes oplevelse af mening.

Som opsamling på første delanalyse, kan jeg altså konkludere, at socialrådgiverne oplever en del af deres arbejde som meningsfuldt. Det kan dog være forskellige situationer, som er meningsfulde for socialrådgiverne. Hvorfor disse situationer fremtræder som meningsfulde, afhænger af de delfaktorer eller meningsprocesser, der er på spil i situationen.

Det er og ikke alt socialrådgivernes arbejde, som de opfatter som meningsfyldt. Nogle af informanterne oplever at kunne handle på det, de finder meningsfuldt i det sociale arbejde.

Der er dog også beskrivelser af det modsatte. Fx føler nogle af socialrådgivernes, at de ikke kan gøre brug af deres socialfaglige vurdering, når der skal vælges en foranstaltning til borgeren. Socialrådgiveren oplever i den situation at gå på kompromis med sin faglighed ved ikke at kunne sætte den foranstaltning i gang, hun vurderer, der er behov for. I den situation oplever hun sit arbejde som meningsløst, fordi hun mangler en oplevelse af at skabe værdi for borgerne og gøre brug af sin evne til at lave socialfaglige vurderinger. Hvis socialrådgiverne fratages muligheden for at kunne gøre brug af deres evner samt oplevelsen af at skabe værdi for andre, så er konsekvensen, at nogle af socialrådgiverne bliver usikre på deres faglige identitet.

Socialrådgiverne er konstant på arbejde i forhold til at forhandle egen identitet. En af socialrådgiverne beskriver bl.a. styringen og standardiseringen af det sociale arbejde (gennem lovgivningen og DUBU) som meningsløst for hende. Her fremtræder endnu en situation uden værdiskabelse eller styrkerealisering. I begge tilfælde, hvor socialrådgiverne oplever meningsløse situationer, forsøger de at håndtere oplevelsen af meningsløshed ved at vende dem om til meningsfulde situationer. Det kan dermed ikke udelukkes, at socialrådgiverne forsøger at redefinere sin egen selvopfattelse for at gøre det meningsløse arbejde meningsfuldt. Det er for mig bemærkelsesværdigt, da en af socialrådgiverne giver udtryk for, at hendes kompetencer og opgaver som socialrådgiver er at føre borgerne korrekt gennem systemet efter lovgivningens regler. Denne selvopfattelse som socialrådgiver kan være et resultat af en redefinering af hendes identitet, som påvirker hendes oplevelse af mening i arbejdet.

Der er en af socialrådgiverne, som oplever det meste af arbejdet som socialrådgiver i familieafdelingen som meningsløst. Denne socialrådgiver har ikke denne oplevelse i dele af arbejdet, men helt generelt. Meningsløsheden fremtræder særligt, når hun skriver journal eller laver andre skriftlige opgaver, hvor hun ikke er i direkte kontakt med borgerne, og dermed ikke kan skabe værdi for borgeren. Et skift af arbejdsplads har betydet, at denne socialrådgiver i dag oplever arbejdet inden for det sociale arbejde som meningsfuldt. Socialrådgiveren kan grundet dette skift enten have redefineret eller understøttet en positiv selvopfattelse, som har været med til at præge oplevelsen af arbejdet. Denne socialrådgiver er dog ikke den eneste, der oplever en del af dokumentationsarbejde som meningsløst. Det er

der flere af dem, der gør. Oplevelsen af mening med dokumentationsarbejdet, i form af fx handleplaner, kan dog variere. Variationen af mening kan forklares med, at der er forskelligt, om borgerne bliver inddraget i dette arbejde. Inddragelsen og samarbejde med borgerne, fx i udarbejdelser af handleplaner, har nemlig en betydning for oplevelsen af værdiskabelse samt oplevelsen af at deltage i en større social sammenhæng – og dermed mening i arbejdet.

Lovgivningen ses dog i høj grad at vægtes og styre det sociale arbejde. Socialrådgiverne skaber nemlig mening bl.a. ud fra lovgivningen. Forklaringen på denne meningsdannelse hviler på, at det er en social proces. Denne meningskabelse ses, når socialrådgivernes mening i arbejdet påvirkes af ledelsen eller kollegaerne.

Men det er ikke kun paragraffer, der fylder. Også kollegaerne har betydning for, om socialrådgiverne oplever en mening i arbejdet. Dette ses socialrådgivernes beskrivelser af den faglige sparring med kollegaerne. Forklaringen på, hvorfor socialrådgiverne oplever disse situationer som meningsfulde, kan være, at kollegaerne her opleves som et produktivt fællesskab. Denne delfaktor ses dog ikke tydeligt i informanternes beskrivelser, og det kan derfor være svært at dokumentere i empirien, samt at se oplevelsen af mening i arbejdet. Det kan i stedet konkluderes, at beskrivelser om kollegaerne som emotionel og social støtte fylder i empirien. Hvad, der er påfaldende, er, at det er med borgerne og deres netværk, at socialrådgiverne oplever at deltage i et produktivt fællesskab – og ikke med kollegerne. Dette produktive fællesskab er med til at skabe mening for socialrådgiverne i deres arbejde. En årsag til dette kan være, som analysen vidner om, at socialrådgiverne fokuserer på empowerment-begrebet og synet på borgeren som ekspert på eget liv.

Forklaringen på socialrådgivernes vægtning af dette kan ligge i Ib Ravns delfaktor, det produktive fællesskab. Det produktive fællesskab kommer til udtryk i samarbejdet mellem borger og socialrådgiver. I samarbejdet bidrager socialrådgiverne med deres kompetencer som socialrådgiver og myndighedsrollen, og borgerne bidrager med viden og ekspertise om eget liv. Det kan dermed konkluderes, at faktoren, det produktive fællesskab, er med til at præge socialrådgivernes oplevelse af mening. Meningen i arbejdet opstår, når socialrådgiverne arbejder empowerment-orienteret ud fra et fagligt perspektiv om, at

borgeren er ekspert på eget liv. Dette påvirker også socialrådgiverens rolle i det sociale arbejde, når socialrådgiveren bliver en form for konsulent for borgeren.

Analysen giver forskellige svar på, hvad socialrådgiverne oplever som meningsfuldt og meningsløst socialt arbejde. Det er dog ikke et entydigt svar. Socialrådgiverne har nemlig forskellige oplevelser af, hvilke dele af deres arbejde, som de oplever som meningsfuldt og meningsløst. Hvorfor det er sådan, kan i en eller anden grad forklares med Ib Ravns fire delfaktorer og Weicks teori om sensemaking som værktøj. Alle socialrådgiverne med undtagelse af Karen oplever generelt mening i deres arbejde. Og her er alle fire delfaktorer i analysen til stede i socialrådgivernes beskrivelser af de forskellige arbejdssituationer.

På baggrund af diskussionen kan det konkluderes, at socialrådgivernes forskellige måder at danne mening i arbejdet skaber et spændingsforhold. Det kan yderligere konkluderes, at disse spændingsforhold repræsenterer to forskellige måder at se på socialt arbejde. Det ses i diskussionen, hvordan det ene perspektiv harmonerer med tendenserne om styring, kontrol og en ensartet sagsbehandling. Her bruger socialrådgiverne temaer som ligebehandling og retssikkerhed til at legitimere lovgivningens plads i det sociale arbejde.

Modsat kan det konkluderes, at der ses et perspektiv, som oplever implikationer ved de tendenser som præger det sociale arbejde. Her bliver kvalifikationer som nytænkning og kreativitet i det sociale arbejde vigtige elementer for praksis. Disse kvalifikationer ses dog ikke at præge det sociale arbejde – og efterspørges heller ikke. Det kan derfor konkluderes, at disse kvalifikationer kan være svære at fastholde i det sociale arbejde.

De to perspektiver med deres forskellige måder at danne mening betoner forskellige vinkler på det socialfaglige skøn. Hvor det første perspektiv argumenterer for en kontrol af den magt, socialrådgiverne besidder, og dermed også en styring af det socialfaglige skøn, ses på den anden side en betoning af vigtigheden i en handlefrihed i det socialfaglige skøn, og dermed en høj grad af autonomi i det sociale arbejde. Det første perspektiv drager paralleller til begrebet; den systemorienterede socialrådgiver, hvor det sidste perspektiv overvejende ses at drage parallel til den klientorienterede socialrådgiver. Med begrebet "systemorienteret" følger en

bekymring for at mindske borgerens inddragelse i praksis. Dog kan der sås tvivl om denne bekymring er berettiget, da inddragelse af borgerne er et tema, som fylder i socialrådgivernes beskrivelser i analysen, fordi det bringer en mening med sig for socialrådgiverne. Jeg kan konkludere, at socialrådgiverne oplever, at borgerne inddrages, men at det er en bestemt form for inddragelse. I inddragelsen ligger en empowerment og hjælp til selvhjælpsperspektiv. Denne form for inddragelse kan have den positive effekt, at der fokuseres på borgernes ressourcer, hvor de har mulighed for at handle frit, dog inden for de kommunale rammer, men den kan også påtvinge borgerne et ansvar. Derudover er der endnu et aspekt i de to perspektiver: Det er nemlig en forskel på, hvordan socialrådgiverne profilerer sig selv inden for to forskellige særegne vidensgrundlag. Her har den systemorienterede socialrådgiver fokus på et vidensgrundlag, der bygger på evnen til at udmønte og forstå lovgivningen i det sociale arbejde. Hvorimod den klientorienterede vægter autonomien og handlefriheden i at udøve et socialfagligt skøn. Dette bevirker også to forskellige opfattelser af, om professionen ses truet eller ej. Det kan dermed konkluderes, at forståelsen af professionen og oplevelsen af presset på professionen afhænger af den måde, som dannes mening i det sociale arbejde.

Slutteligt kan jeg konkludere, at der er en overrepræsentation af socialrådgivere, hvis mening i arbejdet bevirker en positiv opfattelse af den styring, standardisering og ensartet sagsbehandling, som finder sted i det sociale arbejde. Det er overraskende, at der ikke er en større grad af skepsis hos socialrådgiverne. Som det ses i afsnittet om fordomme og forforståelser, havde jeg en hypotese om, at socialrådgiverne netop ville være skeptiske ift. det sociale arbejde. Jeg forestillede mig, at de ville have svært ved at finde mening i arbejdet. Det, kan man ikke sige, er tilfældet for de fleste socialrådgivere. Det kan dog konkluderes, at der er en modstand mod tendenserne i det sociale arbejde. Modstanden begrundes i en oplevelse af mindskelse i autonomien og udøvelsen af det socialfaglige skøn. Det opsigtsvækkende er dog, at modstanden ikke kommer fra medarbejdere i familieafdelingerne, men udefra. Fx hos socialrådgivere som Karen, der ikke længere arbejder som socialrådgiver i familieafdelingen. På den måde er mine forforståelser blevet testet af i en undersøgelse, som har transformeret disse til forståelser af, hvornår det sociale arbejde giver mere eller mindre mening for socialrådgiverne.

Pi Hornbech Schønemann
Aalborg Universitet København
Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde

9.0 Litteraturliste:

Ankestyrelsen (2013): *Der skal udformes handleplaner for at tydeliggøre indsatsen i en børnesag.*

Lokaliseret d. 5.3-16: <https://ast.dk/born-familie/sager-om-born-og-unge/sagsbehandling/der-skal-udformes-handleplaner-for-at-tydeliggore-indsatsen-i-en-bornesag>

Dahler-Larsen, P. (2008): *At fremstille kvalitative data.* 2. udgave. Odense: Syddansk Universitetsforlag, s. 36-89.

Ejrnæs, Morten (2008): Teori og empati – faglighed i relationsprofessionerne. Kapitel i: Michael Hviid Jacobsen & Kieth Pringle (2008): *At forstå det sociale – sociologi og socialt arbejde.* København: Akademisk Forlag, s. 127-133, 148-157.

Hammer, Sverri & James Høpner (2014): *Meningsskabelse, organisering og ledelse – En introduktion til Weicks univers.* 1. udgave. Frederiksberg C: Samfundslitteratur, s. 7-139.

Hewitt, John P. (2006): *Self and Society: A Symbolic Interactionist Social Psychology.* 10. udgave. Boston: Allyn and Bacon, s. 88-89.

Holstein, James A. & Jaber F. Gubrium (2004): The active interview. Kapitel i: Silverman, David (2004): *Qualitative Research – Theory, Method and Practice.* 2. udgave. London: Sage Publications, s. 140-161.

Højberg, Henriette (2009). Hermeneutik. Kapitel i: Lars Fuglsang & Poul Bitsch Olsen (2009): *Videnskabsteori på tværs af fagkulturer og paradigmer i samfundsvidenskaberne.* Frederiksberg: Roskildes Universitetsforlag, s. 309-348.

Juul, Søren (2012): Fænomenologi (Kapitel 3) & Hermeneutik (Kapitel 4) i: Søren Juul & Kirsten Brandsholm Pedersen (2012). *Samfundsvidenskabernes videnskabsteori – en indføring.* 1. udgave. København: Hans Reizels Forlag, s. 65-148.

Pi Hornbech Schønemann
Aalborg Universitet København
Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde

Juul, Søren & Kirsten Brandsholm Pedersen (2012): *Samfundsvidenskabernes videnkabsteori – en indføring*. 1. udgave. København: Hans Reizels Forlag, s. 9-22.

Kamp, Annette & Eva Munk-Madsen (2008): *Mening i arbejdet – et litteraturstudie med særligt fokus på mening i omsorgsarbejdet*. Center for Miljø og Arbejdsliv, Roskilde Universitet.

Kombit (2016): *DUBU (Digitalisering – Udsatte Børn og Unge)*.

Lokaliseret d. 15.02-16: <http://www.kombit.dk/dubu>

Kvale, Steinar (1997): *Interview - En introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. 1. Udgave. København: Hans Reizels Forlag, s. 49-67, 129-147, 186-206.

Kvale, Steinar (2009): *Interview - Introduktion til et håndværk* 2. udgave. København: Hans Reitzels Forlag, s. 79-98, 199-210.

Larsen, Henrik Holt (2010): *Human Ressource Management – Licence to work - Arbejdslivets tryllestøv eller håndjern?* 2. udgave, Holte: Forlaget Valmuen, s. 125-148.

Launsø, Laila & Olaf Rieper (2005): *Forskning om og med mennesker – Forskningstyper og forskningsmetoder i samfundsforskning*. København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, s. 12-42, 91-105.

Limborg, Hans Jørgen & Hans Hvenegaard (2008): *Når man arbejder med mennesker – relationer, følelser og psykisk arbejdsmiljø*. Tidsskrift for Arbejdsliv, 10 årg. nr. 4, s. 12-27.

Mortensen, Birgit & Jane Sepstrup (2014): *Familierådslagning*. Artikel udgivet på vidensportal.dk.

Lokaliseret d. 26.02-16 : <http://vidensportal.dk/temaer/styring-og-sagsbehandling/indsatser/familieradslagning>

Pi Hornbech Schønemann
Aalborg Universitet København
Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde

Nielsen, Frank (2011): Professionsidentitet i socialrådgivernes arbejdsmiljø. Kapitel i: Kjeld Nielsen (2011): *Arbejdsmiljø og arbejdsliv – i et socialt ressource perspektiv*. 1. udgave. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag, s. 85-100.

Nielsen, Kjeld (2011): *Arbejdsmiljø og arbejdsliv – i et socialt ressource perspektiv*. 1. udgave. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag, s. 7-60.

Olsen, Henning (2003): *Kvalitative analyser og kvalitetssikring*. Sociologisk Forskning 1/2003, s. 68-103.

Pedersen, Flemming, Karen Albertsen, Lisa Kludt & Christian Thornfeldt (2013): *Socialrådgivere – psykisk arbejdsmiljø og helbred*. Valby: Team Arbejdsliv, foretaget for Dansk Socialrådgiverforening, s. 1-35.

Rask, Lisbeth (2013): Socialt arbejde på børne-, unge- og familieområdet. Kapitel i: Jens Guldager & Marianne Skytte (2013): *Socialt Arbejde – teorier og perspektiver*. 1. udgave. København: Akademisk Forlag, s. 294-305.

Rasmussen, Tina Juul (2014): *Tøndersagen*. København: Dansk Socialrådgiverforening. Artikel i Socialrådgiveren, 02, 2014, s. 12-13.

Ravn, Ib (2008): *Mening i arbejdslivet? – definition og konceptualisering*. Tidsskrift for Arbejdsliv, 10 årg. nr. 4.

Social- og Indenrigsministeriet (2015): *Børnefaglig undersøgelse*. Bekendtgørelse af lov om social service (Serviceloven). LBK nr 1284 af 17/11/2015, § 50.

Lokaliseret d. 6.3-16:

<https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=175036#id9b914569-425e-46d4-ad64-ae97a8239f75>

Pi Hornbech Schønemann
Aalborg Universitet København
Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde

Social- og Indenrigsministeriet (2015): *Børnefaglig undersøgelse*. Bekendtgørelse af lov om social service (Serviceloven). LBK nr 1284 af 17/11/2015, § 46.

Lokaliseret d. 6.3-16:

<https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=175036#id9b914569-425e-46d4-ad64-ae97a8239f75>

Swärd, Hans & Bengt Starrin (2007): *Magt og socialt arbejde*. Kapitel i: Anna Meeuwisse, Hans Swärd og Sune Sunesson (2007): *Socialt arbejde – en grundbog*. 2. udgave. København: Hans Reitzels Forlag, s. 240-258.

Thagaard, Tove (2004). *Systematik og indlevelse – en indføring i kvalitativ metode*. 1. udgave. København: Akademisk Forlag.

Thorsager, Linda, Ivan Christensen & Vibekke Pihl (2006): *Det sociale arbejdes betingelser – om rammer for metodisk socialt arbejde i dag*. Forskningsafdelingen for sociale ydelser og velfærdsafdelingen, Social Forsknings Institut. Arbejdsrapport 12:2006.

Weick, Karl E. (1995): *Sensemaking in organizations*. Thousand Oaks: Sage Publications, s. 1-61.